

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ ЯКОВ И ДЯВОЛЪТ

chitanka.info

**ПРИКАЗКА ПЪРВА
ЯКОВ И ИЗКУСТВОТО**

... Имаше някога в една страна млад и много талантлив художник на име Яков. Това библейско име носел пращядо му, за когото се знае, че бил ненадминат резбар, прочут майстор на иконостаси и на сребърни обковки за евангелия и псалтири. И туй, дето се знае за него, не е измислено, защото, ако някой и сега иде в Н-ския край и посети манастира „Света Ана“, непременно ще забележи в десния долен ъгъл на украсения с резба олтар едно скромно, но отчетливо изрязано „Я“. Колкото до обковките, и това не е измислено, защото в Н-ския национален музей се пази едно евангелие, подшито с кожа и разхубавено със сребърни филиграни, изобразяващи също буквата „Я“. В рода на най-младшия Яков, за когото става дума в нашия разказ, има още един Яков, пращядото на резбаря. Според една легенда, която старите хора от Н-ския край са слушали на младини, най-стариат Яков бил придворен художник на краля, но веднъж послушал дявола, нарисувал височайшия си господар с муцуна на магаре и рога на пръч и затова бил изгорен жив на столичния площад „Свети Стефан“. В това господарство законът забранявал да се слуша дяволът и гражданите, които го слушали, макар и понякога с едно ухо, непременно били наказвани със смърт. (Ако някой ги наклеветявал, разбира се, но в кое господарство от онова далечно време нямало клеветници?)

И тъй, последният от Яковците (който живял доста отдавна) бил толкова надарен художник, че когато завършвал академията, професорите му предрекли славното бъдеще на един безсмъртен Рафаело. Само ректорът не бил съгласен с тази висока оценка. Като подръпвал замислено козята си брадичка, той рекъл на професорите: „От този младеж няма да излезе нищо!“ Когато го запитали защо мисли толкова скептично, той пак подръпнал брадичката си и отговорил зловещо: „Защото дяволът ще го обсеби!“ Той бил на 80 години, през дългия си живот видял много знаменити художници да се предават във властта на дявола, а и по характер бил мрачен човек.

Но да оставим професорите и ректора да си гледат академическите работи и да се върнем отново към нашия художник,

който бил праправнук на изгорения някога на площада „Свети Стефан“ придворен живописец. Освен дето беше изключително талантлив, Яков трети нямаше равен на себе си по хубост. Момичетата, които се разхождаха самотно и търпеливо в късите следобедни часове около Градската градина, пременени в евтини пъстри роклички, дълго се застояваха пред неговите смайващи рисунки. О, не мислете, че това правеха от голяма любов или от неудържимо любопитство към чудното изкуство, което той твореше! Не, разбира се. Неговите картини, нарисувани с цветни тебешири върху черния гранит на пасажа, който разделяше Градската градина от катедралата „Свети Стефан“, не теглеше погледите им; или поне не ги привличаше повече от една модна рокля, която прави под кръста ония меки движения, дето разнежват толкова силно душата на мъжа. Не, момичетата, които започваха своя ден, когато кубетата на катедралата почервенияха в лъчите на залеза, те не се заглеждаха кой знае колко в картините на нашия художник. Те гледаха него. Те съзерцаваха с копнеж светлината, която излъчваше лицето му, а тя наподобяваше лунния блясък, беше едновременно студена и гальовна, непостижима и безкрайно близка на сърцето. Обезсилени и сякаш омекнали, момичетата търсеха очите му, в чиято ласкава и кадифена дълбочина блестяха съзвездия, нежни като Касиопея и могъщи като Орион. Тези момичета в пъстри евтини роклички гледаха прехласнати нашия художник, но не се застояваха по-дълго около него, защото той беше беден, по-беден от най-бедния художник в Н-ската страна, и не можеше да ги почерпи дори с просто коняче в градинското кафене, камо ли да им осигури вечеря в един по-шик ресторант, каквито ги имаше доста по крайбрежния булевард.

Яков, далечният потомък на придворния художник, изгорен жив някога на площада „Свети Стефан“, живееше в една изба, близо до кея, където стоварваха дървени трупи, и понеже нямаше ателие, нито пари за бои, платна и рамки, рисуваше с цветни тебешири върху гладката и лъскава настилка на пасажа „Свети Стефан“. Тоя тих пасаж, затворен дори за каляските на градските първенци, се провираше като една черна река между вечнозелените кипариси на Градската градина и изветрелите през вековете мрамори на величествения храм. На това кротко място, в пъпа на столичния град, майстореше Яков своите чудновати картини. Някои минувачи се спираха, оглеждаха картините и отминаваха, а други минувачи, преди да отминат, хвърляха в

касичката му (една празна консервена кутия) по някой грош. Със събраните грошове Яков плащаше наема за избата, купуваше си хляб и цветни тебешери и по една скромна дрешка от каменарско кадифе, най-евтиното, защото катедралата „Свети Стефан“ беше обявена за свят паметник и градските власти бяха забранили на гражданите да минават покрай нея в небрежно облекло. Яков се надяваше, че все някога ще спести толкова грошове, че да му стигнат за бои и малко платна, но такъв ден не идеше, изглеждаше просто непостижим като вълшебните неща, за които се разказва в приказките. Тогава се опитваше да пести от хляба си, но излезе, че за една туба блажна боя трябва да гладува повече от седмица, а това означаваше, че четвъртата туба боя щеше да му бъде напълно излишна, тъй като до края на месеца той щеше непременно да умре от глад.

Но за цветните тебешери имаше пари, можеше да рисува, а рисуването поддържаше духа му, правеше го бодър, вдъхваше му неизчерпаеми вътрешни сили. Рисуването палеше с божествен блясък ония две съзвездия в очите му, нежната Касиопея и могъщия Орион, и по някакъв тайнствен и необясним начин даваше сила на ръцете му, та не усещаше умора, макар че рисуваше от зори до припадането на лилавосинкавия вечерен здрач.

Какво рисуваше впрочем потомъкът на някогашния придворен художник, който се беше одързостил да изобрази владетеля на Н-ската страна с муцуна на магаре и рога на пръч? Той рисуваше всичко, каквото му дойдеше наум — цветя, плодове, бутилка вино с недопита чаша, една смачкана шапка върху разкривен ваксаджийски стол. Тия неща изглеждаха добре и хората казваха, че са като „истински“, макар да се намираха други хора, които твърдяха, че съвсем не са като истински. „Къде сте виждали черно лале?“ — питаха те. „Ами петли с жълти гребени и червени клюнове?“ Черните лалета и червените човки предизвикваха понякога спорове, но другите неща, които Яков рисува, будеха в най-добрия случай смайване, а много често — недоумение и дори гняв. Така например той изобрази проститутката Лиза като непорочна Богородица, която се възнася към небесния престол, благославяйки с невинна усмивка зяпналите я отдолу миряни. Лиза беше доскоро една от тигриците на Афродитината професия, но откакто видя родения сякаш от Зорницата Яков, влюби се в него, загуби си ума и започна да се отнася с ухажорите си така, както се

държи, да речем, водата с огъня. Тя изтърва постоянната си клиентела и за да свързва някак двата края, спазари се за сервитьорка при павилиона на Градската градина. Вече не ядеше сито, както преди, защото от трите сандвича, които получаваше срещу заплатата си, единият непременно пъхаше в брезентовата торба, където Яков си държеше тебеширите.

— Защо правиш това? — попита я нашият художник, когато забеляза за пръв път, че слага сандвича в торбата му.

— Не обичам сандвичите с шунка! — каза тя. — От сандвичите с шунка направо ми се повръща!

— Но аз нямам пари! — повдигна рамене Яков.

Той не лъжеше, защото с медните монети, които някои минувачи бяха подхвърлили в касичката му до тоя час, не можеше да си купи дори един билет за конския трамвай. До кея на дърварите пътуваше всеки час трамвай на два ката, впрегнат в шест чифта коне, накичени с шарени панделки и медни звънчета.

— Няма за какво да плащаш! — поклати изрусената си глава бъдещата Богородица. — Тия сандвичи аз ги получавам без пари, като добавка към заплатата си! — излъга тя.

В тоя миг, когато тя лъжеше, че получава сандвичите безплатно, на Яков се стори, кой знае защо, че вижда една светица да стои пред очите му, затова на другия ден я нарисува като Богородица. Като я забеляза такава, „въздигната“ на картина, дружките ѝ завидяха, а един поп, който беше спал с нея, много се разгневи. Той отиде при владиката, за да наклевети Яков в богохулство. Владиката попита за жената, дето беше изобразена като Богородица, и като разбра за коя жена става дума, засмя се кисело, позасука мустаци и обеща на попа да отнесе тоя въпрос до епископа. Но дали е отнесъл „въпроса“ до епископа — нищо не се знае, пък и едва ли някога ще се узнае. За тази работа в канцеларията на епископията и до ден-днешен не е намерен никакъв документ.

Тъй или иначе, на следващия ден Лиза пак донесе на Яков своя сандвич, а сетне тази „сандвичева“ история започна да се повтаря редовно. Яков, от своя страна, захвана да я рисува ту като светица със златен нимб около косите, ту като мадона, притиснала до гърдите си пухкав младенец. Като гледаше превъплъщенията си на Богородица и разни светици, Лиза злобливо се усмихваше и дори пускаше по техен

адрес по някоя мъжка псувня, но мадоната с пухкавия младенец до гърдите си я развълнува, кой знае защо, до сълзи. Тя доведе фотограф да заснеме рисунката на цветна лента и за картичката плати с последната си сребърна монета, която беше спечелила от любов.

Разбира се, Яков рисуваше не само каквото виждаше от света, но и това, което мислеше за света. Ето защо някои негови човеци имаха вместо едно по две и три лица, загатнати, то се знае, с отделни черти и в най-различни ракурси. Едно от лицата на министър-председателя Йоасаф излъчваше например честност, съседното — алчност, а третото — лукавство. А едното лице на архиепископа изразяваше демоническа плътска страст, а другото — смиреност и равнодушие на евнух. Тия двуличеви и триличеви образи много сърдеха двамата отговорни мъже. Йоасаф беше водач на либералната партия, а архиепископът беше първият човек на консерваторите.

Министър-председателят Йоасаф повика в кабинета си ректора на академията, онова старче с козята брадичка и като отвори дума за Яковите безобразия, възмутено запита:

— Може ли човек да има две, че и три лица? Що за измислици са това?

Старият академик се намръщи, подръпна брадата си и рече:

— Не си струва ваша светлост да се тревожи! Младежът, чиито рисунки имате предвид, не е нито реалист, нито сюрреалист, нито имагинист, нито фовист, нито кубист, той не е изобщо никакъв „ист“ и поради това обстоятелство за него изобщо не бива да се приказва, защото е едно нищо. Освен това аз съм предрекъл още когато завършваше академията, че той рано или късно ще бъде обсебен от дявола!

Като разбра, че Яков не е никакъв „ист“ и че ще бъде обсебен от дявола, министър-председателят Йоасаф си даде вид, че е удовлетворен, но все пак препоръча на главния секретар да не изпуска тази работа от очите си. Главният секретар го разбра добре и на часа повика началниците на службите, които поддържаха чистотата в центъра на града. Когато те се събраха, той ги изгледа строго и с още по-строг глас им заяви, че отсега нататък всяка заран ще проверява лично и с кърпичката си дали по настилката на пасажа „Свети Стефан“ не са останали следи от цветен тебешир.

— За една пращинка от тебешир уволнявам, а за повече... — Той не довърши, но началниците отдавна биха се научили да се досещат за смисъла на недоизказаните думи.

От тоя ден насетне нито една картина на Яков не осъмна — каквото рисуваше денем, миячите с маркучите си и метачите с метлите си унищожаваша безмилостно през нощта.

Кой знае защо, и министър-председателят, и архиепископът, и главният секретар, и църковните отци, всички си помислиха едно и също: „Сега — рекоха си те — оня тип няма да ни рисува с две и три лица, пък и изобщо ще престане да шари каквото и да било! Защото — рекоха си те, — може ли един художник, дори да се казва Яков, да измисля всеки ден нови неща?“

Но събитията не се развиха така, както бяха предположили градските първенци и царските сановници. Пасажът „Свети Стефан“ наистина осъмваше всеки ден измит и излъскан като паркета на кралската приемна, но само след няколко часа Яков отново го покриваше с рисунки. Някои предишни рисунки той възстановяваше по памет и ги правеше дори по-хубави, но повече работеше върху нови сюжети — те избликваха буйно и разточително от душата му като гейзери, неудържимо, нажежени от мечти за щастие, от копнежи за красота, от видения за един свят, изпълнен с добро. Рисуваше, докато ръцете му отмаляваха, докато тебеширите се стопяваха и пръстите му започваха да треперят и да го болят. Тогава спираше. Беше изнурен, гладен, но сърцето му преливаше от задоволство; каквото имаше да каже на света и да го сподели с хората — беше го казал и споделил. Чувствуваше душата си удовлетворена, като войник, който е изпълнил честно докрай своя войнишки дълг.

Сядаше върху каменния бордюр на градината и лакомо изяждаше скромния сандвич, който доскорошната проститутка Лиза бързаше да му донесе. Сандвичът беше сух, едва беше намазан с масло, но той го изяждаше с превелико удоволствие, сякаш ядеше бадемов или ягодов сладкиш, приготвен в прочутата придворна сладкарница „Алказар“.

Една слънчева майска сутрин преведоха през пасажа „Свети Стефан“ един осъден на смърт, за да го обесят на централния градски площад. Той беше замерил с развалено яйце някакъв виден сановник, а употребата на развалени яйца за такива цели се наказваше от закона най-строго. Това шествие не беше кой знае колко импозантно, но

развълнува силно нашия художник и той нарисува до обяд една от най-чудните си картини, която нарече „Пролет“. Пролетта се спускаше над града, но откъм катедралата „Свети Стефан“ кралски артилериисти я обстрелваха с картеч. Картечът беше разкъсал бялата ѝ туника на много места и оттам капеше кръв, но капките още във въздуха се превръщаха на безбройни алени макове. Разстрелваната пролет летеше тържествено усмихната, а въздухът над града пламтеше — като буреносно зарево — от кърваво разцъфналите цветове. Разбира се, картината беше нарисувана в стила на една неподправена наивност, сякаш от ръката на гениално дете, което дори не подозира, че на тоя свят съществуват такива неща като перспектива и закони на перспективата. И тъкмо затова може би картината беше прелестна и вълнуваше зрителите от пръв поглед.

ПРИКАЗКА ВТОРА
ЯКОВ СКЛЮЧВА ДОГОВОР С ДЯВОЛА

1

Но сигурно дяволът отдавна беше взел под око нашия герой, беше завидял навярно на радостта и вдъхновението му, на сполуките му, на чудните картини, които създаваше, затова тоя ден той беше сполетян от събития, които измениха издъно живота му. Ние ще опишем тоя ден от утрото до вечерта, ще се спрем и на някои хора и случки, за да станат ясни на читателите не само неща, свързани с досегашния живот на Яков, но и други съдбовни неща, които предстоят да се случат занапред.

И тъй страната Н. се събуди в това майско утро, както се будеше всеки божи ден — бедните с грижи за насъщния, а богатите с кроежи как да спечелят още пари.

Кралят се събуди угрижен и в кисело настроение. Женеше се вуйчовият му син и по този случай устройваше тази вечер галаприем, царски бал. А чиновниците от височайшата му канцелария и тримата му първи политически съветници не бяха готови до снощи със списъците на гостите. И самият крал (това беше най-тревно) още не беше измислил какво разковниче да предложи при съставянето на списъците, та и либерали, и консерватори да бъдат еднакво доволни. Тази работа със списъците изглеждаше само на пръв поглед лесна, но зад привидната ѝ леснотия се криеха ужасни мъчнотии. Правителството беше коалиционно и коалицията трябваше да се представи на бала пропорционално, тоест според броя на министрите, които партиите имаха в правителството. А това означаваше на практика, че балът ще бъде либерален, тъй като либералната партия имаше шест министерски кресла, а консервативната — четири. Либералният облик на тържеството не допаднаше на доста мъже от консервативната партия, не се нравеше и на кралицата, която беше възпитана в строг клерикален дух, и тя се боеше, че на тържеството ще се танцуват модерни танци и че дамите ще дойдат с прекалено разголени рамене. Архиепископът беше предупредил, че няма да вземе

участие в кралския кадрил и че ще си помисли много да вдигне ли обичайната наздравица-благословия за щастието на височайшите младоженци, или да се престори на разсеян. Ето какви сложноти и изникнаха във връзка с предстоящия бал, който над всичко отгоре щеше да се състои в най-хубавия царски палат, в прочутия с мраморите и водоскоците си Летен дворец. И само един бог знаеше дали поради това щастливо празненство страната нямаше да се изправи отново пред една мъчно разрешима правителствена криза.

И кралицата се събуди в лошо настроение, въпреки че утрото беше прекрасно и през разтворените прозорци на спалнята ѝ нахлуваше лъчезарно майско слънце, а чудният аромат на разцъфнали люляци и жасмини превръщаше белоснежната ѝ стая в кътче от някаква райска градина. Впрочем кралицата отдавна, много отдавна беше минала възрастта, когато слънцето и разните люляци и жасмини можеха да поправят разваленото ѝ настроение. Особено ако настъпеше някой честолубието ѝ — тогава и слънцето, и всичките люляци и жасмини на света не можеха да оправят работата нито на йота. А тоя път честолубието ѝ беше наранено от самия главен инспектор на конните състезания, полковник Давид, който никак не ѝ беше безразличен. Кралицата, за чийто строг морал споменахме вече, имаше особено отношение към негово сиятелство и сиятелството доскоро се стараше добросъвестно да ѝ отговаря с взаимност. Но от някое време благородните му старания секнаха и кралицата се натъжи сякаш за цял живот. Макар и ревностна клерикалка и със строг характер, тя страдеше и проклинаше майското утро. Никакви майски хубости не можеха да я утешат.

Кой беше тоя полковник Давид, спрямо когото строгата кралица изпитваше особени чувства? Ние ще го представим, както при запознаване, само с няколко най-обща думи, тъй като допъти ще имаме случай отново да се върнем към него. Негово сиятелство полковник Давид, главен инспектор на конните състезания, беше потомствен аристократ, беше снажен мъж, владееше отлично сабята и разбираше много от коне. Но понеже от друго не разбираше твърде, освен от коне, паричните му работи не вървяха, коневъдната му ферма беше ипотекирана за дългове и ако кралицата не му беше помогнала навреме да сложи ръка на едно обширно полско имение, той щеше отдавна да

фалира. Той беше значително по-млад от кралицата, но затова тя не му се сърдеше, защото беше набожна и знаеше, че годините са от бога.

Ние ще имаме удоволствието да се срещнем още няколко пъти с негово сиятелство и да опознаем личността му по-отблизо, а сега ще отбележим само, като при първо ръкостискане, още една подробност — че беше женен отскоро и че жена му се наричаше Естер. Тази Естер, с която също ни предстоят още много срещи, беше едно розово чаровно създание, пухкаво и миловидно, сновеше весден от един салон в друг, консервативен или либерален, покоряваше сърцата на политическите мъже и се славеше като най-осведомена по държавните въпроси светска жена.

И все пак, ще попитат читателите, с какво беше наранил благородният полковник Давид сърцето на строгата кралица? Нали тя го беше спасила от позорен фалит? Както споменахме вече, негово сиятелство се стараеше да отговаря с взаимност на особените чувства на височайшата си покровителка, но откакто се запозна с дъщерята на покойния артилерийски инженер Арон, прочутата златокоса красавица Елена, наричана от народа просто „Златокосата“, старанията му към кралицата изведнъж се изпариха, като лиснатата върху силен огън шепа вода. Коя беше впрочем Златокосата?

Нейният баща, артилерийският инженер Арон, изнамери снаряда, който се пълни с картеч и се пръска в мига, когато докосне земята или малко преди да я докосне. Обикновеният снаряд поражаваше при попадение сред пехотна верига двама или трима пехотинци, а снарядът на Арон избиваше наведнъж пет-шестима души и раняваше още толкова. Заради това историческо и патриотично изобретение кралят му присвои княжеска титла и му подари имението „Сансуси“, което се славеше с широки иглолистни гори, бистри реки и изобилен дивеч. Арон, тщеславен и авантюрист по дух, продаде тайно изобретението си и на Потидея, и на Керкирия, съседки на Н., закупи нови имения, построи си дворец в столицата и един малък павилион в околностите ѝ, който нарече „Сан жен“. На върха на славата си той загина на дуел за една ваниететна певица. Понеже съпругата му се спомина някое време преди дуела, единствена наследница на двореца, именията и на зестрата от един милион златни остана златокосата му дъщеря Елена.

Елена, или Златокосата, както я наричаха всички, несравнима по хубост и причудливости, навършваше по това време 22 години и усилено се занимаваше с търсене на жених. Като казваме, че се „занимаваше“ с търсене на жених, ние не преувеличаваме, нито пък влагаме някакъв лош смисъл в думата. Наследила импровизаторския талант на баща си, весела и авантюристична по дух като него, безгрижна поради богатството си, тя превръщаше избора си на съпруг в една весела комедия, която режисираше сама и на която се радваше същевременно и като зрител.

Има разни видове женска хубост — хладна като на богините, тържествена и умилена като на мадоните, спокойна и мъдра като на кралиците, да речем, изобразени върху златните монети. Ако от хладната хубост на някоя богиня отнемем класическия нос и на мястото му сложим прелестно чипо носле, ще се получи, разбира се, една лекомислена богиня. *Богиня* все пак, но лекомислена. Такава изглеждаше Златокосата.

Примамени от зестрата ѝ от един милион златни, замаяни от хубостта ѝ и заблудени от чипото ѝ носле, мнозина кандидати за ръката ѝ мислеха, че тя е една лесна за превземане крепост, и слепешком се втурваха на щурм. Но като не успяваха да стъпят на кой и да е от бастионите ѝ, дори на най-издадените, разяряваха се, губеха си ума и сами започваха да се трепят един друг. До началото на нашия разказ шест души се бяха секли със саби за нея и други шест бяха се гърмели с пищови. При тия дуели двама души бяха намерили смъртта си, деветима бяха се осакатили толкова, че едни ходеха още с патерици, а други изобщо не бяха вече за пред хората. Само един кандидат остана цял и читав и за него Златокосата се сгоди с надежда, че и той ще си намери майстора, преди да настъпи сватбеният ден. Тоя временен щастливец се казваше Леонид и служеше като капитан в лейбгвардията на негово величество. Той произхождаше от стар благороднически род, беше силен и свиреп, но в главата си не беше кой знае колко развит. Той приличаше на античния герой Аякс, който налитал да се бие дори с безсмъртните богове, но не умеел на две магарета да раздели сеното по равно. Говореше се на ухо във високите кръгове на Н-ското общество, че гвардейският капитан бил интимен или доверен приятел и на кралицата и че тя го била изпратила да завоюва ръката на Златокосата от страх да не би Ароновата дъщеря да

изкуси между другото и нейния Давид. Какви ли не слухове се носят във висшето общество! Ние не вярваме на този слух, защото кралицата беше много строга жена и с клерикални разбирания. Освен това като кралица тя не би се решила да общува с военен, който заема чин по-долен от полковник. А Леонид, макар да напомняше и на външност, и по ум древния Аякс, беше само гвардейски капитан. Така че ние не вярваме на този слух.

Негово сиятелство загуби ума си по Златокосата още от пръв поглед. (Така се беше случвало и с десетки други!) Но за разлика от капитана той не беше ерген, та да се състезава за ръката ѝ, нито пък толкова отчаян от живота, за да се бие с противник, който напомняше по мускули един Омиров герой. Не рискуваше да се бие, нито искаше да се развежда с жена си, защото тя имаше солидни връзки с водачите на двете партии, а притежаваше и едно малко имение, което му носеше известни доходи. Той просто избра оня утъпкан път, по който бяха вървели мъжете любовници още от библейски времена — утъпкания и удобен път на домашния „приятел“. Беше готов да дели любовта на Златокосата с кой и да е от възможните ѝ бъдещи съпрузи, дори с такъв дръвник, какъвто беше капитанът. Ето защо той с нетърпение очакваше Златокосата да се омъжи. Но за кралицата нямаше повече сили. Нито един мъж, влюбен веднъж в Златокосата, не можеше да мисли вече за друга жена. Такава магесница беше дъщерята на покойния артилерийски инженер.

Трети по ред, според протокола, но втори по значение след краля беше министър-председателят Йоасаф. Кралицата го мразеше заради либералните му идеи, а откакто беше разрешил на жените да носят поли над глезените и на публични места да танцуват валсове, тя записа името му в тайното си тефтерче и на един дворцов прием пред сто души избрани гости заяви, че е брат навярно на самия дявол. Тия думи паднаха като студен душ върху главите на присъстващите, а на другия ден ги повтаряше целият град. Добре, че енчани не обичаха кралицата, та се отнесоха пренебрежително към думите ѝ, иначе Йоасаф нямаше да дочака добро. Макар и с революционни традиции и антиклерикално настроени по дух, енчани вярваха в дявола и се бояха от него. Страхът от дявола у енчани беше почти всеобщ, защото рядко се намираше енчанин, който да не е бил препънат в живота си поне веднъж или два пъти от някаква невидима зла сила.

В борбата си срещу Йоасаф кралицата имаше пълната поддръжка на архиепископа и на няколко капитани от гвардията, сред които на първо място беше познатият ни вече Леонид-Аякс. Архиепископът нареждаше на епископите, а те на владичите, а владичите на поповете — които бяха повече от 10 000 — да уверяват народа, че водачите на либералите начело с Йоасаф са слуги на дявола, а може би и истински дяволи, престорени на човеци. Много попове разказваха на богомолците след литургия, че Йоасаф имал под перуката си две малки рогчета и че в дъното на раирания му панталон се спотайвала една космата опашчица. Попските твърдения се оспорваха много страстно от Естер, съпругата на негово сиятелство, която казваше на всеуслушание, че това са празни приказки, тъй като тя лично била виждала негово превъзходителство без перука. За опашчицата, разбира се, Естер не обелваше нито дума.

Архиепископът се бореше срещу либералите и Йоасаф посредством поповете си, а Леонид-Аякс разчиташе в тази борба главно на собствените си сили. Той държеше под хастара на гвардейския си калпак списък с имената на кралицините врагове и когато му паднеше случай — действуваше. Или предизвикваше враговете на дуел, или заповядваше на адютанта си да ги бие с камшик.

Тъй или иначе, Йоасаф се събуди в тази чудна майска сутрин едновременно и радостен, и разтревожен. При това и двете чувства нямаха нищо общо с майската сутрин, тъй като на него му беше все едно дали навън плющи студен мартенски дъжд, или пък грее лъчезарно майско слънце. Радостен беше, че му предстоеше да спечели днес сто хиляди златни, и разтревожен, че печалбата можеше (не дай си, боже!) да се изплъзне от ръцете му като мокър сапун. В какво се състоеше работата? Днес щеше да заседава министерският съвет, за да гласува едно почти „историческо“ предложение на либералите: да се премахне забраната върху свободната продажба на яйцата. Досега яйца се продаваха само в аптеките срещу рецепта или в централния държавен магазин, но срещу махленско свидетелство за политическа благонадеждност. Как се беше стигнало до такава чудновата забрана? Много просто! Когато яйцата се продаваха свободно, енчани замерваха с по-„отлежалите“ разни високопоставени личности-министри, политически дейци, висши чиновници; дори епископи. Рядко

минаваше ден, без да бъдат омаскарени по няколко дузини личности от елита на Н-ското общество. Чашата на търпението преля, когато един ден изкусно метнато развалено яйце цъфна върху белоснежния кител на краля. Държавният глава правеше годишната си периодична среща с народа на централния площад и тогава някой го улучи с развалено яйце. Бившето консервативно правителство сякаш чакаше само тоя случаи — да замерят *краля!* Правителството издаде още същия ден драконовски декрет срещу свободната продажба на яйца, сурови или варени, все едно. Беше обявена безпощадна война на яйцата и на всичко, което ги снасяше. За употреба на яйце, например срещу министър, декретът предвиждаше наказание „доживотен затвор“, а срещу министър-председателя, архиепископа и кралското семейство — смърт. Бяха осъдени на доживотен каторжен труд стотици хора, а няколко души бяха обесени. Но по нелегален път можеше да се намери все пак някое и друго яйце и то веднага влизаше в работа.

Сега Йоасаф беше внесъл предложение в министерския съвет за незабавно премахване на тоя зловец декрет. Народът очакваше заседанието със затаен дъх. Председателят на сдружението на яйцепродавците и на птицепродавците тайно обеща на Йоасаф 100 хиляди златни. Йоасаф се вдъхнови и от балкона на министерския съвет държа прочувствена реч: „Н-ският народ, лишен от най-питателната си храна, яйцата — рече той, — гине от недояждане и физически се изражда“. Това бяха много силни думи и народът, събран пред балкона, дълго вика „ура“.

Но в навечерието на това майско утро, за което става дума, консерваторите с помощта на кралицата и архиепископа подкупиха двама от министрите на Йоасаф и те заявиха публично на пресконференция, че поради съображения от държавен характер няма да гласуват за отменянето на декрета. Йоасаф незабавно ги заплаши с изключване от редиците на либералната партия, но те заявиха, че благото на държавата им е по-скъпо от всяка партия, и добавиха, че няма да продадат съвестта си на никаква цена.

Ето защо тревогата се заби не като трън, а като свредел в сърцето на Йоасаф и го въртя цяла нощ. Пропаднаше ли предложението му, пропадаха 100-те хиляди златни, потъваше вдън земя един мечтан замък, с няколко хиляди декара лозя, ливади и овощни градини! Тъжен живот се задаваше и за целия Н-ски народ. На власт щяха да дойдат

консерваторите и над света щеше да легне дълга и скръбна безяйчена нощ.

Ах, ето какви печални времена щяха да настъпят и за него, и за народа поради измяната на ония двама негови министри! Цяла нощ се въртя, призори задряма и, кой знае защо, присъни му се Естер, съпругата на негово сиятелство. Той протегна ръка да я прегърне, но в обятията му измърка доволно в съня си собствената му съпруга. Той се отдръпна, спотаи се, но чувствуваше как появата на Естер го беше ободрила. И понеже вече се разсъмваше, измъкна се от леглото и докато плискаше лениво лицето си на чешмата, в главата му се роди една спасителна мисъл.

Той пристигна толкова необичайно рано в министерския съвет, че гвардейският капитан, който командуваше охраната, не само се учуди, но се уплаши, „Какво ли е замислила тази либерална лисица? — рече той. — Току-виж, че докато нищо неподозиращите почтени хора още спят (той имаше предвид солидните хора, консерваторите), тоя подлец извъртял някакъв преврат!“ Поради нерешените проблеми около предстоящия тази вечер бал и поради слуховете, които разпространяваха приближените на архиепископа, че Йоасаф замислял „удар“, за да извади консерваторите от правителството, в политическата атмосфера наистина се носеше миризма на преврат. Затова капитанът изпрати един поручик при адютанта на командващ гвардията, за да пита дали да дислоцира за всеки случай два гвардейски ескадрона в близост до министерския съвет.

След двадесетина минути поручикът се завърна и докладва на капитана, че командващ гвардията казал да не се безпокои, тъй като Йоасаф не замислял вече никакъв преврат, ами дошъл да си прибира партакешите, тъй като следобед щял да си подава оставката.

Междувременно, докато се водеха тия тайни разговори, Йоасаф изпрати записка до Естер по свой доверен човек. В записката пишеше: „Естер, трябва незабавно да те видя! Върховни държавни интереси налагат веднага да се срещнем! Точно в 9 часа ще те чакам в салона на кулинарната изложба, пред щанда с вегетарианските гозби. Там е най-безлюдно. Йоасаф.“

Точно в 9 часа пред щанда с вегетарианските гозби Йоасаф каза на Естер:

— Днес предобед негово сиятелство, твоят съпруг, ще открива в околностите на града нов хиподром. На тържеството ще присъствува и кралят. Негово сиятелство да помоли краля да вземе в свитата си и моите двама министри, изменници. И да ги задържи на традиционния обяд. Докато обядът свърши, ние ще претупаме заседанието в министерския съвет. Поради тяхното отсъствие либерали и консерватори ще имат еднакъв брой министри и работата с яйцата ще реша аз, понеже като председател имам право на два гласа. Ясна ли ти е картинката?

— О — каза Естер. — Ясна ми е като бял ден!

Как е гласувано Йоасафовото предложение за отменянето на яйчения декрет всички ще се досетят навярно. Отсъствието на двамата министри-отцепници от това историческо заседание на министерския съвет спаси от заклание стотици хиляди кокошки, възвърна щастията на енчанки да чукат яйчица в тиганите си и помогна на самия Йоасаф да си купи замък с обширни ливади, лозя и овощни градини.

Всички бяха доволни, освен кралицата, архиепископът и една шепа най-доверени хора около тях. Дори консерваторите се радваха, защото им беше омръзнало да си бъркат коктейли без яйца и да ядат баници, които не приличаха на нищо. Много неща на тоя свят могат да минат без яйца, но баницата! Хайде да не говорим. Нали казахме още в началото на нашата приказка, че ще разказваме само за истината?

И тъй, предложението на Йоасаф беше прието, но без помощта на краля тази работа нямаше да стане. А как тъй, ще попитат някои, кралят е благоволил да окаже помощ на *либерали*? Нали либералите нито са били, нито ще бъдат някога негови приятели? Ето каква загадка се получава.

Но случаят изглежда загадъчен само на пръв поглед, иначе нещата са много прости. Кой цар, ще попитаме ние, обича сановници с изправени глави? Знае се от паметивека, че кралете харесват сановници с наведени глави. Е, добре, а кой сановник ще стои с изправена глава, когато мало и голямо са видели, че е бил замерян от народа с развалени яйца? Такъв сановник стои с наведена глава и съзнава, че само кралската милост го задържа на заемания от него висок пост. Сановниците, замеряни от народа с развалени яйца, са верноподанни и слушат своя крал.

Ами кралят, ще попитат някои, той не се ли бои от разваленото яйце?

Кралят си има обеща на ухото и когато му хрумне да се среща отново с народа, гвардейците ще държат хората на 50 крачки разстояние от него.

Ето защо кралят се реши да помогне на Йоасаф. Пък и народът, като види, че кралят помага на либерали, да каже: „Какъв демократичен крал!“

А за да е тихо и за да не мислят хората, че всичко им е разрешено, кралят напомни още същия ден на гвардейските командири да си отворят очите на четири. А на Йоасаф, когото милостиво остави да целуне десницата му заради помощта, която му оказа, рече строго:

— Довечера ще минат през пасажа „Свети Стефан“ гостите, които съм поканил за бала в летния ми дворец. Там някакъв художник рисувал разни работи. Нека си рисува, аз не му преча. Но искам пасажът да е чист, да е измит и да свети като стъкло!

Докато ядеше сандвича и наблюдаваше картината си, Яков забеляза няколко дребни грешки, които реши да поправи веднага. Той изсипа в устата си трохите, които бяха останали в шепата му, и кимна весело по посока на павилиона, където работеше Лиза. После се наведе да вземе тебешери от торбата си, но в тоя миг една необичайна шумотевица го накара изненадано да се изправи. В пасажа нахлуха, като гонени от зли кучета, тумба метачи, следвани по петите от група миячи с маркучи в ръце и от един началник на кон. Метачите стъпиха върху рисунката и размахаха метлите си, а маркучите на миячите блъвнаха силни струи вода.

— Стойте, какво правите! — изтича Яков насреща им и разпери ръце.

— Гледаме си работата! — насмалко не скочи с коня си отгоре му началникът. — Махай се, не ни пречи!

— Но нали вършите тази работа нощем? — отчаяно възрази Яков, като продължаваше да стои с разперени ръце.

Началникът изкриви лице от ярост и като го посочи на миячите с пръст, изправи се на стремената и изкомандува:

— По тоя смахнат тип, с маркучите, огън!

Шест водни залпа, всеки силен като ритник на жребец, тежко удариха нашия герой, покосиха го мигновено на земята и всички заедно захванаха да го давят. И навярно щяха да го удавят, ако един от метачите не беше се смилил и изтеглил до бордюра на градината с цената на собствения си живот.

Когато Яков дойде на себе си и отвори очи, метачът му рече:

— Довечера ще се сгодява вуйчовата дъщеря на краля. По този случай кралят дава бал в летния си дворец. Гостите, както винаги, ще минат през това място, затова първият съветник заповядал мястото тъй да се изчисти, че една прашинка от тебешир да не се залепи върху подметките на височайшите гости и гостенки. Ето защо ние дойдохме да метем и да мием в този необичаен час.

Яков кимна с тъжна усмивка на своя спасител и от благодарност реши да му подари един цветен тебешир, но когато се огледа — торбата с тебеширите беше изчезнала, боклукчиите бяха я изхвърлили навярно в кофата за боклук. Тогава потърси касичката си, консервената кутия, за да изсипе в ръката на метача грошовете, които му бяха подхвърляли от заранта. Но и касичката му беше сполетяна, изглежда, от участта на брезентната торба.

— Да ме вземат дяволите! — въздъхна Яков. — За какво съм сега, без един тебешир и без един грош!

— Шшшт! — сложи показалец върху устата си метачът. — И грошове ще имаш, и тебешери ще си купиш, пред тебе има много живот. Но ако още два пъти до довечера извикаш дявола, той ще изскочи от пъклото си и непременно ще те вземе, тъй да си знаеш! Ти не си ли слушал от по-стари хора какво си патят тия, дето викат дявола по три, че и повече пъти?

— Аз и без дявола си патя предостатъчно! — навъси вежди Яков, треперейки от студ в мокрите си дрехи. — Какви добрини от живота си ще загубя, ако стана поданик на рогатия?

Метачът се огледа страхливо, грабна метлата и се затири да мете чак на другия край.

Топлото майско слънце изсуши бързо мокрите одеяния на Яков, а чашката коняк, която Лиза му донесе, запали в жилите му огън и в душата му отново пламна неутолимо желание да рисува. Но понеже нямаше тебешери, той започна да си мечтае и да фантазира.

— Когато стана богат художник — рече той на Лиза и с благоговение целуна ръката ѝ, — а аз непременно ще стана някой ден много богат, ще ти купя златна огърлица, украсена с едри сапфири, и обеци от червен янтар!

— Гладна кокошка просо сънува! — въздъхна благодушно Лиза.

— Ти не вярваш ли? — учуди се Яков.

— Не вярвам! — рече откровено Лиза.

— Дяволите да ме вземат — разгорещи се Яков, — ако до довечера не измисля някаква магия, която да те направи щастлива!

— Защо трябва да викаш дяволите на помощ, когато магията е толкова проста и ясна! — усмихна му се лукаво Лиза.

Ако в тоя миг се беше взрял в очите ѝ, непременно щеше да се сети за „магията“, която Лиза имаше предвид. Тя беше препатила жена, нейните представи за нещата бяха практични и прости. Но Яков не погледна в очите ѝ, защото една тревожна мисъл прониза светкавично съзнанието му и той се заслуша в себе си: „Внимавай! — предупреждаваше го гласът на метача. — Ти викаш дяволите за втори път!“

„Когато ги повикам за трети път, те ще изскочат от пъклото и ще ме вземат в царството си!“ — въздъхна Яков и се натъжи, защото безизходицата, в която се намираше, още не беше пратила по дяволите нито желанието му да рисува (макар и с цветни тебешери), нито склонността му да си мечтае за красиви и велики неща.

„Ще внимавам да не ги повикам трети път!“ — зарече се Яков, а на Лиза се усмихна.

— Ще измисля нещо! — рече той. — До довечера има толкова време! А огърлицата и обещите — викна подире ѝ — смятай ги вързани в кърпа, непременно ще ги получиш!

Може би дяволът беше наблизил, защото очакваше Яков да го повика за трети път, навярно беше чул думите му и показал на Лиза среден пръст.

После Яков се изтегна на една затулена сред люляците скамейка и скоро заспа.

Събудиха го камбаните на катедралата, които от два века насам разлюляваха небето над столичния град тъкмо в четири часа. Небесният купол започваше да подскача и от бездънната му вис се отронваха безброй парчета лазур, които тутакси се превръщаха в медни звуци, щом доближаваха островърхите покриви на града.

Яков седна на обичайното си място върху бордюра на градината и с болка загледа излъсканата до блясък настилка на пасажа.

„Тук някога летеше моята «Пролет»!“ — с тъга поклати той глава и очите му се изпълниха с влага. После си рече: „Ще си ида до кея на дърварите пеша, но преди да си тръгна, ще погледам шествието на първенците, дето са поканени на царския бал. Това шествие ще ми подсказва какви ли не сюжети!“ И веднага си представи рогати дяволи, облечени в лъскави фракове, и до тях — трътлести дяволици, наконтени в модни рокли от китайска коприна. „Такава чудесна гледка не може да се види всеки ден!“ — каза си Яков, но не се усмихна,

защото си спомни със смут, че до тоя час беше споменал името на нечестивата сила два пъти.

Най-напред пристигна ескадрон кралски гвардейци, с орлови пера на калпаците. Те се наредиха от двете страни на пасажа и замръзнаха върху конете си като статуи. Капитанът им закова коня си на сред пасажа, изрева някаква команда, статуите измъкнаха шашките си и отново замряха. Когато измъкнаха шашките си, по стъмнения мрамор на катедралата като че ли се появиха и изчезнаха мигновено огнени светкавици. Беше интересно и момчетиите, които се бяха покачили върху дърветата, ахнаха от възторг.

После заприиждаха гостите. Ах, това не беше обикновено шествие, дори в държавния театър, когато представяха исторически пиеси, не можеше да се види нещо подобно! Не, това не беше шествие, небесната дъга беше слязла сякаш на земята и се източваше бавно и тържествено към летния дворец. Блестяха ламета, искряха тафти и коприни, святкаха като лъчезарни звезди рубини и елмази. Ами голите рамене и шии на дамите, ами воалите и усмивките им, ами огънчетата в очите им, които можеха да стопят дори мъртвия мрамор на старата катедрала...

Яков гледаше и се радваше и душата му сякаш възнасяше благодарствен химн към небесата.

И изведнъж изтръпна — очите му се прехласнаха, душата му занемя, а сърцето му се сви от мъчително-сладостна болка. Насреща му се задаваше млада жена със златисти на цвят коси, с очи, в които се отразяваше огреният от залеза лазур на небето, с чувствено извити устни, на които би завидяла дори самата ненаситна богиня на любовта. Но в случая най-интересното беше това, че и хубавицата го гледаше с прехласнати очи и като че и нейната душа беше занемяла, и сякаш нейното сърце се беше свило от мъчително-сладостна болка.

Така Яков и тази жена не сваляха очи един от друг. Колко време продължи това? Може би повече, отколкото беше редно — не за Яков, разбира се, а за жената. Жената беше годеница и нейният годеник, един мустакат капитан от кралската свита, крачеше до нея и лицето му се наливаше с кръв. Той беше човек на реда, затова прошепна няколко думи на адютанта си и посочи Яков с глава.

Адютантът се отдели тутакси от шествието, дойде при Яков и му рече:

— Негоднико, така ли се гледат чуждите годеници?

— Но аз не зная, че тя е годеница! — каза Яков.

— Сега ще научиш! — поклати глава адютантът.

Той замахна с бича си, зашлеви Яков по лицето, после заповяда на едного от гвардейците да го върже на коня си и да го изведе вън от града.

— И повече да не си се мяркал тук! — закани му се той с юмрук.

Ето как Яков се намери посред нощ сам сред полето, под открито небе и с вързани ръце.

Той не се изплаши, защото пред очите му сияеше ангелското лице на онази жена, която обикна от пръв поглед и която щеше да обича през целия си живот. Само му дожаля за самия него и страшна мъка задави гърлото му.

— По-добре да ме вземат дяволите — изохка той, — отколкото да живея, макар и една само нощ без нея!

Едва беше изрекъл тия думи и сухите треволяци около него започнаха да шумолят и да съскат като настъпени змии от нечии тежки и приближаващи се стъпки. В тихата и слаба светлина на звездите Яков видя да застава над него една суха и висока фигура на мъж, загърнат в дълъг черен плащ и с широкопола черна шапка на главата си.

— Аз съм дяволът! — проговори мъжът с изненадващо мек и топъл глас. — Какво искаш от мен?

— Какво може да иска един човек от дявола! — рече Яков и по посинелите му устни пропълзя мъчителна усмивка. — Искам да бъда щастлив!

— Е, добре! — повдигна рамене дяволът. — Аз мога да ти дам всичко, което не си имал досега. Какво желаш да имаш, за да бъдеш щастлив?

— Жената, която видях да минава с царските гости през пасажа „Свети Стефан“! — усмихна се замечтано Яков. — Жената със златните коси, с лазурните очи, с най-чувствените устни сред всичките жени на света! Тя има ангелско лице и навярно и сърцето ѝ е ангелско. Искам тази жена да ми принадлежи, за да бъда щастлив!

— Аз мога да ти дам всичко, каквото не си имал досега! — усмихна се дяволът, но в слабата светлина на звездите Яков не видя усмивката му — добра ли беше, или зла. — Само че в замяна на щастиято, което ще ти дам, аз ще взема всичко, което притежаваш и което е изпълвало душата ти с радост до тоя час. Съгласен ли си?

— Да не би да си правиш устата за моето рисуване? — настръхна Яков.

— О, не! — каза дяволът. — Аз не мога да отнемам дарованието, което бог ти е дал. Рисувай си! Но всичко друго, което те е правило щастлив, трябва да бъде мое. Завинаги!

Яков се попита: „Какво друго съм имал, освен рисуването? — И си отговори: — Живял съм в една изба, тъмна като гробница; събирал съм грошове в една консервена кутия; ходил съм облечен в сиромашки дрехи от каменарско кадифе.“

— Вземи го това щастие! — провикна се Яков. И без да се колебае, рече: — И нека бъде твое за вечни времена!

— Благодаря! — каза дяволът и килна назад широкополата си шапка.

— Няма защо! — каза искрено Яков.

— Онази жена ще бъде твоя! — кимна дяволът.

И в същия миг изчезна, като да се сля с нощта.

Над света остана да мъждука само студената и почти незрима звездна светлина.

**ПРИКАЗКА ТРЕТА
ЯКОВ И ЗЛАТОКОСАТА**

Събуди се от сутрешния хлад. Откъм морето духаше силен източен вятър, наоколо миришеше на водорасли и мокър пясък, на лайкучка и буренак. Градът се виждаше далече, кубетата на „Свети Стефан“, лизнати от лъчите на изгрева, приличаха на две сочни череша. Оттатък кея на дърварите една гемия, надула платна, поемаше курс към порозовелия хоризонт.

„Каква хубост!“ — възкликваше възторжено при подобни гледки Яков, но този път сърцето му остана равнодушно. В сърцето му нямаше вече място за друга хубост, освен за хубостта на жената със златистите коси, на която се беше усмихнал снощи влюбено и която също му се беше усмихнала с любов. Пробуждайки се, той виждаше пред очите си само нейната хубост, за прелестта на утрото сякаш беше ослепял.

Но образът на Златокосата събуди в душата му заедно с чувството на болезнено блаженство и едно цяло ято от черни грижи, които тутакси се разлетяха безредно, както правят гарвани през късна есен. Литнаха в душата му черни грижи и взеха да се стрелкат нагоре и надолу, досущ като грач-птиците, които никога и никому не са предвещавали добро.

Нямаше торбата си, която носеше на рамо, нито цветните тебешери, с които рисуваше чудеса и даваше образ на мечтите си, нито грош в кесията си, за да си купи сутрешното парче хляб. Бяха го били снощи, бяха го извели от града вързан, бяха му забранили да се мярка на пасажа „Свети Стефан“. Изведнъж беше се намерил сякаш вън от света.

Той не беше живял, както знаем, и до тоя момент в безгрижие и охолство, но в отчаяние и неизбродна безизходица като тази, в която сега се намираше, не беше изпадал. И понеже в главата му не се мяркаше никаква спасителна мисъл и отникъде не се подаваше ръка за помощ, той реши да предаде по-нататъшната си участ в ръцете на съдбата. Практически това означаваше да се тръшне на земята, да се

зарови, до колкото може, в треволяка, за да не го пече силно слънцето, и да чака по-нататък „каквото бог даде“.

Речено, сторено! Коленичи, за да си изрови колибка, и в същия миг погледът му беше привлечен от нещо, което най-напред го изплаши, защото му заприлича на змия, а после изпълни душата му с най-светли надежди. Пред очите му лежеше на земята един кожен ремък, сгърчен като змия. Тоя същият ремък, с който бяха вързали ръцете му вчера, когато го изведоха във от града. Около китките му още личаха синини от него, напомняше му уморителния и мъчителен път, който беше извървял от пасажа „Свети Стефан“ до това място, вързан като разбойник за седлото на гвардейския кон. Тоя ремък му напомняше ужасни неща и въпреки всичко той го сграбчи с такава буйна радост, сякаш беше намерил не парче изтъркана кожа, а тлъст кемер с жълтици.

Някой мъдрец казал някога си, че човекът е мярка за всички неща. Ако един богаташ беше намерил тоя ремък, той не би му обърнал никакво внимание, не би се навел в никакъв случай да го вдигне от земята. За богаташа ремъкът щеше да бъде едно нищо. Но за Яков той беше повече от нищо, защото щеше да го продаде за коматче хляб, а коматчето хляб щеше непременно да го научи как да изтръгне Златокосата от властта на мустакатия царски капитан. Кой казва, че човек не е мярка за всички неща?

Дали в тоя миг му дойде наум непременно златокосата хубавица, не твърдим, но едно е сигурно, че той почувствува живота си осигурен за един ден, а всеки знае, че в един ден могат да се случат всевъзможни неща, и най-обикновени, и най-чудни. Защо в частта на чудните неща да не измисли как да замести като годеник мустакатия капитан?

Яков прибра ремъка и с обнадеждено сърце тръгна към кея на дърварите. Когато първоначалната му радост от находката се поуталожил, той се замисли. Гвардейският сержант беше го оставил вързан на това място. Той добре си спомняше, че гвардейският сержант си отиде, без да го развърже. Яков му рече: „Добри човече, нима ще ме оставите с вързани ръце сред това безлюдно поле?“ Оня му беше отговорил: „Първо, аз не съм добър човек, а съм гвардейски сержант; второ, само прекият ми началник, лейтенантът, може да ми нарежда едно или друго; и трето — ти си вагабонтин, който не заслужава милост. Тъй ли се намига на чуждите годеници? Аз да бях на мястото

на капитана, щях веднага да те съсека!“ Беше си заминал, без да му каже дори сбогом. Яков си спомняше, че когато го загуби от погледа си, веднага се строполи на земята, и дали беше от отчаяние, или от умора, земята захвана да се проваля под него, потъваше, докато пред очите му причерня съвсем.

Той не можеше да си даде сметка колко време беше потъвал в преизподните. Когато беше дошъл на себе си, видял беше пред очите си не друг, а дявола.

Като си спомни за дявола, Яков се уплаши и челото му се ороси с пот. Сън ли беше сънувал, или наистина се беше договарял с царя на пъклото? После си припомни дума по дума разговора, който беше водил с дявола, и се успокои. Ако имаше някой изигран в пазарлъка, това беше Рогатия, разбира се. Беше си запазил уменията да рисува, а всичко друго (взели го дяволите другото, до гуша му беше дошло от него!) беше дал на дявола срещу щастието да притежава най-красивата жена на света, срещу великата радост да обича и да бъде обичан. Беше се отървал от мъки, а в замяна щеше да получи голямото щастие, което дарява любовта. Кой беше спечелил от среднощния пазарлък, дяволът или той?

Както и да премисляше нещата, печелившият излизаше все той. Едно безпокойство само го глождеше — дали пазарлъкът беше жива истина, или беше само сън...

Като наближи града, срещна го един въглищар с магаре.

— Този ремък ще ми върши добра работа! — рече му въглищарят. — Какво искаш за него?

— Коматче хляб.

— Моето коматче е толкоз малко, че като го разделя на две, ти няма да получиш нищо. Искаш ли лопата кюмюр?

— Нямам мангал! — рече Яков и отмина.

По пътя за кея на дърварите срещна един учител.

— Този ремък ще ми върши добра работа! — рече той. — Продаваш ли го?

— Не го продавам! — поклати глава Яков, като си представи „работата“, която учителят имаше наум.

Ремъкът остави в ръцете на една хубава, закръглена женичка. Тя носеше един топъл хляб под мишницата си, чупеше си от него и сладко дъвчеше.

— Продавате ли туй нещо? — запита го тя.

— Продавам! — отвърна шепнешком Яков, сломен напълно от сладкия мирис на топлия хляб. — За какво ви трябва?

— Ами да се вардя от някои по-нахални и палави ръце! — засмя се звънко жената. — Колко пари искате за него?

— О! — каза Яков. — Вземете го без пари. На мен и без туй не ми трябва. Вземете го! — И сложи ремъка върху ръката ѝ.

Жената го изгледа с дълъг и нежен поглед, той беше красавец, нали, но нашият герой не погледна в очите ѝ, той беше много влюбен, и най-вече — главата му се въртеше от глад.

Наближавайки кея, той се усмихна примирително и махна с ръка.

„По всичко изглежда, че ще се умира! — рече си той. — Сега няма какво да продам дори за едно коматче хляб! Но можех ли да правя търговия с една дама? — разпери той ръце. — Може ли потомъкът на придворния художник Яков-първи да прави търговия с една дама? — Той поклати глава и тоя път по устните му пропълзя усмивка, която беше едновременно и весела, и тъжна. — Яков-трети умира от глад, но не продава на дамите вехтории!“

С тая усмивка на лицето си той пристигна пред сградата, под чийто праг се намираще неговото мазе. И в същия миг зяпна от удивление, сякаш беше застанал по погрешка пред парадния вход на кралския палат. Отпреде му стоеше един висок момък, наметнат с черна пелерина и с черна барета на главата си, накичена с гарваново перо. Той държеше с лявата си ръка юздата на един гиздав бял кон.

— Вие ли сте художникът Яков? — попита той.

Яков едва сега забеляза, че зад момъка, между рамото му и шията на коня, се пули с жабешките си очи хазяинът му. Той имаше вид на човек, който гледа истински неща, а пък си мисли, че сънува.

— Аз съм художникът Яков — рече Яков.

— Правнук на резбаря Яков и праправнук на придворния художник Яков?

— Нямам основания да се срамувам от рода си! — каза Яков.

— Господине! — каза тържествено момъкът с гарвановото перо. Измъкна от една кожена цилиндрична кутия дебел лист хартия със златист цвят, подпечатана с големи и тежки восъчни печати, и започна бавно да чете:

Ваше благородие Яков Я. Яковов,

В управлението на Н-ската окръжна архива беше открит неотдавна препис от оригинала на смъртната присъда, издадена навремето срещу вашия прапрадядо, негово благородие придворния художник Яков. Вашият прапрадядо, осъден на смърт чрез изгаряне, не е бил лишен от благородническата си титла, а това означава, че всички негови преки наследници са имали и имат право на благородническа титла. Вие, господине, имате право на титлата „благородие“, която носи рента един златен наполеон годишно. Следователно вие имате право да получите от касата на Н-ското окръжно управление 28 (двадесет и осем) златни наполеона, които ние надлежно ви изпращаме по специален пратеник. Ние ви изпращаме също така емблемата на титлата „благородие“ — една златна звезда върху фон от синкав емайл. А в знак на уважението ни към вас, като наш почетен съгражданин, подаряваме ви един бял кон, надлежно обмундирован.

С почитание:

Председател на Н-ското окръжно у-ние

(подпис и печат)

Председател на финансовите служби при Н-ското
управление

(подпис и печат)

Председател на управлението по титлите при Н-ското
управление

(подпис и печат)

Приложение: 28 (двадесет и осем) златни наполеона
и един бял кон за езда с надлежните му такъми за
управление, пълен комплект.

Главен касиер на Н-ското управление

(подпис и печат)

Н-ски окръг, 20 май, 18... год.

Като свърши с четенето, пратеникът на Н-ския окръг извади от пояса си една кесия от червено кадифе и чинно я подаде заедно с

документа на нашия герой. А той, понеже главата му се въртеше и без това от глад, не изглеждаше особено смаян. Той прие парите и документа мълчаливо и понеже не му идваше наум какво да каже или да направи, поглади коня по шията и попита ласкаво:

— Как се казваш?

Конят махна с опашка, но не проговори. Вмести него се обади момъкът:

— Конят се казва Безмер, ваше благородие. А златната звезда се намира в кесията с жълтиците.

Като окачи звездата върху каменарската си куртка, Яков попита:

— Защо Безмер?

— Защото, ваше благородие, нямат мярка нито красотата му, нито неподобната му бързина!

— Е, хубаво — каза Яков. — Да вървим!

Той сложи крак върху позлатеното стреме и понеже беше висок и лек, лесно възседна Безмер.

— Къде ще вървим? — попита момъкът.

— При Златокосата! — отговори Яков, не замисляйки се нито за секунда. — Без нея не мога да живея дори един час! Трябва да я открия веднага, за да ѝ направя предложение за женитба.

— Ваше благородие! — обади се с мазен глас хазяинът. — Дължите ми за квартирата още 100 гроша. При това вие напускате без предупреждение!

Яков извади от кадифената кесия един наполеон и небрежно го захвърли в краката му.

— Дано моята квартира да ти послужи за гроб! — рече той.

Хазяинът се сепна от изненада, защото за пръв път чуваше от кроткия си до тоя час наемател подобни непристойни думи. Той опита наполеона в зъбите си, за да провери дали е истински, сложи го в пазвата си и поклати глава:

— Не сте прав, ваше благородие! В туй мазенце, дето спяхте зимно време, е топличко, пък и морето се чува!

Яков отмина гордо, без да отговори, но момъкът улови типа за яката на ризата му, разтърси го, както трябва, и с не много любезен глас му рече:

— Върни рестото до 900 гроша, докато не съм те удушил, жабо ококорена!

Като получи рестото до стотинка, той настигна Яков и му подаде парите. Но Яков се разсърди:

— Как можеш, приятелю, да ме занимаваш с подобни дреболии!

— Но толкова пари струва кон със седло, ваше благородие!

— Добре, купи си кон със седло, приятелю, ние ще минем и без туй през конския пазар. Но бързай, защото минутите текат. Ах, ако знаеш каква опасност грози моя златокос ангел! Има един мустакат капитан от кралската свита, един звяр, който може да я поведе към венчило всеки миг!

Момъкът се усмихна хитро и дори малко снизходително, но Яков го гледаше отвисоко и не можа да забележи усмивката му.

Така стигнаха до конския пазар.

Момъкът от Н-ския край се казваше Василчо. И така Василчо си купи едно много хубаво рижаво конче от породата на конете, дето теглят грънчарски каруци, търпеливо, яко и замислено. Имаше само един, и то несвойствен за породата му недостатък: обичаше скришом да хапе по задниците по-личните си събратя и особено ония, които го настигаха на път.

— Къде живее вашата дама? — попита Василчо.

— Не знам — каза Яков. — Но ако попитаме, да речем, най-прочутия фризьор, той навярно ще ни упъти. Не може най-прочутият фризьор да не знае адреса на най-прочутата красавица!

— Това е много сложно! — поклати глава Василчо. — Аз предлагам на вниманието ви един по-прост план. Знае се, че всички прочути дами правят сутрешните си разходки на коне по една прочута алея и че по тази алея се срещат със своите избраници. Вашата златокоса дама ще излезе да се разходи по тази алея и ние непременно ще я срещнем там!

— Трябва да вървим! — каза Яков. — Да питаме къде е тази алея, по която дамите се разхождат с коне, и да не губим повече време!

— Ваше благородие! — усмихна се Василчо. — Вашата златокоса дама още спи, часът е едва осем!

Яков погледна небето и въздъхна. Слънцето още не беше възседнало кубетата на „Свети Стефан“, времето вървеше наистина побавно от костенурка.

— Имам още две предложения — каза Василчо. — Първото е — да закусим. Една топла чорба ще ни дойде съвсем на място. Чорбата

ще направи очите ни още по-лъскави и влажни, а дамите си умират по такива очи. Второто ми предложение е да помислите малко по тоалета си, ваше благородие. Каменарската ви премяна е добра, но кой благородник се облича като каменарин, когато ще прави предложение на една знатна дама?

— Моята дама не е суетна! — каза малко обидено Яков. — Снощи аз бях облечен в същия костюм, който нося сега на гърба си, а тя ми се усмихна така прелестно, както не са се усмихвали досега на нито един княз в света, натруфен в плюшове и коприна!

— Не се съмнявам, ваше благородие, но в нашия Н-ски край опитните мъже разправят, че жените вечер имали един ум, а заран — съвсем друг! Те били вечер много сговорчиви, но затова пък заран ставали много капризни и мъчни. Ще загубите малко време да си изберете един подходящ костюм, но затова пък ще се подсигурите срещу всякакви капризи. Нали въпросът е княгинята да бъде ваша?

Княгинята да стане негова още тоя час — тая надежда изпълни сърцето на нашия герой с толкова много ентузиазъм, че дори ребрата го заболяха. Главата му отново взе да кръжи и той си каза, че е сигурно от любов. После те закусиха с топла чорба и кръженето попремина, но болките в ребрата не изчезнаха съвсем.

И така към 10 часа преди обяд Яков и пратеникът на Н-ския окръг, който набързо се самообяви за негов адютант и доверен човек, към 10 часа и двамата излязоха на романтичната сенчеста алея, по която младите знаменити хора си правеха сутрешните разходки. Сега Яков беше облечен като истински княз, с атлазена синя пелерина и костюм от червен плюш, украсен с жълти гайтани, на главата си носеше благородническа барета, закичена с пауново перо. Той блестеше от хубост като древен млад бог и ако някой познавач на античното изкуство го видеше случайно, връщайки се от кръчма, непременно щеше да го вземе за някоя оживяла статуя на Праксител, пременена в съвременни одежди и тръгнала да се разхожда на кон по булевард „Кралица Мария“. Той щеше да се учуди кой знае колко. За щастие любители на античното изкуство не се шляеха по този булевард, те не го пресичаха дори, освен веднъж на 10 години, когато отиваха на симпозиум в съседната държава Керкирия и пътят им за гарата минаваше отгук. За разлика от господаря си Василчо се беше облякъл в една мантия и едни одежди черни от горе до долу и ако не

беше голобрад, всеки щеше да го вземе за някой странствуващ монах или мисионер.

Такива изглеждаха нашите герои, когато към 10 часа заранта се появиха на булеварда „Кралица Мария“. Яков яздеше напред на своя бял красавец, а подире му крачеше тромаво неугледният, но як жребец на Василчо, намусен, сякаш беше ял незаслужен бой, и навъсен, защото си беше по характер мрачен и заядлив.

Разбира се, Яков правеше силно впечатление с хубостта си и всичките знатни дами като по команда се заглеждаха прехласнати в него. Някои се захласваха до такава степен, че гледайки го, забравяха да си затворят устата и минаваха покрай него зинали, сякаш на глътката им беше заседнала рибена кост. А други дами не сваляха очи от лицето му и като хипнотизирани насочваха конете си право срещу неговия кон, та ставаха малки суматохи, в разгара на които лукавият Василчов кон хапеше колегите си или каквото се мернеше около муцуната му. При това той се преструваше на разсеян и си придаваше такъв невинен израз, че на пострадалите не им идеше и наум да го подозират в какъвто и да било грях.

Но ето че най-после се зададе и Златокосата. До нея яздеше на вран кон мустакатият капитан от царската свита.

Времето спря да върви, слънцето се закова на едно място, а въздухът около ангелската главица на Златокосата затрептя, засия, превърна се на разтопено злато. За разлика от други знатни дами тя не зина от изненада, нито подкара коня си като хипнотизирана право срещу коня на нашия герой. Не, тя просто се спря, усмихна се и рече:

— Ах, ама това сте вие!

Когато тя се усмихна, засмя се и утрото сякаш, а когато отправи погледа на лазурните си очи към Яков, небето за миг се стрелна към земята и влюбено я целуна.

— О! — каза Яков. — Аз съм.

— Боже мой, вие сте наистина!

Капитанът от царската свита подръпна мустака си и предупредително се прокашля. Враният му кон удари с копито по земята и ядосано запръхтя.

— Аз съм! — повтори Яков.

Той не поглеждаше изобщо капитана. Сякаш никакъв капитан не съществуваше на тоя свят.

— Боже мой! — каза тя. — Вие сте естествено, но вчера лицето ви излъчваше една такава особена виделина, а днес я няма... или на мен тъй ми се струва! Но все едно, и такъв какъвто сте днес, пак изглеждате много добре! Нали, Мишел? — обърна се тя към своя годеник, капитанът от кралската свита Михал.

Лицето на Михал пламна и се поизкриви малко, сякаш го беше близнал лют пламък. Той погледна към разлистените корони на старите кестени, скръцна със зъби и не отговори. Враният му кон удари ядосано по земята с двата си крака.

— Ах, колко сте шик, боже мой! — възкликна Златокосата, като не сваляше очи от смутеното лице на нашия герой, който беше пребледнял от вълнение... — Мишел! — обърна се тя към своя годеник и строго го изгледа: — Аз мисля, че ти трябва да се извиниш на негово благородие за вчера, нали?

Преди да отговори, капитанът засука и двата си мустака и направи краищата им остри като шила. После се прокашля няколко пъти издълбоко, потупа коня си по шията и рече:

— Какво ще му се извинявам, княгиньо! Отде да съм знаел, че е благородник! Той беше облечен в мръсен каменарски костюм и се държеше като негодяй! — Той обърна изкривеното си от злоба лице към Яков и продължи: — Ти вчера не носеше кавалерската си звезда, помислих те за обикновен човек, затова заповядах да те набият и да те изхвърлят вън от града. Ако носеше звездата си, господине, аз щях да се съобразя с благородническия ти произход и вместо да карам други да те бият, сам щях да ти обявя дуел, и да те наредя, както трябва, защото...

— Ти трябва да му се извиниш, Мишел! — прекъсна го Златокосата и по чипото ѝ носле премина лека тръпка. — Хайде! — И в ангелските ѝ очи блеснаха сърдити пламъчета.

— ... защото — продължи мисълта си капитанът — аз виждам, че ти си протегнал ръка към зестрата ѝ от един милион, както са го правили една дузина кандидати преди тебе. Трябва да знаеш, господине, че тия една дузина алчни кандидати аз съм изпратил скоропостижно на оня свят, и ако ти...

— Мишел! — извика строго Златокосата.

Докато капитанът и нашият герой разговаряха така пред взора на княгинята, Василчовият таласъм неусетно избиколи врания змей на

капитана и още по-незабелязано го ухапа по огромната му, красиво заоблена задница. Враният змей подскочи обезумял, от обида ли, от болка ли, хвърли къч и кралският капитан в същия миг се намери на земята, вирнал на възбог краката си, обути в червени ботуши от най-първокачествен лак.

Как звънко се изсмя Златокосата! Навярно нито един палячо от държавния цирк не можеше да я разсмее така. Блузата и се разлюля много силно, сякаш отвътре бяха се сборичкали за няколко мига всичките земни ветрове.

— Ах!... Ах! — смееше се тя.

Все пак капитанът беше кралски гвардеец, той се изправи чевръсто и най-напред сложи ръка върху дръжката на 30-сантиметровия си пищов, който стреляше като един малък ръчен топ и можеше да отнесе главата на нашия Яков „яко дим“. Но колкото и да беше разярен, веднага се сети, че тези работи не стават така в присъствието на една княгиня, пък и опитното му око долови, че нещо като острие на секирка блесна в десницата на Василча, затова остави на мира пищова си, прокашля се и рече с достойнство:

— Избери си оръжие, господине, и ми изпрати секундантите си още днес следобед!

— Какво оръжие? — учуди се Яков.

— Оръжие, с което ще се бием на живот и смърт, негоднико! — изрева капитанът и с такава сила подскочи, за да се качи отново върху коня си, че малко остана да отхвърчи чак оттатък канавката на пътя.

— Вие искате да се дуелираме? — попита още по-учудено Яков.

— Ами да, мамино синче, искам! Какъв мъж ще съм, ако оставя годеницата си неотмъстена? Тебе страх ли те е?

— А, не! — каза Яков. — Защо?

— Ще се стреляме с пищови, или ще се сечеме със саби? — оголи зъби капитанът. — Избирай!

— Изберете оръжието, с което ще се дуелирате! — усмихна се на Яков Златокосата. — Според мен — каза тя и още по-мило се засмя — пищовът е по-благородно оръжие. От малка изпитвам отвращение към ножовете!

Яков не беше докосвал до тоя час ни пищов, ни сабя, затова се колебаеше какво да предпочете, но в тоя миг Василчо се приближи до него и му намигна: „Елате насам!“

Като се отделиха няколко крачки встрани, Василчо рече:

— Ваше благородие, кажете на тоя разбойник така: „Искам да се бием с тояги още тази нощ, щом месечината залезе!“

— Добре! — кимна Яков. И като се върна на предишното си място, рече на капитана: — Искам да се бием с тояги още тази нощ, щом месечината залезе!

Капитанът беше весел човек. Той прихна да се смее и толкова се смя, че щеше насмалко да се задави.

— С тояги!... Как ти хрумна!... — превиваше се той.

Когато най-последно се успокои, пое дъх и рече:

— Е, хубаво! Все ми е едно дали ще те застрелям, или ще те сека, или ще ти строша кокалите! Ей богу, все ми е едно! Изпрати ми, господине, секундантите си следобед. Живея до кралските конюшни: капитан от лейбгвардията на негово величество Михал Михалов! — И пренебрежително му се усмихна, подкарвайки коня си напред.

Златокосата изгледа с дълъг поглед нашия герой, усмихна му се нежно и с топъл глас му рече:

— Желая ви успех! Ако вие го пречукате в дуела, веднага ставате мой годеник!

Ах! Отново въздухът се превърна на запалено злато и от лазурния купол на небето се изсипаха безброй усмивки, весели и цветни като празнични конфети. Яков гледаше запаленото злато и цветните конфети и си мислеше примирено: — „Да умреш сред такъв разкош, пак щастие! — И си мислеше още: — Навярно това е щастието, което дяволът ми обеща!“

След като нае нова, обширна и луксозно мебелирана квартира на булеварда на Победите, Яков си легна да спи, а Василчо излезе да му търси подходяща тояга за предстоящия дуел.

Дуелът започна в полунощ, когато последното лъскаво парче от месечината потъна зад върхарите на гората и над поляната се възцари пълен мрак. Тъмнината беше толкова гъста, колкото и тишината, и само пръхтенето на конете, което се чуваше навремени откъм пътя, напомняше, че светът все пак живее и не му е до никакви дуели.

Малко преди светликът да изчезне съвсем, двамата главни секунданти, Василчо и един гвардейски лейтенант, разделиха противниците на 15 крачки един от друг. Михал и Яков държаха по една дебела дрянова тяга и чакаха сигнала на главния съдия, един артилерийски полковник от запаса, за да започнат битката. Тя щеше да се води според изявленията на двамата противници „на живот и смърт“, тоест, докато един от двамата престане да шава и да дава признаци, че е жив. При тая непрогледна тъмнина оня, който пръв паднеше на земята, не биваше да чака нищо добро от противника си; черният мрак, както се знае умее да пази и най-черните тайни.

Капитанът гореше от ярост и нетърпение да премахне конкурента си — той беше готов да се бие със самия дявол, но да не остави зестрата на княгинята (един милион) да падне в чужди ръце. Яков пък не изпитваше никаква ярост, той не пламтеше от желание да убива когото и да било. Той никога не беше се бил в живота си с никого и ако излизаше на тоя дуел, правеше го от любов — предпочиташе да умре по един достоен рицарски начин, вместо да живее в позор, като гледа любимата си да е съпруга на друг.

— Готови, ли сте? — обади се в тъмнината артилерийският полковник от запаса.

— Слушай, хлапако! — провикна се неочаквано от мястото си капитанът от кралската свита. — Ако се пръждосаш оттук още тоя час и ми обещаеш никога да не се завръщаш, ще ти пощадя живота. Чуваш ли? Защото ти не си за мене никакъв противник, ти си просто един

бояджия, една плунка и мене, честна дума, ме е гнус да се бия с такива!

— Да ти отстъпя Златокосата доброволно? — каза Яков и се засмя. Кой знае откъде намери сили за тоя смях, но истински се изсмя. — Туй дори и насън да не го мислиш! — рече той.

— Тогава умирай, глупако! — ревна капитанът и се спусна насреща му.

И Яков се устреми напред, но на третата си крачка се спъна и падна на колене. В същия миг тоягата на капитана свирна над главата му и един ботуш, тежък като планина, настъпи лявата му ръка. Яков изохка от болка, но измъкна ръката си и се изправи. И тогава тоягата на капитана пак свирна във въздуха, но много по-слабо, защото капитанът нямаше достатъчно място пред себе си, за да се засили. Все пак тя се стовари върху задника на Яков и нашият деликатен герой се просна безчувствен на земята.

Редно е да се предположи, че тоя удар на капитана е сложил край на битката и че по-нататък на капитана не е оставало нищо друго, освен да доубие противника си. Предположения могат да се правят в подобен дух и всяко от тях изглежда естествено и много правдиво.

Но в действителност нещата се развиха съвсем другояче и в противоположна посока. Нали в живота често се споменава за „невероятни“ случаи? Невероятни, пък стават! Ето такъв невероятен случай се случи и тая нощ в местността „Ястребово“, шест километра източно от града.

Какво толкова невероятно беше станало всъщност? Ами това, че битката между капитана и нашия герой *продължи*, милостиви господа! Оня удар на капитана покоси Яков на земята, но след това последваха яростни схватки на тояги, които се удряха една о друга със страшна сила, и тия ужасни схватки се съпровождаха с тупане на силни и тежки крака по земята и със задъхано и нажежено дишане. Сетне последва едно яко „бух“ и капитанът изрева с дебелия си глас като ранен глиган. Други няколко „бух“ и „прас“ накараха капитана да заквичи като шопар, търколен за клане. Когато капитанът започна да хърка, всички секунданти заедно с доктора хукнаха по посока на хъркането. Артилерийският полковник от запаса светна с фенер и Василчо извика: „Моят е в безсъзнание!“, а лейтенантът въздъхна: „Моят май бере душа!“

Василчо повдигна Яков от земята и бързо го понесе към онова място, откъдето се чуваше конско пръхтене. На пътя ги чакаше удобна кола, впрегната в два чифта силни коне.

Благодарение на Василчовите мехлеми и компреси, чиято лечебна стойност беше наистина чудотворна, Яков дойде до заранта на себе си, по обяд можеше да сяда, без да се мръщи, а след обяд започна да се готви за предстоящия тържествен прием у княгинята.

Какво ли не си мислеше Яков, докато нагласяше тоалета си и едни след други сменяше разни рединготи и връзки, за да си избере ансамбъла, който му отиваше уж най-много. Ах, колко по-лесно му беше, когато имаше само един костюм от каменарско кадифе! От това изминало време го отделяше само някакво денонощие, но кой знае защо, струваше му се вече „някогашно“, много отдавнашно и се мяркаше в съзнанието му едва забележимо, забързано, сякаш една птичка се стрелваше от едно дърво на друго, съседно.

Какво ли не мислеше Яков за предстоящата среща със Златокосата! Ще я целуне по устните и ще замре, вдишвайки дъха ѝ, попивайки топлината ѝ, сливайки се с душата ѝ — свръхбанални неща се мяркаха във въображението му, едни и същи за всички влюбени хора, откакто съществуваше светът. После щяха да излязат в парка, който се простираше зад княжеския дворец, щяха да седнат на някоя усамотена скамейка, сгушена сред цъфнали жасмини и люляци, и дълго, дълго щяха да си говорят (целувайки се, разбира се!) как са се търсели до тоя час!

Познат диалог от хиляди години и думи, произнасяни милиони пъти от милиони влюбени! Какво друго можеше да измисли?

Но ако той не можеше да измисли, другата страна *можеше* и ето какво се случи по-нататък:

В пет часа двама лакеи го въведоха в залата с петте кристални полилеи. В тази зала Златокосата посрещаше гостите си и представяше на приятелите си някои свои нови познати.

— Негово благородие Яков! — извика високо лакеят, който беше застанал от дясната му страна.

Гостите се разстъпиха и в дъното на залата, в края на източения шпалир от лъскави рединготи и сребърни ламета Яков видя

Златокосата — тържествена като богиня, в бяло, с голи, сияещи рамене. Тя пристъпи с плъзгаща се походка до средата на шпалира, застана неподвижна и Яков се досети, че и той на свой ред трябва да направи същото. Когато дойде до нея, тя протегна ръка, привлече го до себе си и едва-едва докосна устните си до неговите устни. После каза с престолен патетичен тон на актьор от любителска трупа:

— Добре дошъл, годенико мой! Поздравявам те с голямата победа!

Той се поклони малко преbledнял, а тя неочаквано и много звънко се изсмя:

— Бой с тояги в тъмна нощ! Представям си каква комедия е било!

После го улови под ръка и с нарочната отпуснатост, както веселата леля прави със срамежливия си племенник, започна да го представя на гостите си:

— Вижте го какъв е смутен моят красавец, госпожо, като момиче, когато изповядва първия си грях! Нали е прекалено красив?

— Може ли, ваше сиятелство да си представи, че тоя божествен пудел се е сражавал нощеска с оня носорог, капитана?

— Устните му са съвсем купидоновски, нали, госпожо?

— Ето го победителя, братовчеде! Няма грешка, нали?

Представянето продължи около един час. Всички ѝ честитяха новия годеник много сърдечно. Мъжете ѝ целуваха ръка, но имаше и такива мъже, които я целуваха по устните, толкова бяха възхитени от новия ѝ годеник. Най-много възхита към Яков прояви първият ѝ братовчед, младо конте, чиято преждевременно олисяла коса подсказваше една несдържана агресивност. Той я целуна толкова свойски и продължително по устните, че на самия Яков му се зави свят. „Какъв братовчед, дявол да го вземе!“ — ядосваше се той. Но най-много се ядосваше, задето годеницата му бършеше устните на нахалника с кърпичката си, нали беше оставила червилото си по тях! Ах, красивата кърпичка как отвратително почервения!

Представянето продължи цял час. После гостите бяха призвани към масите, дето ги чакаха богати закуски и царски напитки.

Яков каза на годеницата си:

— Постой малко при мен!

Тя му се усмихна:

— После, мили! Нали трябва да сервирам на гостите?

Гостите отлично си сервираха и сами, но тя се въртеше около тях, сред тях, чукаше чашата си с техните чаши и толкова се смееше весело и до забрава, че ония ветрове в пазвата ѝ отново взеха да се боричкат и да лудуват, да лудуват... На Яков чак му се доплака, но нямаше къде да се скрие, за да си поплаче, пък и време не стигаше, гостенките на тумби налитаха отгоре му, за да му честитят годеницата и да му пожелаят щастлив живот.

После, когато свършиха със закуските, всички отидоха в балната зала.

— Искам да танцувам с теб! — прошепна Яков в ухото ѝ.

— О, мили, разбира се! — притисна се тя към рамото му и така му се усмихна, че дори сто ламповият полилей ахна на усмивката ѝ и завистливо премига.

С какво блаженство я прегърна той, когато прозвучаха първите тактове на валса, какво щастие се разля в кръвта му, когато усети дъха ѝ по лицето си и гърдите ѝ на богиня — опрени в неговите гърди! Кой казва, че на света е имало по-щастлив мъж от него?

Но оркестърът не беше изсвирил и половината от валса, и ето че оня братовчед, чиито устни тя дълго беше бърсала с кърпичката си, безочливо го избута с думите: „И на мене се пада нещо от първия ѝ валс!“ — и я завъртя под носа му, а тя избухна в смях. Защо трябваше да се смее, ах, защо?

Дамата, в чиито прегръдки той се намери тутакси, съпругата на сиятелството, побърза да го утеши:

— Не ѝ се сърдете, те, двамата, много се обичат, сякаш са брат и сестра!

По дяволите, можеха да се обичат като брат и сестра колкото си искат, но защо трябваше той да я притиска толкова близо до себе си и защо трябваше тя да се обляга на рамото му толкова не по сестрински и лицето ѝ да се смее от лукава радост?

През почивката Яков ѝ каза:

— Бих искал втория валс да танцуваш от начало до край само с мен!

— Ах, мили! — прегърна го тя и го целуна по крайчеца на устните му. — Вторият валс съм обещала на негово сиятелство. Нека да оставим за нас третия валс!

В почивката между втория и третия валс тя се присъедини към една весела компания, която я отмъкна (не насила, разбира се) в бара, който се намираше в съседния салон. А Яков се замъкна в билиардната, по това време там нямаше никого. Още с влизането си той съзря на поставката до черната дъска два цветни тебешира — син и жълт... До тях беше захвърлено и едно парче бял тебешир. Като видя тебеширите, Яков изпита усещане подобно на онова, което изпитва човек, когато изведнъж го облъхне аромат, спомнящ му минали и вълнуващи неща... „Сега ще я нарисувам толкова несправедлива към мен и лекомислена спрямо братовчеда си, че като се види, да ѝ стане мъчно!“ — помисли Яков, избърса бързо дъската и грабна тебеширите. Колко време му беше необходимо, за да нарисува любимата си такава, каквато я виждаше в огорченото си сърце?

Когато завърши рисунката, третият валс не беше започнал още. Той остави тебеширите и се дръпна назад, за да огледа по-отдалеч картината си. И едва не настъпи по пръстите един човек, който незабелязано беше влязъл в билиардната и мълчаливо беше наблюдавал работата му. Каква изненада! Яков потърка очите си. Да, той старец с бяла козя брадичка удивително напомняше неговия някогашен ректор, академика. Е, разбира се, че беше той!

Те се усмихнаха един на друг, всеки посвоему, после Яков каза:

— Нарочно я нарисувах малко несправедлива и лекомислена!

— Тъй ли? — повдигна рамене академикът. — Не виждам да сте вложили някакво по-специално отношение към княгинята. Постигнали сте удивителна прилика, като сте се придържали към класическа обективност. Но не личи отношение. Не забелязвате ли?

На дъската тържествуваше красивата, блестящата, веселата княгиня. Нищо повече.

— Хм! — каза Яков. — Може би! — И в душата му премина студена тръпка — нима вече не може да рисува така, както рисуваше до оня ден, до деня, преди да се договори с дявола? И почувствува в душата си една такава пустота, сякаш цялата пустиня Сахара се беше пренесла в гърдите му.

— Виждам, че сте преминали към академизма! — каза академикът. — Е, какво, това е по-добро от нищо!

Той се усмихна злъчно, обърна се на петите си и бавно излезе навън.

Третият валс беше започнал. Княгинята танцуваше с негово сиятелство.

Яков отиде в бара и помоли да му налят чаша коняк.

Когато валсът свърши, той каза на годеницата си:

— Ще си ходя, защото ме заболя глава. Но искам утре целия предобед да си само с мен!

— О, мили! — погледна го недоумяващо тя. — Ти искаш фантастични неща! Утре до десет часа съм при фризьор, а от десет до дванайсет — при шивачка!

— Тогава утре вечер! — каза Яков.

— Какво, утре вечер?

— Да си само с мен!

Тя сложи ръката си върху ръката му и каза нежно:

— Утре вечер ще те представя на княгиня И. Много иска да те види, мили! Но ще гледам да танцувам един-два валса само с теб! А на кадрила ще останем цели две минути един до друг!

Тази вечер, когато Яков се прибра в новия си апартамент, Василчо го попита:

— Хубаво ли беше?

— Като във всеки дворец! — рече Яков.

— А ти беше ли щастлив?

„Много!“ — щеше да преглътне през сълзи Яков, но по мъжки се сдържа и на свой ред попита:

— А ти съмняваш ли се?

По-нататък нещата се развиха така:

На седмия ден от годежната вечер Златокосата устрои голям лов в планинското си имение Сансуси. По пътя, докато пътуваха с колите, тя издебна сгоден момент и му рече:

— Утре вечер по време на пиршеството ще седна до теб. А когато всички се напият както трябва, ще се измъкнем в парка и ще постоим сами!

— Дано! — усмихна се тъжно Яков.

По време на лова Златокосата се появяваше ту при едни от гостите си, ту при други, но най-често можеше да се види около братовчеда си или при негово сиятелство. Яков не взе участие в лова. Когато братовчедът уби първия елен, който гоначите изведоха на мушката му, той се разстрои и реши да се върне в имението.

Но по пътя се случи нещо, което обърна всичко, както се казва, наопаки. Това събитие навярно разкри и щастieto, което дяволът беше обещал на Яков. Казваме „навярно“, защото човек, за разлика от дявола никога не узнава главната причина, която му е пречила, за да бъде щастлив.

Накратко ето какво се случи:

Като се завръщаше в имението на годеницата си, разсеян и тъжен поради смъртта на елена, Яков беше издебнат в един сенчест дол от разбойници, уловен и с вързани очи отведен в едно потайно скривалище. Главатарят на разбойниците рече на Яков:

— Ще съобщим на годеницата ти, че сме решили да те убием, ако не ни проводи един милион златни. Тя ще ли те откупи?

— Може ли! — каза Яков, макар един червей, който се нарича съмнение, вече да шаваше в душата му.

Когато Златокосата, натъжена дълбоко поради това нещастие, получи писмо от главатаря, тя повика братовчеда си и му рече:

— Трябва да изпратя моя милион на разбойниците, за да откупя Яков. Иначе те ще го убият!

— Ти луда ли си! — сопна ѝ се братовчедът. — Можеш ли да си представиш какво ще стане с тебе, ако загубиш лихвите, които получаваш от банките за твоя милион? Ти няма да си в състояние да платиш заплатите на слугите си! Ти ще се принудиш да разпродаваш именията си едно след друго, докато накрая се превърнеш в последна беднячка! Ще износваш роклите си и за нови няма да помисляш!

Златокосата дълго плака, после написа писмо на главатаря: „Можеш ли да намалиш сумата наполовина?“ Главатарят отговори: „Мога, но ще ти върна твоя човек без един крак и без една ръка!“ Като получи този отговор, Златокосата въздъхна през сълзи и рече: „И без туй съпрузите на княгините нищо полезно не вършат. Защо му са на Яков непременно два крака и две ръце?“ И написа на главатаря писмо:

„Питай моя годеник дали е съгласен да се върне при мен само с един крак и с една ръка. Ако е съгласен, аз ще ти изпратя половин милион!“

Главатарят попита за тази работа Яков. Нашият герой каза на главатаря:

— Пиши на моята годеница, че тя не ми е вече годеница и че не желая да ме откупва дори за един грош!

— Но в такъв случай ще трябва да те убием! — рече главатарят.

— Убийте ме! — рече Яков. — Вече ми е все едно.

На другия ден главатарят нареди да обесят Яков на едно чепато дърво, но до обесване не се стигна. През нощта пристигна Василчо, предрешен като разбойник, и изведе Яков от скривалището.

— По-добре да ме вземе дяволът, отколкото да живея! — рече Яков, като видя Василча, но тръгна подир него.

Те дълго вървяха през разни ниви и пусти места и когато изминаха много път, Василчо рече:

— Сега трябва да поспим!

— По-добре щеше да бъде дяволите да ме бяха взели! — въздъхна Яков, но нали беше съсипан от ходене, търколи се на земята и веднага заспа.

Събуди се посред нощ. Духаше силен вятър, треволящите съскаха, хрусталаците пищяха. Месечината, тънка като сърп, хвърляше от небето слаба, студена светлина.

Яков се огледа, Василчо беше изчезнал.

— Да бях и аз отишъл по дявола! — въздъхна той.

И в тоя миг из тъмното пак се появи оня човек с мантията и широкополата шапка.

— Нали те направих щастлив, като ти дадох любов, защо ме викаш пак?

— Не ти ща това щастие! — каза Яков. — Проклето да бъде! Любовта е самоизмама и като я пожелах, аз сам се измамих. Доста неща минаха през главата ми, за да разбера, че в моя живот главното нещо не е любовта. Главното нещо са парите. Милионът! Ако имах милион и любовта ми щеше да бъде щастлива! Искам *пари*!

Нащърбеният сърп на месеца се скри зад облак, настъпи голяма тъмнина. И дяволът изчезна.

Тогава Яков си спомни, че има кибрит. Като вадеше клечки и палеше, за да си свети по малко, той тръгна към онова място, откъдето

се чуваше слабо звънтене на звънчета и глухо пръхтене на коне.

Голямата мечка беше се надвесила на север. Минаваше полунощ.

ПРИКАЗКА ЧЕТВЪРТА ЯКОВ И МИЛИОНИТЕ

Като държеше посоката, откъдето идеше звънтенето на звънчетата, Яков стигна до един мек път и видя насреща си, на двадесетина крачки, закрито ландо със запалени фенери. Пред ландото помахваха глави два едри, червени коня, а на предната седалка седеше кочияш с къса пелерина и униформена фуражка. Яков позна по фуражката, че кочияшът е на служба при Златокосата, и си помисли, че ландото навярно е нейно. Като си помисли, че ландото ще да е нейно, той свърна тутакси встрани, за да не го забележи кочияшът. Не искаше да се среща ни с княгинята, ни с когото и да било от нейните хора; за него княгинята беше умряла, мъртъв за нея искаше да бъде и той. От предишната му безгранична любов в сърцето му беше останала само една горчива утайка, която разяждаше мислите му като лютивя сярна киселина. „Никога вече голяма любов!“ — мислеше си той.

Той свърна от пътя в тъмното, но от ландото за велика негова изненада скочи Василчо. Василчо му замахна радостно с ръце:

— Ваше благородие! Ваше благородие!

Момъкът беше го спасил от разбойниците, беше го извел от потайното скривалище с риск за живота си и затова Яков реши, че няма да е честно от негова страна, ако не му се обади. Дяволите да го вземат тоя Василчо! За добро ли, или за зло съдбата му го беше изпратила!

— Аз съм! — рече Яков. — За какво съм ти притрябвал? Ако си въобразяваш, че кракът ми ще стъпи в това ландо, дълбоко се мамиш! Ни княгинята искам ни нейното ландо!

Василчо свали шапката си и с тъжен глас рече:

— Княгинята е мъртва, ваше благородие!

— Княгинята е мъртва, благородието ви! — обади се кочияшът от капрата. Той свали униформената си фуражка и почтително се поклони по посока на двата огромни конски задника.

Ако Яков беше чул тази ужасна новина само преди десетина дена, той щеше сигурно да припадне или най-малко щеше да стои безмълвен и пожълтял като лимон поне няколко минути, както се

случва дори с най-обикновените влюбени. Но сега по лицето му се изписа само едно голямо учудване, примесено с малко съжаление, и нищо друго.

— От какво се спомина толкова скоропостижно княгинята? — попита той.

— Ухапа я змия, благородието ви! — рече кочияшът, като предпазливо нахлупи фуражката си и все още не отместваше погледа си от задниците на конете. — Една много отровна змия, благородието ви! — повтори той. И допълни: — Туй се случи в имението й Сансуси, където миналата седмица тя устрои оня голям лов!

— Жалко! — каза Яков, без да влага кой знае какво чувство в тази дума. — Княгинята беше млада жена!

След това кочияшът се прокашля, а Василчо, кой знае защо, потърка ръце една о друга и рече:

— Този човек има едно съобщение за вас, ваше благородие, бихте ли го изслушали?

— Може! — кимна равнодушно Яков.

— Княгинята, ваше благородие, като разбра, че няма спасение от отровата на змията и че ще мре, повика нотариуса и му продиктува завещанието си. Тя завещава на вас, благородието ви, зестрата си от един милион златни, всичките си движими имуществва, които струват около сто хиляди златни, и всичките си имена, които струват около половин милион златни! На братовчед си завещава жарттиерите си, а на негово сиятелство — балните си обувки. Така че...

— Сериозно ли говориш? — прекъсна го Яков с обидено изражение на лицето си, сякаш той му беше съобщил нещо крайно недостойно. — Не приказваш ли измислици?

— Бога ми! — разпери ръце кочияшът. — Смея ли да приказвам небивали неща!

— Жарттиерите си — на братовчедата! — каза Яков и въздъхна. — Ах, ах, аз така и подозирах... А балните си обувки на оня шишкак глупак!... Тъжно и обидно, дявол да го вземе!

Когато той спомена дявола, Василчо кихна силно, а кочияшът побърза да прекръсти задниците на конете, като си мъмреше нещо под носа.

— И после какво? — каза Василчо. — Къде е завещанието?

— Завещанието княгинята остави у нотариуса, а мене изпрати при разбойниците, за да им обадя, че ваше благородие е вече в състояние сам да си урежда откупа. По пътя срещнах Василчо. Той ми каза, че тази работа е уредена, слава богу, и да съм почакал малко, защото вие сте тъдява. — Кочияшът помълча. — Мене ще ме задържите ли на служба, благородието ви? — попита той боязливо.

Яков на свой ред помълча някое време. Докато мълчеше, нежните и меки черти на лицето му се втвърдиха, то стана по-грубо, а тялото му видимо наедря около хълбоците. В очите му се появи нова светлина, насмешлива и малко жлъчна. Очите запазиха нещо от предишната си хубост и уж бяха същите, но изглеждаха други.

— Мене ще ме задържите ли на служба? — повтори кочияшът.

— Служба ли? — каза разсеяно Яков. — За службата си ще питаш моя личен секретар — кимна той небрежно към Василчо — Може би ще те задържи.

— Благодаря! — поклони се кочияшът.

— Господарю! — обади се Василчо. — Разбойниците са тръгнали по петите ни и могат да ни настигнат всеки момент. Пък и за погребението на княгинята трябва да се погрижим.

— Прав си! — каза Яков. И като се изтягаше удобно върху меката седалка на ландото, добави: — На княгинята трябва да устроим достойно погребение. Жена, която завещава жартиерите си на своя братовчед, заслужава дълбокото уважение на един милионер. Нали, господин секретар? — попита той Василчо, който се беше наместил на капрата до кочияша.

— Ако ви кажа, ваше благородие — рече Василчо, — че княгинята е праведница и че сега сладко спи в леглото божие, ще повярвате ли?

— Все ми е едно! — намръщи се Яков и затвори очи.

— Дий! — провикна се кочияшът и изплющя с дългия си камшик.

Ландото меко се затъркаля по криволичещия път.

На другия ден Яков погребва тържествено Златокосата. Ах, какво погребение! Столицата на Н. отдавна не беше виждала подобно зрелище! На опелото дойде самият крал, пристигна командирът на гвардията с капитаните си, всички в червени мундири и с орлови пера на калпаците си. Дойдоха министрите начело с Йоасаф във фракове и с трикольорни ленти през гърдите. Сиятелствата застанаха на почетно място вдясно от олтара начело с негово сиятелство полковник Давид, чиито очи бяха почервенели от неутешима скръб. Правеше впечатление отсъствието на кралицата и архиепископа, но това съвсем не помрачаваше общото настроение. Пък и какъв знатен свят беше се стекъл на опелото! Не, столицата на Н. рядко изпращаше за гробищата някого с толкова блясък. Тук бяха оцелелите от дуели кандидати на покойната, князе и каквито щещ сиятелства, кой с патерица, кой с бастун. Тук се мъдреха посланиците на Керкирия и Потидея, макар че те не бяха виждали приживе покойната дори през плет. Беше дошъл ректорът на академията, онова старче с козята брадичка, тълпяха се и се притискаха като на модно ревю прочути артисти и балерини, бижутери, крале и кралици на модата, а също така и малко обикновени хора, шивачки, търговци и сладкари, успели да се снабдят с пропуски от свои височайши клиенти.

Ето че смаяни от присъствието на толкова бляскав свят, ние забравихме да споменем, че опелото се извършваше в старата историческа катедрала „Свети Стефан“, една изключителна чест, с каквато се удостояваха само споминалите се царе, архиепископите и отличилите се във войните генерали. Но най-интересно беше, че журналистите, които обикновено знаят всичко, тоя път останаха с пръст в устата, така и не научиха кой беше се разпоредил опелото на Златокосата да се извърши в катедралата „Свети Стефан“. Адютантът на краля твърдеше, че с тоя случай негово величество въобще не бил занимаван; Йоасаф и архиепископът отговориха на журналистите, че те научили за случая едва тази сутрин, а всички знаеха, че опелата в катедралата „Свети Стефан“ се разрешаваха само от краля, министър-

председателя и архиепископа. Попитаха Яков, но той само повдигна рамене — когато пристигнал тази сутрин от провинцията, за да вземе работите в ръцете си, му съобщили, че покойната му годеница била още снощи отнесена за опяване в катедралата „Свети Стефан“. Тъй и не можа да се разбере кой беше дал първоначалното разпореждане. Архивистите не успяха да открият съответен документ нито в епископията, нито в канцеларията на двореца, нито в секретариата при кабинета на министър-председателя. Остана в пълна тайна и службата, която беше съставила списъка на лицата, поканени в катедралата за опелото. Какви ли загадки няма на този свят, макар че векът на просвещението беше отрекъл загадките до една!

Вторият случай, който щяхме да забравим — нали бяхме заслепени от блясъка на събраното в катедралата общество, — беше странното появяване на Златокосиния братовчед. Той пристигна мъртво пиян и вместо с обичайната траурна лента беше превързал ръкава си с дамски жартиер. Ах, жартиер, но какъв! От сребърни нишки и с бисер, хе толкав, като лешник, вместо копче. Какъв жартиер!

Тоя безочлив човек, с очи на разгонено куче, напъна лакти, за да се добере по-близо до ковчегата, нали беше уж най-близък роднина на покойната (което не му пречеше да ѝ бъде любовник), но успя да се промъкне само до средата, под големия полилей. Той беше близък роднина на покойната, но по майчина линия, а енските закони уважаваха само роднинството по бащина линия. Затова не можа да отиде по-нататък от мястото, над което висеше големият полилей. Двама мъжаги от цивилната охрана на краля запушиха устата му да не вика и го изведоха навън. Там го предадоха на свои колеги, а те на други, докато накрая го „закотвиха“ в пристанищната кръчма „Веселият корабокрушенец“. В тази кръчма братовчедът намери компания от „корабокрушенци“, които бяха започнали да „дрейфуват“ от среднощ. Изпи с тях бутилка ром и тутакси забрави в кой край на света се намира и в кое господарство.

Докато траеше опелото и владиците четяха вдъхновено разни молитви и сновяха между олтара и ковчегата от абаносово дърво, където лежеше успокоена за пръв път и завинаги Златокосата и една дузина попове размахваха със страст посребрени кадилници, разливащи във въздуха благовонен дъх на тамян, и църковният хор от 150

сладкозвучни гласа пееше тъжни заупокойни песни, кралят се наведе към ухото на Яков и му рече:

— Във вашето имение Сансуси, което наследихте от покойната, се въдят най-породистите в нашето царство лопатари и глигани. Истинско удоволствие е човек да поизтрепе из тия места някоя и друга бройка отбрани животни!

— Ще ми направите изключителна чест, ако ме удостоите някой ден с посещението си, ваше величество! — каза Яков.

Той беше забравил, че неговият прапрадядо е бил изгорен жив от прапрадядото на краля. И ако пламъкът на оная зловеща кралска клада се беше загубил сред далечините на времето, то само преди двайсет дена той самият беше нарисувал краля като капитан на батареята, която разстрелваше с картеч спускащата се от небето алена „Пролет“. Само преди двадесет дни той беше нарисувал краля като един изверг, а сега любезно и угоднически го канеше в своя дом!

„О, времена, о, нрави!“ — както се бил провикнал някога един римски оратор.

— Непременно ще ви дойда на гости! — кимна благосклонно кралят.

— Ще се постарая да ви създам подобаващи удобства! — каза Яков.

— Напротив, любезни ми приятелю, ние не искаме да се стараете и дори бихме предложили да изчезнете с хората си, щом като ние наближим границите на вашето имение. Имаме си съображения! Бидейки в Сансуси и животът ни да премине там сан суси!^[1] — усмихна се кралят, в русата си къдрава брада и кимна, кой знае защо, по посока на абаносовия ковчег.

Владиците продължаваха да сноват между олтара и ковчег на Златокосата, молейки бога да прости греховете ѝ, защото кой смъртен живее безгрешно, църковният хор им пригласяше усърдно и на свой ред питаше кой ли смъртен живее безгрешно, а негово сиятелство бършеше с ръкав скришом от жена си Естер някоя сълза, потекла издайнически по бузата му. Жена му Естер, облечена бляскаво като за тържествена премиера, хвърляше усмихнати и многозначителни погледи към мястото където стояха министрите и политическите първенци.

Опелото приближаваше своя край. Хорът запя „Вечная память“, облаци тамян се извисиха към високия купол, негово сиятелство изкриви лице, сякаш бяха бръкнали в устата му с клещи, за да му извадят кътен зъб, кралят продължи диалога си с Яков:

— Знаете ли — каза му той, — аз имам един виночерпец, който умее да приготвява такъв еликсир, че и мъртво пиан да си, глътнеш ли от него, изтрезняваш за един миг!

— Брей! — поклати Яков глава от почуда.

— Но това е все още нищо, господине! Аз имам готвачка, която умее да приготвява такива сарми от бут на глиган и лопатар, че само една порция ти стига, за да се подмладиш с двадесет години!

— Заповядайте в Сансуси, ваше величество! Там се въдят най-добрите глигани и лопатарии в кралството! — засмя се Яков.

— Непременно ще се възползувам от поканата ви, любезни ми приятелю! — потупа го кралят по рамото.

— Алилуя! Алилуя! — запя хорът. — Амин! Загърмяха за последно сбогом камбаните на „Свети Стефан“.

Шестима гвардейци мигновено застанаха около ковчега на Златокосата. Те бяха сякаш изникнали изпод земята. Униформите им бяха черни като нощта, а върху шлемовете им грееха огненочервени гривии. Те уловиха ковчега, повдигнаха го леко и го понесоха с бавни стъпки към огромната врата на катедралата.

Сега забиха всичките камбани на „Свети Стефан“, големи и малки. Разлюляха се мраморните сводове, люшнаха се небесата. Отиваше си от света сякаш царицата на цариците.

Така никой и никога не узна кой беше устроил това небивало погребение. А гвардейците с огнените гривии, след като спуснаха абаносовия ковчег в гроба, изчезнаха сякаш не са и били.

Яков погребя тържествено Златокосата с песнопение, музика и печален звън на литаври, а на връщане от погребението покани Естер, съпругата на негово сиятелство, в каретата си. Както вече сме имали случаи да отбележим, тя беше много привлекателна жена, пухкава и с чувствена уста, смееше се лесно и понякога без причина и очите ѝ предизвикателно блестяха. Яков спусна перденцата на каретата, прегърна я и я целуна по шията, а тя, след като се посмя, весело

прошепна в ухото му, че е научила една политическа тайна, от която някой можел да спечели милиони. Яков каза, че следобед имал намерение да посети павилиона си „Сан жен“^[2], който се намира в околностите на града, и че тя, ако случайно излезе на разходка в тази посока, може да се отбие за малко при него на чашка чай. Тя не отговори (както подобава на една съпруга на сиятелство), но съвсем леко стисна ръката му, което също не означаваше почти нищо.

Павилионът „Сан жен“, една миниатюрна постройка от бял мрамор, сгушена сред гъста липова горичка, беше единствената сграда, която Златокосата сама построи след смъртта на баща си. Това беше място, където дяволът се чувствуваше като в свой дом. Тази сграда с поетични колонки и овални прозорчета отвън и с плитък купол от стар бакър беше отвътре подредена с едно удивително съчетание между дамското кокетство и дяволския вкус. Павилионът разполагаше само с малко салонче, мебелирано строго, по манастирски с два дъсчени стола и една рогозка на пода. Човек, който поседяваше повече в това салонче, закопняваше за удобство, както зажаднелият пътник закопнява за шепа студена вода. На закопнелия Златокосата тутакси предлагаше прохладния си бар, подреден по дяволски вкус. Едно буре служеше за маса, от тавана висеше препарирана котка, а на витража, през който влизаше дневната светлина, беше нарисован патронът на павилиона, самият дявол. Този дявол беше отровно морав, с нажежени до червено рога и жълта брада. Поради този дявол в бара беше винаги сумрачно, а рогата на дявола приличаха на две огнени светкавици. Ето сред каква чудновата обстановка Златокосата посрещаше понякога интимните си приятели, сред които в последно време се числеше и негово сиятелство. След като гостите прекарваха в това средновековие някое време и се настройваха мистически, Златокосата ги канеше да си поотпочинат в спалнята, която за разлика от спартанския салон в мистическия бар приличаше на един миниатюрен будоар на знатна дама, където всичко беше къдраво и розово. Леглото беше розово, а перденцата над него — къдриви.

Павилионът „Сан жен“ се намираше на стотина крачки от едноименната спирка на конския автобус № 3, който свързваше столицата с курортното село Света Магдалена. Сгушен, както казахме вече, сред една гъста липова горичка, той не се виждаше откъм пътя, а пътеката която водеше за него, се забелязваше едва-едва. Естер, съпругата на негово сиятелство, освен дето беше решила да започне любовен роман с Яков, умираше от любопитство да види като как беше

обзаведено и как изглеждаше това тайнствено любовно светилище. Тя слезе от автобуса със спуснатата воалетка, повъртя се някое време, докато налучка пътеката, и сигурна, че не е била забелязана от никого, задъхана и с разтуптяно сърце стигна до бронзовата решетка на входа.

Всеки път, когато започваше нов любовен роман, Естер се заричаше, че това ще бъде последният и най-истинският, и искаше от новия си любовник клетва, че ще ѝ бъде верен докрай. Ето защо тя попита Яков със задушевно топъл глас дали ще ѝ бъде верен докрай и отказа да погледне дори с крайчеца на околото си бара, камо ли спалнята, преди той да ѝ се закълне най-откровено. Понеже в света има само един мъж, който не би излъгал любовницата си, и понеже тоя мъж не беше Яков, нашият герой увери Естер и се закле тутакси в името на всички светци и светици, че непрестанно ще я обича и непременно ще ѝ бъде верен докрай. И чак тогава Естер се съгласи да бъде прегърната и целуната и да бъде заведена от Яков най-напред в неговия средновековен бар. Там, в сянката на дявола, вече спокойна за бъдещето си, отпивайки дребни глътки от коняка, който ѝ предложи Яков, тя разказа на новия собственик на павилиона в какво се състоеше същността на държавната тайна.

Тази история Естер разказа с прости думи и накратко. И ние ще се опитаме да я преразкажем простичко, макар че някои понятия (какво да правим!) чуждеят доста на познатите ни вече понятия от приказките.^[3] Поне досега например приказките не са се занимавали с парични работи и международни политики. Но нали предупредихме вече, че в тази история взима участие дяволът, а където дяволът взима участие — политиката с лъжите си и парите с изкушенията и греховете си — се пречка в краката на хората на път и под път. Колкото до краткостта, то нашият преразказ ще бъде малко по-дълъг от разказа на Естер и ето защо. Първо, ние не бързаме като Естер, която гореше от нетърпение да види по-скоро третото помещение от павилиона — спалнята. Спалнята беше мебелирана в стил рококо, а това беше нейният любим стил. Пък и в съдбата на нашия герой ще настъпят понататък такива превратности, че по-добре ще е, струва ни се, да подготвим читателя предварително за някои неща.

И така по онова време родината на Яков беше в обтегнати отношения със страната Керкирия, която беше нейна съседка откъм юг. Северните керкирски земи, от граничната река Минай до планината

Ашивай, бяха богати с китни полета и обширни равнини, напоявани от кротки и пълноводни реки. Тоя край на Керкирия се славеше най-вече със своя памук. Никъде по света нямаше толкова бял и пухкав памук като керкирския! Страната на Яков имаше море и много планини, но природата я беше лишила от памук. Ако богатите хора от страната на Яков, както имаха кораби, притежаваха и керкирския памук, те щяха да продават памук на целия свят, дори на пребогатата страна Елдорадо. Затова те пуснаха още 50 хиляди златни в джоба на Йоасаф, от които той раздаде щедро и на своите, и на консерваторите, и тогава всички — и консерватори, и либерали — заявиха на един глас, че неправдата на „природата“ трябва да бъде поправена на всяка цена. Така се говореше в партийните тайни канцеларии, а на обикновения народ се приказваше за историческото минало. Едно време, преди 25 века, в топлите полета, където сега вирееше керкирският памук, пасли овцете си някои пра-пра и прочее прадеди на Яковите сънародници и затова професори, академици и журналисти начело с политиците, разбира се, вдъхновено кълняха народа да си възвърне земята, в чиито свещени недра уж тлеели кости на неговите славни деди.

След „яйчената“ схватка консерватори и либерали бързо се споразумяха да сложат пепел на „яйчената“ вражда и в името на националните идеали да възстановят отново предишния си идиличен съюз. Кралицата и епископът поискаха от Йоасаф и приятелите му да обещаят, че вече няма да вършат щуротии, подобни на яйчените, и Йоасаф и приятелите му, след като си бяха разделили 50-те хиляди златни, на драго сърце обещаха, че повече няма да лудуват и да играят на прескочикобила.

В навечерието на Златокосиното погребение на свръхтайно заседание Министерският съвет единодушно взе решение да обяви само след един ден намерението си да превъоръжи и модернизира сухопътната армия и морската флота на страната. На народа щеше да бъде обяснено, че само с превъоръжаване и модернизиране на войската ще може да се отвоюват от Керкирия костите на дедите, които тлееха вече 2500 години в топлите полета между граничната река Минай и планината Ашивай. За целта правителството отпусна на първо време 100 милиона златни на Министерството на войната, за да прави съответни поръчки за ново въоръжение на Н-ската войска.

Досега оловно-медните и калаени мини бяха най-недоходоносното предприятие в страната — олово се употребяваше от работилниците за детски играчки, за правене на оловни войничета, калаят се търсеше най-вече от циганите калайджии, а от медта правеха джезвета и тепсии. Акциите на дружеството, което експлоатираше тия мини, имаха толкова ниска стойност, че понякога хартията, на която бяха отпечатани, струваше повече. Сега, когато нуждите на войската от олово и мед за предстоящата война с Керкирия щяха да бъдат не десетократно, а стократно увеличени, от само себе си се разбираше, че и стойността на акциите щеше не десетократно, а стократно да се увеличи. Днес една акция на дружеството струваше един лев, след два дена тя щеше да струва най-малко сто лева. Сега работата се състоеше в това: да има човек много пари на ръка, да осъмне утре на борсата и да купува тихомълком акциите на дружеството, докато борсата затвори привечер вратите си. На другия ден тоя човек щеше да осъмне мултимиллионер и щеше да бъде истински собственик на мините за олово и калай.

Ето какво беше научила снощи Естер от своя приятел Йоасаф, който ѝ довери тази държавна тайна под най-строг секрет. Естер разказа на Яков каквото беше чула от Йоасаф, но бързо, разбира се, защото все си имаше наум онази малка спалня, която беше мебелирана в нейния любим стил рококо. Но за велико нейно изумление Яков не я поведе към спалнята, за да задоволи горещото ѝ любопитство. Като изслуша държавната тайна, която Естер му разкри, смеейки се, сякаш ставаше дума за обзавеждане на сладкарска работилница, а не за превъоръжаване на войска, Яков изведнъж заприлича на човек, чиято душа витае над други светове и комуто никак не беше до някакви си спални, па макар и в добавък с пленителни и пухкави дами, каквато беше Естер. Той извади от чекмеджето, скрито в търбуха на бурето, един плик, хартия и химически молив, сложи ги пред Естер и рече:

— Нали, мила моя, се заклехме, че ще си бъдем верни докрай? Тогава не губи време, любезна, а напиши върху този плик адреса на негово сиятелство, твоя мъж... Така, сега пиши каквото ти диктувам: „Скъпи съпруже! Отивам при една приятелка и при нея ще бъда до утре вечер. Не се безпокой за мен. Целува те твоята Естер!“ Край.

Той взе писмото, после рече на Естер:

— Мила моя! Тука има кое-що за похапване, за да прекараш криво-ляво добре до утре вечер. Щом затворят борсата, аз ще се върна веднага и ще направя всичко, което зависи от мен, за да бъдеш щастлива!

Той я целуна набързо, сетне я заключи, като превъртя два пъти ключа на външната врата, и хукна, колкото му държаха краката, за автобусната спирка Сан жен.

Естер поплака някое време, после си приготви сандвич с шунка и изпи канче червено вино. И като нямаше какво да прави, отиде в спалнята, съблече се и с израз на дълбоко огорчение се мушна под пухената завивка. Повъздиша, повъздиша и скоро заспа.

Яков пристигна на спирката Сан жен тъкмо когато кочияшът размахваше камшика си, за да подгони отново конете. Той слезе на централния площад и бегом се затири през пасажа „Свети Стефан“ за държавната банка. До затварянето на касовата служба оставаше четвърт час. И ето, както минаваше тръс покрай Градската градина, насреща му изведнъж изскочи доскорошният му ангел хранител, бившата проститутка Лиза. Тя протегна пребледняла ръце към него, шепнейки името му, сякаш го беше търсила непрекъснато ден и нощ, и той по някакво чудо се беше появил ненадейно пред очите ѝ.

— Яков! — прошепна едва чуто тя.

— Бързам! Друг път! — отблъсна я грубо нашият герой с лявата си ръка и без да се забави дори за секунда, продължи да тича задъхано по посока на Вааловия храм.

Тя остана втрещена на мястото си, стоеше така, сякаш ударена от гръм, после се довлече до бордюра на градината, отпусна се на камъка и улови главата си с две ръце.

Часовниковата камбана на катедралата прозвъня четири пъти и на Лиза се стори, че бие на умряло.

Петнадесет минути по-късно Яков излезе от държавната банка с чек за един милион. Сега не му беше до никакви Лизи, а тръгна да търси Василча. Като го намери в Златокосиния дворец, където командуваше слугите, той му рече:

— Ето ти сто хиляди. Тичай до борсата и купи с тях акции от Оловно-медно-калаеното дружество. После иди при редакторите и им пусни по няколко златни. Нека да пишат още тази вечер, че в оловно-медно-калаените мини нахлула вода и че очевидци видели как една

тумба дяволи изскочили през главната шахта. Утре, щом отворят борсата, ще започнеш да разпродаваш твоите акции на половин цена. В банката научих, че сега вървят за по сто сантима. Утре почти всички, които притежават акции от Оловно-медно-калаеното дружество, ще последват примера ти — ще продават акциите си за по петдесет сантима. Просто ще гледат да се отърват от тях! Кой иска да има вземане-даване с дяволи, нали? Те ще продават, а аз ще купувам. Аз ще купувам, дявол да го вземе (на това място от речта на нашия герой Василчо кихна), ще купувам, докато затворят борсата. Разбираш ли играта?

— Разбирам! — ухили се Василчо.

На другия ден вечерта Яков се прибра в павилиона „Сан жен“ толкова грохнал от умора, че не можа дори да поздрави пленницата си както трябва, а само ѝ кимна и тозчас се свлече на един стол пред шкафа с напитките. Тя го гледаше изумена и със зачервени очи, защото беше плакала почти непрекъснато, но той не се затрогна особено от вида ѝ. Посочи ѝ с пръст една бутилка коняк и доста неучтиво ѝ рече:

— Наливай!

Тя наля половин чаша за него и малко за себе си, защото не обичаше това силно питие, но той не забеляза разликата. Чукна набързо чашата си о нейната и я изпразни в гърлото си за един миг. После извади от портфейла си един банков сертификат, сложи го на масата и удари отгоре му с юмрук.

— Чети! — заповяда ѝ той.

Макар и да не разбираше от банков документи, на Естер ѝ стана ясно все пак, че той, Яков, притежава акции за един милион златни, което прави три четвърти от основния капитал на Оловно-медно-калаеното дружество.

— Фактически ставам собственик на дружеството и на мините!
— усмихна се той гордо. — Доволна ли си?

— Ти си герой! — каза Естер и посегна да го погали по сплъстената му от пот коса.

Но нашият човек се изправи, макар и малко трмаво, и мълчаливо отпи от бутилката още няколко глътки коняк. После, без да поглежда благодетелката си, сякаш тя вече не съществуваше, дотътри

се до спалнята (наредена в стил рококо), опъна се тежко на белоснежното легло, както си беше облечен и обут, и веднага заспа.

Така започна Яков живота си на милионер.

В живота на милионера главното нещо са парите, а печеленето на пари, колкото и да е интересно, вземе ли да се описва — излиза скучно. Няма приказка, дори съвременна, където банковите операции, разните валутни афери и трансфери и борсовите спекулации с ценни книжа да е задържала вниманието на читателя и читателят да е питал нетърпеливо: ами после, ами после какво става? Читателят предпочита да чете или да слуша приказки, а вземеш ли да му разказваш за борсови спекулации с ценни книжа, или ще захвърли книжката, или ще прескочи страниците, където се описват тия неща. Това не е справедливо, разбира се, защото от приказки никой не е обезумявал, нито пък е идвало някому наум да се самоубива, а спадането и покачването на акциите са променяли съдбите на мнозина, като са карали някои хора да обезумяват от радост, а други да си теглят куршума от мъка и отчаяние.

Ето защо ние няма да описваме надълго банковите и борсовите приключения на нашия герой, дори никак не ще се занимаваме с тях, а ще разкажем накратко как Яков умножи милионите си и какво стана с него самия, когато милионите му започнаха да се множат и той се превърна на голям господар.

Малко време след като стана собственик на мините за олово и мед и влезе във владение на имотите, които му завеща Златокосата, Яков беше избран за редовен член на клуба на Н-ските милионери. Какво ли не се приказваше сред Н-ската общественост за този клуб! Говореше се например, че уж той управлявал държавата, но това не можеше да се докаже черно на бяло, тъй като измежду членовете му нямаше нито един министър и нито един генерал. Нито епископ. Епископи не бяха никога избирани за членове на клуба, макар да се знаеше, че някои почтени отци притежават имущество, надхвърлящо златния милион. Но тъй или иначе, сред народа се носеха слухове, че клубът на милионерите управлява държавата по същия начин, както оная невидима ръка в кукления театър дърпала конците на куклите. Какво ли не се съчинява по адрес на богатите и именитите хора! Нали само преди две години един нощен пазач се къленеше, че видял с очите си как се разхождало някакво същество по первазите на Златокосиния дворец, което приличало едновременно и на човек, и на дявол, че и на брадат козел. Пък кой е чувал или виждал козел да се разхожда само на два крака? Тъй че слуховете за всемогъществото на милионерския клуб може да са най-обикновени измислици или пък самите слухове толкова да преувеличават нещата, че да не се различават по нищо от измислиците.

В сравнение с мнозинството от членовете на клуба Яков беше една дребна риба, но всички знаеха, че неговата звезда бързо възхожда към висините и че в скоро време той ще се изравни по богатство с най-богатите. Нали щеше да доставя на държавата олово, мед и калай! А държавата се готвеше за война с Керкирия, за куршуми и снаряди бяха й необходими хиляди тонове от тия скъпи метали. Не една, а много златни реки щяха да потекат към неговите банкови сметки. Да, Яков имаше златно бъдеще, това беше всеизвестно, но когато го приемаха в клуба на милионерите, той беше само един скромен, твърде скромен милионер. Традициите и добрият тон изискваха да се държи според положението си, тоест съобразно имотното си състояние, а това

означаваше да се показва сдържан и дори малко плах, защото какво бяха неговите пет милиона, когато кралят на сиренето например имаше сто, а собственикът на фабриките за топове — триста!

За голяма изненада на всички нещата тоя път се развиха другояче и съвсем не по общоприетия начин. Яков се държа дръзко и непристойно, но милионерите не му посочиха вратата, както бяха правили при други подобни случаи, а, напротив — връчиха му тържествено членската карта, честитиха му членството и накрая вдигнаха наздравница в негова чест. От наздравницата, пък и при гласуването се въздържаха само кралят на сиренето и четирима негови приятели по причини, за които ще отворим дума по-нататък. Но какво значение имаха гласовете на петима души! Те струваха около триста милиона, а бюлетините, дадени за Яков, чашите, вдигнати за негово здраве, надминаваха един цял милиард!

Работите започнаха така.

Пред входа на свръхлуксозния хотел „Роял“, където се помещаваше клубът на милионерите, пристигнаха едновременно две карети. Едната карета беше на Яков.

— Тоя господин отсреща, дето слиза, е кралят на сиренето! — прошепна в ухото му Василчо, който седеше до него. — Не го оставяй да ти мине път!

Яков не каза нищо, само кимна и като издухан изскочи навън. С два скока стигна до стълбището и бързешком се заизкачва към парадния вход. Пред позлатената арка на входа той се изравни с краля на сиренето и отгук нататък трябваше да му прави път, тъй като кралят беше слязъл пръв от каретата си и пръв беше се заизкачвал по стълбището. Освен това кралят на сиренето беше отдавнашен член на клуба, а Яков тепърва щеше да бъде приет, пък и не се знаеше още дали изобщо ще бъде приет. Накратко, следваше Яков да поизостане с една крачка и да остави по-стария и заслужил колега да мине пред него. Такъв жест нямаше да бъде проява на някаква предвзета галантност, а прост признак на добро възпитание и чувство за ред. Но Яков направи тъкмо обратното. Какъвто беше дългокрак (за разлика от късичкия сиренарски крал), той взе наведнъж двете последни стъпала, махна надменно на портиера и стремително прекоси пръв хола. Като стигна до гардероба, той не подаде веднага цилиндъра и палтото си на гардеробиерката, а изчака краля и когато го усети до рамото си, мигом

се извърна към него, мушна в ръцете му лъскавия си цилиндър да го държи и бавно захвана да съблича подплатеното си с червена коприна палто. Като съблече палтото си, той взе цилиндъра си от ръцете на облещения и объркан крал и го подаде заедно с палтото си на гардеробиерката, а на краля рече едно милостиво „мерси“. После се запъти към бара, за да „жульне“ (както се казва по тарикатски) един коняк, предоволен от тарикатската си постъпка.

Какво нещо са милионите, нали? Как ужасно променят човека!

Ние не знаем всъщност как го променят, но в душата на Яков наляха желязо, а кожата му направиха свръхчувствителна като цветовете на мимозата. Нали знаете, че мимозата шепне на всеки, който се приближава до нея (на латински, разбира се), „ноли ме тангере!“ — сиреч, „не ме докосвай!“. Толкова чувствителни са цветовете ѝ.

Навярно всеки милионер има в душата си желязо, а кожата му е свръхчувствителна, за да усеща отдалече, много отдалече алчните пипала и жестоките зъби на своите колеги. Кралят на сиренето, за разлика от мнозинството свои колеги, беше против войната с Керкирия. Колегите му щяха да спечелят от тази война, а той щеше да загуби. Неговото дружество имаше стотици стада овце, които освен мляко даваха и *вълна*, а керкирският памук щеше да подбие цената на вълната и щеше да го удари по кесията, както един камък, запратен от силна ръка, цапва някого по челото. А нашият герой възлагаше главните си надежди на войната — ако нямаше война, кому щеше да продава в огромни количества олово и мед? Ето как интересите на двамата се разминаваха и това разминаване те усещаха по един особен начин — по кожата им се появяваха ужасни тръпки и сърбежи, който ги караха да скърцат със зъби, да се ненавиждат взаимно и всеки да търси слабото място на другия, за да му види сметката и да го търколи на земята. Кралят на сиренето беше зрял човек, имаше светски обноски, той не обичаше евтините номера. Но подкупи един вестникар и той писа във вестника си, че без помощта на дявола Яков едва ли би омагьосал до такава степен Златокосата, че тя да си загуби ума и да му завещае всичките си имоти. В тази работа бездруго имал пръст дяволът. Освен това той нареди да се удвои цената на сиренето, млякото, кашкавала и маслото в рудничните области, та миньорите на Яков, като изгладнеят, да се разбунтуват, да поискат увеличение на

заплатите си или пък да напуснат рудниците, което щеше да бъде за Яков равносилно на един удар с цепеница по слабините. Кралят беше деликатен и възпитан човек и в борбата си с любителите на войната не си служеше с евтини номера.

Както крушата не пада надалече от дървото си, така и Яков не беше чужд по душа на своя велик прапрадядо, който беше нарисувал някога повелителя и благодетеля си с глава на пръч и тяло на човек. Разбира се, милионите бяха повлияли посвоему на тая наследена благородна прапрадядова артистичност, бяха я направили дръзка, агресивна и често пъти дори вулгарна. Какво пък! Милионите са като необуздани стихии и който отрича въздействието им върху душата на човека, не разбира нищо от живота. Затова си мислим, че одевешният номер на Яков с цилиндъра и онази картина на прапрадядото с пръча са две различни лица на една и съща пара.

Както и да е. Нашият герой влезе в бара с нагли и присмехулни пламъчета в очите си, толкова беше доволен от своя номер. Поръча си чашка коняк и я изпи на един дъх. Сетне със стъпката на един Цезар той се изкачи в банкетната зала, където го чакаха милионерите. Начело на милионерите стоеше председателят им Данил, собственик на фабриките за топове.

Яков не се втурна като някой прост редник в залата, застана на прага ѝ пак като Цезар, но в позата му, когато се размислял дали да премине с войските си реката Рубикон. Като го видя на прага, с израз на човек, който се двоуми, председателят Данил шумно изръкопляска и приветливо усмихнат тръгна насреща му, за да го въведе. Изръкопляскаха не толкова шумно и другите милионери. Само една малка група, сред която се мъдреше и пъчеше кралят на сиренето, не взимаше участие в посрещането, уединена настрана, и не ръкопляскаше. Уви! Противниците на войната и изстреблението бяха малко, ах, съвсем малко! Освен краля на сиренето тук бяха още кралят на хотелите и кабаретата, кралят на цирковете и увеселенията, кралят на виното и коняците и кралят на женската мода. По време на война в хотелите не прииждат пътници, на хората не им е до увеселения, гуляите секват, а жените устройват модни ревюта само с благотворителна цел, в полза на сираците и вдовиците. Ето защо тия хора бяха против войната и ратуваха искрено за мир.

Според протокола на дружеството председателят Данил трябваше да зададе на тоя, дето кандидатствуваше, два въпроса и ако отговорите му биваха възприемани за добри, милионерите гласуваха да се приеме за редовен член. Фабрикантът на топове попита Яков:

— Какво мисли ваше благородие за новите си колеги?

— Ще направя най-напред мнозина от тях мои съдружници! — каза Яков.

— А после?

— После... Това ще зависи от апетита ми, ваша милост! — усмихна се цинично и нагло Яков. — Може би някои от тях ще изям!

И той весело се засмя.

— Ха, ха! — засмя се и председателят. — Остроумно!

Засмяха се и другите милионери, но не можеше добре да се разбере дали се смеят наистина, или пък ръмжат като вълци, но с ухилени морди.

— Какъв канибал! — обърна се кралят на сиренето към своя колега, краля на хотелите и кабаретата, но така, че да го чуят всички. — Дошъл-недошъл, и веднага на човекоядство го избива! Ето какви зли и кръвожадни хора поддържат войната!

— Хм, да! — каза малко гузно кралят на хотелите. Самият той беше изял през последните години няколко дузини по-слаби свои събрата, хотелджии.

— Хм, да! — поклати на свой ред глава кралят на виното. И той си спомни, че беше изял няколко дузини по-слаби свои събрата винари.

— Хм, да! — понамръщи се и кралят на увеселенията. И той си спомни, че неговото дружество беше вкарало в публичните домове няколко стотици млади момичета, все едно че ги беше изял.

— Сега ще ви задам друг въпрос — обърна се отново към Яков топчията Данил. — Може ли да знаем какво добро дело сте си наумили да сторите през най-близките дни?

— Не едно, а две добри дела съм замислил да измайсторя през следващите няколко дена! — рече Яков. — Най-напред ще поискам от министъра на финансите да намали данъците на нашего брата, дето се бяхтим по рудниците и изгаряме край топилните. Защото ние носим на плещите си най-тежките трудности! Лесно ли е то да копаеш например руда и да я претопяваш в метал? Така ли е, ваше благородие? — обърна се той към председателя Давид.

— Бог вижда, че е сто пъти така! — разпери ръце председателят.

Изгърбен, с алчни пламъчета в бистрите си червеникавожълти очи. Яков изведнъж си го представи като граблива птица, която се спуска над мърша. Но не изпита като някога нито удоволствие от представата, която се беше мярнала във въображението му, нито желание да нарисува подобна картина. Лешоядът не го развълнува. Той се стрелна пред очите му и изчезна, без да остави следа.

— Ние носим на гърба си тежестта на военното напрежение — продължи Яков, — а държавата ни трупа с данъци, просто ни смуче. Пък оня там — той посочи с пръст краля на сиренето, — дето работата му е да се шляе цял ден по зелените морави, да подвиква на овцете и да си свири безгрижно на кавал — него държавата гали по главата, той просто не плаща данъци!

— Как така да не плащам! — провикна се ядосано и обидено кралят на сиренето.

Мнозина от милионерите се смееха от сърце. Колкото Яков копаеше руда в рудниците, толкова и кралят на сиренето пасеше овце. Ах, макар да се беше пошегувал, че ще ги изяде, той умееше да печели симпатиите им, тоя млад и безочлив вълк!

— Знаем ние колко плащаш! — усмихна се презрително Яков. — Ако сте съгласни — обърна се той към мнозинството, — аз ще ида още утре от ваше име при министър-председателя и ще го занимаю с тази работа, защото обществото негодува и пита: „Как е възможно?“

Като спомена министър-председателя, Яков имаше наум Естер. Тя познаваше отлично слабостите на Йоасаф и щеше непременно да го склони за едно или друго, стига Яков да я помолеше и да ѝ обещаеше любов „до гроб“.

Ето как беше приет Яков в клуба на милионерите. Вечерта завърши с блестящо пиршество, на което беше поканен Йоасаф и няколко министри, либерали и консерватори. Разливаха се какви ли не вина, от рубиненочервените до златистокехлибарените, от нежнорозовите на севера до тъмните искрящи вина на знойния юг. Имаше дивеч, доставен от дванадесет страни, и риба, ловена във водите на най-високите планински езера. Пиршеството стигна до връхната си точка, когато Йоасаф вдигна наздравица за прапраародината, където две хилядолетия вече лежали костите на прапрадедите „Отечественият дълг ни зове да освободим тази свята

земя от керкирския гнет!“ — каза Йоасаф. Тогава Данил се изправи и го целуна по двете бузи, а Яков подхвана тържествено-патриотичната песен „Напред, напред, юнаци орли!“

Всички наскочаха и с чаши в ръка запяха гръмогласно тази призивна песен.

Виждаше се как патриотичното чувство обединява тия хора, макар на възраст и по разбирания да се различаваха много едни от други.

Нямаше ги само миротворците начело с краля на сиренето. Но те бяха толкова малко, че отсъствието им не се забелязваше и не разваляше никому настроението.

Всички пиха, ядоха и се веселиха до зори.

В очакване на големия удар — поръчката от министерството на войната — Яков се затвори в двореца на Златокосата и освен Василча и един инженер, специалист по минно дело, не допускаше друго до себе си. Тоя инженер доведе Василчо. Със слабо, продълговато лице и святкащи зелени очи, с остра клинообразна брадичка, той наподобяваше ония типове, които хората с основание подозират в роднински връзки с дявола. Знае ли човек на какви изкушения е била подложена баба му или прабаба му, за да се кълне, че в жилите му не тече нито капка дяволска кръв, като е всеизвестно, че дяволът може да се преобразява външно в най-прекрасен и привлекателен младеж. Откъде се беше пръкнал този инженер и как го беше изнамерил Василчо — нашият герой не се интересуваше, той вярваше безгранично на своя довереник, пък и по въпроса за дяволите имаше особено отношение от някое време.

Тъй или иначе, зеленоокият дохождаше в двореца всеки ден, съпровождан от един як слуга, който носеше в специални чанти дебели свитъци чертежи. Яков и зеленоокият се затваряха в трапезарията и разгъваха чертежите. Защо в трапезарията, ще запитат някои. Ами защото там масата беше най-дълга, 30 лакти, и на чертежите им беше много удобно.

Когато зеленоокият си отиваше, нещо като че ли подгонваше нашия герой и той започваше да снове неспокойно из цялата къща — насам и натам, нагоре и надолу, сякаш търсеше някой, който беше се скрил и му беше много необходим. Обикаляше заглъхналите коридори на къщата, спускаше се и се изкачваше по мраморните й стълби, празни и безлюдни, които тръгваха от самотията на салоните и трапезарията, за да свършат пътя си в безмълвието на спалните стаи, кротнати на най-горния етаж. Случваше се да застане на някоя от площадките, облицована с плочки от змеевик, и разсеяно да се загледа в стъклата на витражите, които тайнствено блещукаха над главата му, изписани изкусно с червени и синкави бои. Червените бои святкаха с пъклен цвят, огнено, сякаш през тях гледаше и алчно намигаше окото

на самия дявол, а сините бои сияеха кротко, по ангелски. Змеевикът с магьосническия си цвят и витражите с боите си напомняха по най-безцеремонен начин двойственото поведение на Златокосата: веднъж страстна любовница на дявола, а друг път смирена и кротка като манастирска послушница.

Макар да живееше в къщата на Златокосата и да беше забогатял с нейните пари, той си я спомняше рядко; мислеше за много други неща, свързани с новото му положение в обществото, и тя не му идеше наум. Сещаше се случайно за нея, когато се спираше да си отпочине срещу някой от витражите, и тогава по лицето му се появяваше странен израз: устата му се смееше кисело, а очите му светваха като на комарджия, хвърлил неочаквано „дюшеш“ в най-критичния момент. Да, устата му се смееше възкисело-язвително, а очите му святкаха, ах, как святкаха още!

Това различно отношение, което проявяваше *посмъртно* спрямо Златокосата, не беше случайно. Когато Златокосата беше предложила на разбойническия главатар да го откупи по-евтино, спадайки от откупа цената на единия му крак и на едната му ръка — той се покрусил от егоизма и жестокостта ѝ и я възненавидя с цялата си душа. Нещо повече, изгубил изобщо вярата си в любовта. После, като научил, че в предсмъртния си час му беше завещала всичките си имоти, отново я приел в душата си, отново я възлюбил и сложил пред краката ѝ най-нежните си чувства. Само че сегашните му чувства не ухаеха на люляци и жасмин. Бог знае на какво ухаеха... Ние си мислим, че чувствата дори когато са нежни, свържат ли се с имуществени работи, непременно замирисват — помиришете една пачка банкноти, престојали дълго време в обращение, и вие ще установите на какво миришат подобни чувства. От тях лъха на пари!

Но кой знае, тук случаят е по-особен, дано да се лъжем. Ето, Златокосата беше имала вземане-даване с дяволи, а пък се оказала достойна за опяване в пресветата катедрала „Свети Стефан“! Ами Яков!? До неотдавна рисуваха милионерите с глави, които наподобяваха муцуните на чакали и акули, а политиците — с две и три лица, пък оня ден по случай избирането му в клуба ни милионерите пи и яде с едните и с другите, целува се с краля на топовете Данил, а Йоасаф, председателя на министерския съвет, прегръща като роден

брат. Нека да разправа после някой многоуважаем поклонник на трезвото и положителното мислене, че на тоя свят нямамо чудеса!

Но ако за Златокосата си спомняше рядко, която му беше годеница и на чието завещание дължеше сегашното си положение в обществото, какво да кажем за бедната Лиза! С Лиза не го свързваше вече нищо. Подчертаваме думата „вече“, защото онова време, когато тя го хранеше със своите сандвичи, за да не умре от глад, а той я рисуваше като непорочна богородица — онова кучешко време беше безвъзвратно отминало! Стопил се беше и образът ѝ в душата му. Сякаш Лиза не беше се мяркала никога на площада „Св. Стефан“!

Бедната Лиза! Но така вървят работите в тоя *лъжовен* свят (както се казва в една популярна песенчица): всяко нещо с времето си!

Сега Яков се разхождаше из разкошния Златокосин дворец, заничаше тук и там, броеше кристалните висулки на полилеите и току си записваше разни мисли и идеи, които му дохождаха наум. Записваше ги в едно дебело тефтерче, подвързано с червена кожа, което намери в нощното шкафче на Златокосата. Върху предната корица на това тефтерче беше нарисувано със златна боя едно сърце, а в долния му десен ъгъл пак със златна боя беше изографисан един отвратителен дявол, обнажен в най-цинична поза, в каквата само един дявол може да застане. Яков хареса тефтерчето, а корицата му намери за много артистична. И понеже беше празно, съвсем празно, рече си: „Ще си скицирам в него всичко, каквото ми дойде наум!“

Ето, десет дни бяха изминали, откакто намери това чудно тефтерче. Десет листа от тефтерчето той беше изпълнил през това време със скицирани... *патки*: големи и малки, патенца и патоци. Изобщо... всякакви патки беше скицирал: по една или по няколко патки на страница.

На единадесетия ден той захвърли чудното тефтерче и вече не го потърси. Тоя ден дойде очакваната голяма поръчка от Министерството на войната.

След като прочете „златното“ писмо на министерството, той отвори с развълнувана ръка къдравото писалище на Златокосата, което използваше временно, извади от секретното му барче бутилка коняк „седем звезди“ и отпи наведнъж няколко едри глътки. Сетне грабна звънеца, с който си служеше Златокосата, когато викаше слугите си, и бясно го размаха, сякаш до самия него ненадейно беше изскочил вълк.

На отчаяния му зов тутакси се отзова Василчо. Като че ли беше предчувствувал този алармен сигнал, затова от няколко минути непрекъснато сновеше пред кабинета на своя господар.

— Впрягай каретата и веднага иди да доведеш инженера! — в скоропоговорка изрече Яков, като гълташе от напрежение някои букви. — В'днага, в'днага!

Василчо се огледа и понеже не видя наблизно никакъв вълк, учудено запита:

— Какво се е случило, господарю?

Вместо да му отговори, Яков размаха писмото на министерството под носа му и му се закани ядовито с глава:

— От нас искат хиляди тонове за година, а ние имаме готовност само за няколко жалки стотици!

— Нищо, господарю, ще успеем! — каза Василчо.

— Трябва да успеем, ако ще би и всичките дяволи от пъклото да викнем на помощ!

Яков удари с юмрук по къдравото Златокосино бюро и то се разтрепери като пуделче, когато го хванат за ухото.

— Ако стане нужда, и дяволите ще викнем на помощ! — ухили се Василчо.

— Дано не стане нужда да ме спасяват изчадията на ада! — за миг изтрезня от възбудата си Яков. Той помълча замислен някое време, после сложи ръцете си върху раменете на Василча и грубо го извърна към вратата.

— Върви ми доведи инженера и не смей повече да ми говориш за никакви дяволи! — срязва го той.

Василчо се ухили лукаво и като изстрелян изхвъркна навън.

Съвсем друга беше сцената, която тоя ден след обяд се разигра в павилиона „Сан жен“.

Половин час след като Йоасаф подписа писмото до Яков, Естер знаеше вече не само съдържанието му, но и приблизителния брой на милионите, които Яков щеше да спечели до края на годината. Тя се радваше на успехите на любимия си и справедливостта изисква да признаем, че радостта ѝ не беше користна, тъй като тя нямаше други претенции спрямо Яков, освен една — да бъде обичана „докрай“. Инспекторът по конете, негово сиятелство мъжът ѝ, беше заминал тоя ден с кралицата за водолечебния център „Свети Лазар“, така че тя се чувствуваше свободна и безгрижна като птичка божия. След като посети Йоасаф и още двама министри и един главен секретар, тя се отби при нашия герой, който още чакаше своя инженер и от нетърпение сновеше напред и назад като вълк, затворен в клетка.

Тя го прегърна силно и като го държеше в прегръдките си, сякаш някой се канеше да ѝ го отнеме, прошепна нежно в ухото му:

— Само в края на първата година, мили, ти ще имаш от твоите мини една чиста печалба от около пет милиона златни. Това са доста пари, като имаш предвид, че моят нещастен мъж минава за богат човек, а печели само някакви си сто хиляди, и то не златни, а най-обикновени, книжни. Но Йоасаф ми каза, мили мой, че печалбата ти може да бъде още по-голяма, почти двойна, ако бъдеш умничък и вземеш за съдружник неговия тъст. — Тя се притисна до гърдите му и въздъхна. — Йоасаф може да направи така, че държавата да купува на два пъти по-висока цена твоята руда. Само да се съ согласиш... — Тя поиска да го целуне по устните, но Яков се престори на ужилен от комар по ухото и ловко се изплъзна от ръцете ѝ.

— Да върви по дяволите твоят Йоасаф! — изсумтя той, като лъжливо се чешеше по ухото, заставайки в същото време на безопасно място зад Златокосиното бюро. Там пухкавите ръчички на Естер не можеха да го докопат.

— Но, за бога, какво лошо ти е сторил Йоасаф? — каза огорчено Естер.

Нищо лошо не му беше сторил, но чрез тъста си можеше да го изяде жив и да направи мините му дойна крава на либералната партия. Тъстът на Йоасаф беше могъщ човек, владееше застрахователните дружества и всички транспортни компании в страната. Като нищо можеше да го изяде жив! Ех, само веднъж да стъпеше здраво на краката си! Тогава Йоасафовци щяха ничком да му се кланят, камо ли да му предлагат тъстовете си за съдружници! И тази Естер, чиито нежности му бяха омръзнали вече, и на нея щеше да даде пътя. Само да стъпеше на краката си, само да стъпеше по-здраво на краката си!

— Какво лошо са ти сторили Йоасаф и неговият тъст? — попита още по-горчиво Естер.

— Йоасаф има навик да скърца с изкуствените си челюсти — каза Яков, — а тъстът му изяджда по десет мекици на закуска и постоянно мирише на препържено олио. И двамата не са ми симпатични.

— Яков! — изправи се Естер и с протегнати ръце тръгна да заобиколи къдравото бюро. — Ти чуваш ли се какво говориш?

В тоя миг Яков видя през прозореца как на двора се изтърколи каретата му и как от нея слязоха Василчо и сатаноподобният инженер.

— Шшшт! — сложи пръст на устните си Яков в мига, когато тя вече протягаше ръка, за да го придърпа към себе си. — Дигай си чуковете, мила, защото пристигат външни хора. Ще се разчуе, че те прелъстявам, и мъжът ти ще ми обяви дуел.

— Нима не би се дуелирал заради мен? — попита Естер със сълзи и с нотки на отчаяние в гласа си.

— Какво ми е сторил мъжът ти, за да го пречукам? — усмихна се Яков, като си спомни безславния край на капитан Михал.

Нито тя беше дяволски красива и интересна като Златокосата, нито той беше предишният безимотен благородник. Пък и уставът на милионерския клуб забраняваше на членовете си да се дуелират под каквото и да е предлог.

Помагайки ѝ да облече жакета си от ефектна, но евтина флорентинска тафта, той я целуна по ухото и ѝ прошепна:

— Чакай ме следобед в „Сан жен“!

Беше ѝ дал ключ, та в случай че закъснее, тя да не го чака навън.

Но този ден Яков не само че закъсня, но изобщо не си показва носа из тия места. Естер, като ѝ дойде до гуша да гледа през прозорчето дали се задава по пътеката, отиде в барчето и изпи чашка коняк. Вкусът на коняка ѝ се видя отвратителен, но пламъкът, който избухна в кръвта ѝ, замая приятно главата ѝ. Толкова приятно, че си наля втора чашка. Тогава, като гледаше моравия дявол с червените рога, изписан на витража, почувствува изведнъж, че ѝ става непоносимо горещо, сякаш една духалка духаше отгоре ѝ въздух, нажежен в самото пъкло. Тя съблече всичко, каквото беше отгоре ѝ, роклята, фустите, и понеже дяволът продължаваше да я гледа вторачено със зеленикаво пламналите си очи, наметна раменете си с един тънък копринен шал, който Яков ѝ беше подарил по случай приемането му в клуба на милионерите. Сега моравият дявол можеше да я гледа, колкото си иска.

В тоя миг на външната врата се почука и тя припна да отвори. Но каква беше изненадата ѝ, когато видя на входа да стои не Яков, а Василчо. При това Василчо приличаше ужасно на дявола от витража, само че беше облечен в граждански дрехи. „Навярно под тях е също такъв безобразен, какъвто е моравият му събрат от стъклото!“ — помисли с размътен разсъдък Естер.

— Господарят ми нареди да ти обадя, че няма да дойде, защото утре заминава за рудниците и не разполага с никакво време! — каза Василчо, като се мъчеше да не гледа по-надолу от гушата ѝ.

— Ах! — каза Естер и отпусна ръце, при което шалът ѝ силно се разтвори. — Ах! — повтори тя. — Рудниците!

„Рудниците“ беше местност, която се ползуваше със зловеща слава. Естер се уплаши от това име и залитна, но Василчо беше сръчен и на часа я улови през кръста. И понеже нямаше къде другаде да я остави, понесе я към уютната малка спалня, мебелирана в стил рококо.

За да изпълни държавната поръчка, Яков трябваше да изрови от планинските недра двадесет пъти повече руда, отколкото вадеха досегашните собственици на мините. Предстоеше му да издълбае много нови галерии, а старите да удължи и разшири, като се спусне

още по-надълбоко под планината. За да свърши тази работа, необходими му бяха поне още хиляда души работници, още стотина чифта впрягове за извозване на рудата до топилните и удобни пътища, постлани с едър чакъл, за да не спират превозите през кишавото и снеговито време. Имаше да преодолява хиляда най-тежки мъчнотии. Някои от мъчнотиите изглеждаха просто ужасни, като се имаше предвид сред каква местност бяха зареяни оловните и медни рудници. Впрочем цялата тази местност се наричаше „Рудниците“ и ние мислим, че Естер беше припаднала наистина, а не престорено, когато чу от устата на Василчо това име, обявено със зловеща слава. Да, местността „Рудниците“ беше едно дяволско царство. То се намираще близо до разбойническата държава Потидея и из тилилейските ѝ гори и храсталаци бродеше каква ли не човешка смет. Сред тази смет главорезите и контрабандистите не бяха най-лошите представители на човешкия род.

Но да бяха само тия мъчнотии! Сега се беше появило едно ново усложнение и то превръщаше пътуването на Яков в опасна авантюра, която можеше да му вземе главата като нищо. Какво се беше случило? Кралят на сиренето беше изпълнил закана си, това се беше случило! Той искаше да удари Якова през краката и го направи, като удвои два пъти цената на сиренето и на млякото в районите, където живееха и работеха миньори. От своя страна миньорите поискаха веднага увеличение на надниците си и понеже Яков отказа да разговаря с тях на тая тема, те обявиха стачка, захвърлиха копачите и напуснаха рудниците. Сега селата им приличаха на разбунени кошерища. Жените, чиито мъже не можеха да копаят олово и мед, без да се подкрепят с малко мляко или сирене, стискаха пестници и крещяха: „Дайте ни го тоя господин Яков, за да си поговорим с него, както ние си знаем!“ Бездруго той нямаше да излезе цял от ръцете им. И ето че Яков си беше наумил да мине тъкмо през тия села!

Местността „Рудниците“ се намираше на седем дни от столицата. Като казваме седем дни, разбираме седем дни пътуване с кола, теглена от два чифта яки коне.

На другия ден след описаните събития нашият герой тръгна смело за „Рудниците“. Той се съпровождаше от:

1 комисар

1 съдия

2 ескадрона гвардейци

1 планински топ с артилеристи.

Комисарят му служеше за обявяване на военно положение и за мобилизиране на рудокопачите. Който не искаше доброволно да копае руда, биваше съден като дезертър. Съдията имаше за задача да съди размирниците според военните закони и да ги наказва. Гвардейците трябваше да въдворят ред, както те си знаеха — с шашките. Освен това гвардейците бяха длъжни да си отварят очите на четири и да го вардят, защото тази област беше пълна с какви ли не хора.

Освен споменатите спътници Яков беше включил в експедицията десет души минни инженери, един двоен фургон жени за гвардейците, един малък фургон женя за офицерите, а така също няколко коли, натъпкани с женски фусти, стъклени накити и тумбести шишета с коняк. Няма да изброяваме колите, натъпкани щедро с провизии. Те образуваха една дълга редица, покрай която трябваше доста време да се галопира с кон, за да бъде отмината.

Но за какво бяха на Яков женските фусти, стъклените накити и тумбестите шишета с коняк? — ще запита някой. Ще отговорим веднага. След като едно попътно село биваше прочистено от размирни хора, Яков нареждаше на Василчо да раздава на вдовиците фусти, на осиротелите дъщери стъклени накити, а на най-близките роднини на прочистения — по една бутилка коняк за „бог да прости“. Колкото и желязо да бяха налели милионите в душата на Яков, той си оставаше човек *артист!*

Много хора предричаха, че Яков ще се завърне (ако изобщо се завърнеш!) с подвита опашка. Но напук на краля на сиренето и на неговите съмишленици експедицията на Яков завърши с успех, а самият той пристигна в столицата с навирена опашка. Из целия път гвардейците бяха добре въртели шашките си, а планинският топ беше вдигал на няколко пъти голяма пушилка. Съдията избеси смутителите на реда, комисарят мобилизира хиляда души за мините и други петстотин — за поправка на пътищата, а инженерите захванаха да пробиват нови галерии и да разширяват старите.

Станаха из пътя няколко интересни неща и ние ще разкажем две случки, за да не си помисли читателят, че нашият герой през цялото време е бил отегчен, прозявал се е и е скучал.

И така на четвъртия ден пътешествениците стигнаха до една местност, където два гигантски комина бълваха към небесата огромни фъндъци черен дим. Това беше царството на Данил, собственика на фабриките за топове. Сам Данил посрещна гостите и ги покани на царска трапеза. Всички ядоха и пиха чак до другия ден. Когато си тръгнаха, Данил каза тъжно на Яков:

— Ето, виждаш ли, любезни братко мой, от петях комина на моите фабрики само два още пушат, но и те скоро ще угаснат. И всичко туй се дължи на твоите хора. Те не дават пет пари, че държавата има нужда от топове, а мислят само за търбусите си. Стачкуват! Не копаят вече руда и три от моите пещи свършиха курса. Аз с шепи събирам каквото още може да се измете от складовете, но и то е на свършек! Утре и тия два комина ще предадат богу дух.

Като говореше тия думи, той плачеше горко, затова Яков го прегърна през раменете, посъветва го да не унива и му обеща, че ще си поговори както трябва със своите хора.

После те тръгнаха по мъчния и изровен планински път, който водеше за рудниците. От двете страни на пътя тъмнееха гъсти и вековни гори, обраснали с папрати и храсталаци. Понякога се мяркаха рогати елени, притичваше вълк с вълчицата си, тресеше заоблен гръб, тръгнала за някъде си, едроглава мечка. Най-интересни бяха едни същества, които много приличаха на хора, превърнати от някой зъл дух в прегърбени беловласи джуджета. Те се срещаха много често, комай по целия път през планината. Това бяха бивши работници от оловните мини. Останали без зъби, с превити гръбнаци и изкривени пищялки,

посивели, с хлътнали очи и бради до пояс, те бяха станали *горски хора*. За да не тежат на своите, живееха в гората зиме и лете. Хранеха се с коренчета и горски плодове. А тях самите не ядеше никакъв звяр, ни лешояд, дори чакалите се бояха да не се отровят от живите им мощи.

Както се промъкваха предпазливо между храсталаците и заничаха вторачено по кервана, едва видими сред горската здрачевина, те приличаха на призраци, плъпнали изпод коренищата на дърветата, или на привидения, изпъзели из белезникавата мъгла, която покриваше мочурищата и дълбоките долове. Привидения или живи мощи, те плашеха конете, караха ги да цвилят безумно и да хвърлят яростни къчове, а жените във фургоните си припомняха Страшния съд и псуваха съдбата си толкова цветисто, че дори кочияшите изхълцваха, оглеждаха се и кръстеха за всеки случай задниците на конете.

Двама гвардейци успяха да спипат едного от тия нещастници, намазаха го с катран и го запалиха. Нещастникът, обхванат от пламъци, захвана да пищи и да скача, а гвардейците казваха: „Тъй ти се пада“, понеже го мислеха за изчадие адово. Сатаноподобният инженер, като видя тази гледка, скочи от каретата на инженерите и за всеобщо удивление започна да ходи на ръцете си, да се премята през глава. Всички му ръкопляскаха и казаха, че е голям фокусник.

Яков попита Василча какви са тия създания, дето толкова приличат на човешки призраци. Василчо каза, че това са членове на една секта, които искат чрез постене и несгоден живот да се докопат до царството божие.

— Каквито и да са — рече Яков, — те напомнят за мистериите и правят гората да изглежда някак тайнствено красива!

И за пръв път от много време насам той изпита желание да рисува. Поиска от инженерите лист хартия и цветни моливи, обърна се с гръб към догарящия призрак и направи няколко вдъхновени скици.

— Чудесно! — каза сатаноподобният инженер и весело намигна, макар че скицата на Яков не изглеждаше кой знае колко весела.

— Върви по дяволите! — изруга Яков първия си помощник по преустройството на мините. — Какво разбираш ти от мистерии, дяволска мутро? Марш в колата!

Ах, каквото и да се приказва, личеше си, че Яков беше човек с характер, човек от „сой“, както се изразяват сред народа.

Три денонощия след тази случка експедицията стигна до най-големия рудник. Разположиха се на бивак, разквартируваха се. Сатаноподобният и помощниците му изследваха подземните галерии, извадиха пергели и линейки и захванаха да кроят величествени планове. Около рудника беше тихо, защото миньорите още стачкуваха, а гвардейците не бяха докарали нови подкрепления. Тишината много помагаше на инженерите да кроят с най-голямо съсредоточение великите си планове.

Комисарят и съдията, които бяха до гуша потънали в работа през последните дни, сега потриваха ръце — ето че беше дошло време и те да си отпочинат. И двамата бяха луди по рибарлъка, а на един час път от рудника гърмолеше буйна река, пълна с шарени пъстърви. Имаше да свършат само една работа — да осъдят и обесят главния подстрекател на стачката, но туй щеше да им отнеме не повече от един час. Този главен подстрекател те мъкнеха вече три дена със се бе си, като се мъчеха с клещи и с какви ли не средства да измъкнат от устата му имената на други главни подстрекатели и все не успяваха да изкопчат дори едно име. Накрая им омръзна и те решиха да не губят време, още повече че беше неделен ден, грееше лъчезарно слънце и пъстървата щеше да кълве като луда. Осъдиха набързо този човек, постановиха да се обеси на другия ден, после наравиха въдиците и с облекчени души търтиха за реката. Да им пожелаем традиционното „наслука“ и да ги оставим на мира, те и без това не се завърнаха вече в лагера. От тоя час насетне никой ги не чу и не видя.

Пропадането на тия двама знатни мъже сред тилилейските пуциначи не наскърби особено нашия герой. Те бяха свършили работата си и вече не му трябваша, а освен това той ги и ненавиждаше тайно в душата си, защото комисарят имаше червен и сплескан нос, като маринована камба, а съдията беше клепоух, и на всичко отгоре произнасяше „с“ вместо „ч“, казваше например „Пенсо“ вместо „Пенчо“.

Експедицията беше загубила и десетина гвардейци, очистени при прочистванията на миньорските селца. Двама магистрати и десетина гвардейци — това беше нищожна загуба в сравнение с придобитите за войната хиляди тонове руда. От тази руда Яков сам щеше да спечели още през първата година около пет милиона златни.

Така че ползата от тази експедиция (която някои вестникари бяха нарекли „рисковано начинание“) беше едновременно и очевидна, и очевадна. На устроения по този случай тържествен банкет Яков произнесе голяма реч.

Той се завърна в палатката си с душа, преизпълнена с доволство. Откакто се случваше доволството да прелива често в душата му, той си лягаше облечен, с обуца на краката си, тананикайки си песента „По моря се нося ази“, и моментално заспиваше. Песента „По моря се нося ази“ много му допаднаше, тъй като главата му се въртеше и той имаше странното усещане, че стои върху истинска корабна палуба.

Но тази вечер тъкмо беше подхванал морската песен и ето че гвардейският капитан, който командуваше личната му охрана, доложи за някаква дама, която искала незабавно да го види.

— Въведете я, мътните да я вземат! — каза Яков, чувствайки как този път сърцето му прелива не от доволство, а от доброта.

Въведоха дамата и Яков моментално изтрезня. Морето се стопи, палубата изчезна и краката му като че ли се враснаха в една ужасна твърда и неподвижна земя.

— Добър вечер! — каза дамата с тих глас и чинно се поклони.

Ах, каква дама! Това беше един женски призрак в юношеска възраст, с горящи очи. Един призрак само от кожа и кости, но със святкащи черни очи и гарвановотъмни коси, които падаха като водопади върху костеливите ѝ рамене.

— Дявол да го вземе! — възмути се Яков. — Ти хляб не ядеш ли?

— Ям, но по малко! — усмихна се кротко девойката. И се усмихна още по-кротко: — Нали трябва да има за всички, а ние вкъщи сме петима!

— Какво искаш от мен? — попита Яков.

— Искам милост! — каза девойката.

Тя коленичи на пода, свали наметалото си и останала само по риза, протегна към Яков тънките си като цафари ръце.

— Искам милост! — повтори тя.

— За кого искаш милост? — попита Яков.

— За татко! — каза девойката. — Той е осъден на смърт и утре ще го обесят. — Искам милост за него! — изхълца тя.

— Хм! — каза Яков.

— Готова съм на всичко, благородието ви, само го помилвайте!
— изстена девойката и ризката ѝ като че ли сама се смъкна от раменете ѝ. — Помилвайте го! — прошепна тя.

Ах, какъв ужас! Едно същество, сухо като клечка, с изпомпани гърди, с гърди, в които нямаше плът — предлагаше себе си и в замяна молеше за милост. Това беше страшно и отвратително и Яков повдигна инстинктивно ръце, сякаш сам търсеше пощада. Но му дойде нещо наум, извади с треперещи ръце лист хартия и молив от ковчежето си и с болезнена стръв започна да рисува, като поглеждаше навремени момичето с обезумели очи. Рисуването продължи минута-две, едва ли повече. Когато завърши, той си пое дъх и преглътна, сякаш беше държал в устата си невероятно кисел и горчив плод.

— Обличай се и да те няма! — каза той. — Да те няма, докато не съм взел пръчката! Чуваш ли?

— Ще помилваш ли баща ми? — попита момичето, без да се помръдне от мястото си.

— Ще го помилвам! — каза Яков.

— Обещаваш ли?

— Обещавам!

Момичето пролази по земята, целуна върховете ма обувките му, загърна се в наметалото си и като невестулчица изскочи навън.

Яков стоя някое време зашеметен, после повика Василча.

— Оня негодник, дето утре ще бесите — рече той, — да си върви по живо, по здраво още тази вечер! Да се счита за помилван!

— Но, господарю! — ахна Василчо. — Вие се шегувате!

— Слушай каквото ти казвам и изпълнявай! — разсърди се Яков.

— Как да изпълнявам, като го обесихме вече! — повдигна рамене Василчо. — Обесихме го, негодника, преди един час!

— Кой даде това нареждане?

— Аз, ваше благородие. Защо да си губим времето утре?

Яков замахна и зашлеви с все сила Василча по лицето.

— Да те вземат дяволите! — ревна той. — Дръвник! Адско изчадие! Ще бързаш! — и отново го зашлеви, този път с лявата си ръка.

В очите на Василчо блеснаха такива огънове, че ако Яков беше го погледнал в тоя миг, непременно щеше да се вкамени. Но той не го погледна, защото се разхождаше напред и назад и сърдито крещеше:

— Дръвник и проклето изчадие адово! Аз обещах на момичето да пусна на свобода този човек. И то повярва. Разбираш ли, повярва!

— След час-два то няма да вярва вече! — усмихна се злобно Василчо.

— То няма да вярва вече никому и никога! Това момиче ще остане обезверено цял живот. Знаеш ли какво значи обезверен човек? Това е по лошо от смърт!

— От смъртта няма по-лошо! — каза Василчо.

— Има! — поклати Яков глава. — Безверието е по-лошо от смъртта!

Василчо пак се усмихна с предишната си усмивка, а Яков, след като помълча някое време, замислено рече:

— По-добре ще е, мисля, един заблуден куршум да отнеме тутакси живота на това момиче, отколкото да разбере след малко, че е било излъгано! Мигновената смърт — продължи той — е за предпочитане пред безверието. Знаеш ли какво значи да живееш сред хората и да не вярваш на никого? Това е една постоянна и изгаряща мъка. Аз съм по природа милостив човек и затова не желая момичето да живее сред мъки. Разбираш ли, изчадие адово, какво искам да кажа?

— Разбирам! — кимна Василчо. Той се обърна на петите си и бързо изскочи.

Яков извади от ковчежето си шишенце със силен коняк. То беше плоско, поставено в сребърна обковка и със златна капачка. Той отпи от шишенцето няколко глътки, премига от удоволствие и в същия миг се просна на походното си легло да спи. Облечен, както си беше, и с обувки. Когато начена да похърква, от далечината ечна изстрел, но той не го чу, беше заспал.

На другата сутрин Яков реши да се завърне в столицата. Той остави при рудниците десетината инженери начело със зеленоокия, един ескадрон гвардейци, фургон и половина жени, а с остатъка от свитата си пое обратния път. Местността беше прочистена, но за всеки случай заповяда на гвардейците главорези да препускат пред каретата му, а планинският топ, впрегнат в четворка едрокопитни коне, нареди да го варди откъм тила.

До големия завой доход да го изпратят зеленоокият инженер и полковникът, който командуваше гвардейския ескадрон. На раздяла той рече на полковника да си отваря очите добре, та да има за какво да го хвали пред краля, а зеленоокият инженер предупреди да му изкарва толкова руда, колкото се бяха договорили, иначе...

Очите му се спряха на един престарял бор, чиито дебели чепати клони се протягаха встрани като изтегнати на слънце смоци. Той не продължи мисълта си какво щеше да прави със зеленоокия, ако не му извадеше толкова руда, колкото се бяха договорили. Само по устните му пропълзя зловеща усмивка и в зениците му блеснаха мрачни светлинки. После те се разцелуваха и нашият герой се качи в каретата си. Кочияшът размаха дългия си камшик и конете се втурнаха като подгонени от вълци.

Стотина крачки след завоя той видя да виси на един дебел боров клон обесен човек. На гърдите му беше окачена табелка, а в краката му беше разцъфнало огромно бяло цвете. Едър гарван с посивели от старост перца леко се полюляваше на една рехава вейка до него. Дали в краката на обесения беше разцъфнало огромно цвете, или беше смъртно подкосена жена, наметната с бяло наметало, като онази снощната, която беше дошла да моли за баща си, не можа да разбере. Конете уплашено изфучаха покрай това страшно място, а и на него му се спеше, Василчо го беше вдигнал на крак от зори.

На километър-два пред столицата го посрещнаха ръководителите на милионерския клуб. Красиво момиченце, облечено с пъстра национална носия, му поднесе върху сребърна тава хляб и сол. А в катедралата „Света Ана“, която по значение беше втора след катедралата „Свети Стефан“, отслужиха благодарствен молебен. Молебенът беше заръчан от краля на топовете Данил. Разписка за платена такса от десет жълтици и сега може да се види в стария финансов отдел на синодалния архив. Но поради някаква шмекерия на тогавашния касиер цифрата десет не беше изписана словом. Това ни дава основание да си мислим, че не ще да е никак чудно, ако жълтиците не ще да са били десет, а сто. Защо? Защото в папките на същия финансов отдел може да се види друга една разписка пак за отслужване на тържествен молебен в катедралата „Света Ана“, но за 150 жълтици, и то за какво? Заради щастливото освобождаване от бременност на някоя си кобила Роксана? Тази Роксана била по него

време фаворитка на конните надбягвания. Но каквато и да е била печалбата на тотализатора от Роксана — ще кажем ние, — тази печалба е една дреболия, нали, в сравнение с патриотичния подвиг, извършен от нашия герой! Тъй че таксата за благодарствения молебен непременно ще да е била не десет, а цели сто парчета святкащи жълтици.

Парите, които Яков печелеше от мините, и доходите, които му идеха от наследството на Златокосата, стигаха, за да живее в безгрижие и умерено охолство. Можеше да се шляе на лов из горите си, колкото душа му иска, да прави любов с тази или онази примабалерина, като ѝ купува от време на време по някоя огърличка или палтенце от хермелин, можеше да пие истинско старо вино в кристални чаши и когато на Нова година играе на карти или хвърля зарове — да залага по десет жълтици наведнъж. Можеше, ако беше лаком, да яде от сутрин до вечер и ако беше мързелив — да дреме в сенките на градината си по цял ден. Както правят мнозина милионери. Такъв наивник, дето ще запита кой управлява милионите на тия милионери, едва ли ще се намери, тъй като се знае още от едно време, че за тази работа си има директори и управители. От време на време дохожда по някоя приятна секретарка и донася на шефа милиционер по една дузина чекови книжки и по един директорски доклад. Шефът изпраща на директора „много здраве“, а приятната секретарка потупва, където намери за добре.

Така карат истинските милионери, а Яков живееше по свой начин. Що се отнася до секретарките, и той не беше „газен от дилижанс“, т.е. не правеше изключение, но го вършеше с една секретарка, която смяташе за влюбена в него и за която мислеше да се жени. За тоя случай, допъти.

Паричното благополучие обикновено върви под ръка с личните благополучия, милионерският живот, както споменахме по-горе, е един нагледен пример за тия работи. Но ето че на нашия герой не му провървя кой знае колко. Още същата нощ, след като се завърна от знаменитото пътешествие, лоши поличби предказаха, че пътят му в живота няма да прилича на песен и не ще бъде обсипан с рози. Както беше задрямал, а беше се пъхнал в пухеното Златокосино легло, изведнъж дочу тупане и пляскане на боси крака по мрамора на коридора, съпроводено с бърз и сподавен шепот на много гласове. Сякаш покрай спалнята му се прокрадваха босоноги мъже и жени

тичешком, гонени по петите от нощния пазач или от някаква кой знае каква друга тайнствена сила. И понеже Яков знаеше вече слуховете за съмнителните някогашни посещения в Златокосиния дворец, сънен още, сграбчи изпод възглавницата си 12-милиметровия двуцевен боен пищов, едно тежко чугунено оръжие, което пряко сила повдигаше едва до височината на очите си, и храбро, решен на всичко, изскочи навън, както беше облечен по нощница и с шапчица на главата си.

Оказа се, че ушите му не бяха го излъгали. Пред него скачаха и тичаха една тумба белокози призраци, също като ония, дето беше видял да бродят из тъмните и смълчани горски пущинаци около Рудниците. Занесени хора от някаква секта, според уверенията на Василчо, която препоръчвала на членовете си да ядат само гъби, горски плодове и треволяци, за да се усъвършенствуват духовно и пречистят телесно. Навярно тия смахнати хора бяха взели полилеите за храсталаци или за източени от висинето гроздове, защото се катереха един другиму по гърбовете си, изскубваха алчно кристалните висулки и както правят катериците, когато събират зимовнина, грижовно ги спущаха и трупаха на пода. Сърцето на нашия герой не издържа пред тази вандалщина, той вдигна пищова и натисна спусъка. Раздаде се страшен гръм, който едва не пропука мраморите на Златокосиния дворец от горе до долу. Когато гъстата пушилка от гръмотевичния изстрел се разнесе, някаква магесническа ръка или по-скоро метла като че ли беше измела до един неканените гости, а друга чудотворна ръка беше възвърнала до една кристалните висулки на полилеите по местата им. Сякаш допреди няколко секунди не беше върлувала по тия места банда от смахнати нашественици, навсякъде царуваше мир и кротък покой. Дори не миришеше на барут!

Само една фигура стоеше срещу Яков и втренчено го гледаше. Тя не приличаше никак на изчезналите пришълци, пази боже! Но, о, ужас! Тя наподобяваше дявол и донякъде напомняше Василча, но повече приличаше на дявол, а защо — един бог знае, тъй като нямаше нито рога, нито опашка. „Този мръсен тип ще да е посещавал Златокосата!“ — каза си наум нашият герой и една закъсняла ревност впи зъби в сърцето му, макар че любовта му към Златокосата беше отдавна преминала в царството на сенките. „Ама че тип!“ — каза си той и неочакван прилив на сили повдигна ръката му до равнището на очите и му даде възможност да се прицели точно в челото на тоя полудявол,

получовек. Когато средата на проклетото чело „кацна“ върху мерника на неговия револвер-топ, той натисна спусъка на втората цев и отново гръмотевичен трясък разтърси до основи Златокосиния дворец.

Ехтежът от изстрела заглъхна, синкавосивият дим на барута се разнесе, настана тишина, която притискаше ушите, а светлината от полилеите заля обширния коридор и многоцветните мрамори на колоните и пиластрите трепнаха и сякаш оживяха. На две крачки от Яков стоеше Василчо, усмихваше се угоднически и малко тревожно и навремени току разтриваше с пръст една едва забележима драскотина, отпечатала се като кръг по средата на челото му.

— Дявол да го вземе! — каза учудено Яков. — Да не би току-що да стрелях по тебе?

— Кой знае какво се е привидяло пред очите ти, господарю! — усмихна се с незлоблива усмивка Василчо.

— Чудна работа! — поклати глава Яков. — Аз се премерих точно в челото ти и би трябвало на това място — той натисна с показалеца си червеното кръгче, — да, би трябвало на това място да има дълбока дупка!

— Куршумът е рикоширал! — повдигна рамене Василчо. — Вечерно време — рече той — аз мажа челото си с крем от магарешки тръни, за да е сънят ми по-лек. Тоя крем е много мазен и затова куршумът ще да е рикоширал встрани.

— Е, хубаво! — въздъхна Яков. — Може и да е рикоширал! Но защо, дявол да го вземе, ти ми заприлича на дявол, туй не мога да разбера!

— Сънувал си някакъв лош сън, господарю! — каза Василчо. — А насън какво ли се не привижда на човек!

Той взе тежкия пищов, чиито цевци бяха още топли, улови господаря си под ръка и мълчаливо го заведе обратно в спалнята му, която едно време беше спалня на Златокосата. Настани го в леглото, пожела му лека нощ и тихо излезе.

Яков дълго лежа с отворени очи. Болеше го ужасно глава. Когато болките станаха непоносими, той извади един пешкир от дрешника, накисна го във вода и целия го уви около челото си.

Може би заспа чак призори. Тогава му се стори, че Златокосата слага нежната си ръчица на челото му. Болката му утихна за малко и той се унесе в сън.

На другата нощ дойде при него дъщерята на обесения размирник от рудниците.

— Татко още не е издъхнал! — каза тя. — Той виси на клона, но още бере душа и ако в сърцето ти има малко милост, можеш да го спасиш!

И понеже той се чудеше как да ѝ обясни, че бесилото отдавна е свършило работата си — не е лесно да се обясняват такива неща, и то на една дъщеря! — тя свали наметалото си. После смъкна и ризката си и пред очите му застана един скелет, облечен в женска кожа.

— Махни се! — извика той и издърпа одеялото над главата си. Сърцето му щеше да се пръсне от ужас.

— Ако искаш, ти можеш да го спасиш! — продължаваше тя и гласът ѝ, напоен с безкрайна молба и с някаква глупава надежда, продължаваше да стига до ушите му твърде ясно, макар че беше се завил презглава с одеялото.

— Късно е вече! — повтори той, душейки се в завивката. — Кой обесен може да виси три дни на въжето и да остане жив?

— Може, може! — каза тя.

Ах, господи, тя не само каза, че „може“, но се покатери на леглото му и започна да дърпа завивката, за да се мушне до него. Той затискаше едната страна на завивката, но тя го прекрачваше и дърпаше другата страна. Като усети, че се задушавя, нашият герой с усилие, което истинските писатели наричат „върховно“, отметна одеялото, скочи с лъвски скок към вратата, отвори я, изхвърча в коридора и отчаяно извика:

— Помощ!

Василчо, сякаш беше очаквал тоя зов, тутакси се намери до него.

— Какво се е случило, господарю?

— Ах, изчадие адово! — повдигна ръка Яков, за да го прасне през лицето, но Василчо благоразумно отстъпи. — Ти си виновен! Ти избърза да обесят главатаря на бунтовниците, сега оня таласъм, дъщеря му, пак се довлече при мене да проси милост! Вие (Яков

имаше предвид слугите) не затваряте както трябва вратите, не пуцате добре кепенците, не проверявате кой влиза в тази къща и кой излиза! Мързеловци! За какво ви държа? За какво ви плащам толкоз пари?

— Пак си сънувал някакъв лош сън, господарю! — каза Василчо отегчено и се прозина.

— А какви сънища да сънувам, проклетнико, като ти ме насаждаш непрекъснато на пачи яйца? Оногова обеси прибързано, дъщеря му пък, след като ѝ пръсна черепа, не благоволи дори да прибереш на по-скътано място, ами я остави да клечи мъртва в краката му! Ето я сега, вампирясала! Но не иде тебе да язди, а се мъкне при мене! Какви сънища да сънувам при такива ми ти работи, розови или пембени?

— Ох, господарю, какво си се заловил за разни ситни-дребни, ами си не гледаш спокойствието и рахатлъка! — рече Василчо и в гласа му прозвучаха едновременно и тъга, и досада.

— До гуша ми дойде от призраци и вампири! — изкрещя извън себе си нашият герой. — Сън не ме хваща вече, сън нямам като хората, разбираш ли, негоднико?

— Не си ми рекъл, господарю, не съм те излекувал! — засмя се Василчо. — Туй неразположение твоето в нашия край наричат златно и го лекуват само със злато. Взимаш 15–20 жълтици, разкламбучкваш ги хубаво в двете си шепи, после ги изсипваш на масата и изведнъж ги нареждаш да са всичките „ези“, а сетне „тура“. И така повтаряш няколко пъти, докато сънят те обори и заспиваш като блажения Йосиф. Впрочем знаеш ли, защо Йосиф е бил блажен?

— Не — каза Яков.

— Защото е бил скопец и не е познавал жената.

— Ти си един идиот! — каза Яков.

— И тъй — каза Василчо, — вземи двадесет жълтици и опитай.

На моя отговорност!

— Върви по дяволите! — изгледа го с велико презрение нашият герой.

Но като си отиде в спалнята, извади двадесет жълтици и започна да ги нарежда. Когато ги нареди за трети път, сънят го събори и той дълбоко заспа.

Усетили, че скоро ще да замирише на барут, енчани хукнаха да влагат парите си (кой колкото ги имаше) в такива имоти, дето не губеха цената си. Всеки според възможностите си: едни си купуваха било сребърна лъжичка, било порцеланова чашка, а други си дигаха къщи. Най-много страст се влагаше по къщите. Дребните спестовници си струпваха къщи на по един-два етажа, богатите — на по четири-пет, с по няколко магазина отдолу, а най-богатите дигаха модерни хотели с частни апартаменти и увеселителни заведения. Защото войната съсипваше мнозинството от хората, но и мнозина излизаха от нея позлатени. А позлатените са имали открай време една постоянна нужда от развлечения и удобства.

Като редеше веднъж наполеоните си, Яков изведнъж усети, че му става студено. Огънят в камината беше угаснал, сред пепелта само тук-там поглеждаше по някой още буден въглен. Той си легна, преди да се умори както трябва от жълтиците, и може би затова сънува един страшен сън. Най-напред му се присъни, че в мините става кошмарен пожар, а сетне — че в галериите нахлува страшна вода. Накрая той видя цялата местност като зловеща пустиня, сред която стърчеше една грандиозна бесилка. На бесилото висеше оня човек с табелката на гърдите и със стария посивял гарван, кацнал върху напречната греда.

На другата сутрин, пришпорен от някакви неясни страхове не за здравето си, а във връзка с възможния изход от предстоящата война с Керкирия, той основа дружество за постройка на големи и малки къщи. Той беше главен акционер (почти собственик) на дружеството и главната печалба, която се равняваше на милиони, пак отиваше в неговата кесия.

Така за кратко време Яков стана голям милионер. Правителството го слушаше, услужваше му, помагаше му да печели. И той помагаше на министрите и на главните чиновници, като на свой ред пускаше по нещо и в техните джобове. Лично към Йоасаф той беше особено щедър, понеже Йоасаф беше любимец на краля и същевременно минаваше за либерален човек. Общо взето, Яков не беше стиснат човек и с хората не се отнасяше лошо. Само че с хората нямаше много връзки. Общуваше с министрите, с bankerите, с генералите, с някои сиятелства; оттук нататък връзките с останалия свят държеше в ръцете си Василчо. Този лишен от „сантименти“ момък управляваше без грешки финансовото царство на своя господар.

С една дума, Яков живееше настрана от всекидневната суета на деловия живот. Но и извън тая суета не се случваха кой знае какви събития. Ние ще споменем само някои от тях.

Както трябваше да се очаква, дружбата му с Естер, съпругата на сиятелството, не продължи дълго, въпреки че тя го насочи към милионите, издавайки му държавната тайна. Той съзнаваше, че на нея дължи мините за олово и мед, опитваше се да ѝ бъде верен и понеже не успяваше, постоянните ѝ натяквания за вечна вярност му досаждаха и го изваждаха от равновесие. Той ставаше раздразнителен и невъздържан, напиваше се бързо и тогава често заспиваше така неочаквано, както се беше случило през тяхната първа любовна вечер в павилиончето „Сан жен“.

Той забрави Естер, забрави и Лиза (това според нас беше голям грях, но кой ни пита нас!), остави да потънат в забвение и някои други по-интимни връзки, само Златокосата не забрави, спомняше си я кога с благоговение, кога с ярост, а понякога и с тъга, която се срамуваше да признае дори пред себе си.

След като разбогатя, Яков заръча на Василча да му събере сведения за материалното състояние на Златокосиния братовчед. На другия ден Василчо се яви на доклад:

— Затънал е в дългове, ваше благородие. Подписва полици и живее от заеми.

— Откупи всичките му полици до една и ми ги донеси! — заповяда Яков.

Когато Василчо откупи полиците му, той ги протестира и понеже братовчедът отказа да плати каквото и да било по тях, предаде ги на съдебния пристав и му нареди много да не се церемони, а да продава дори бельото му и покривките, с които се завива.

Братовчедът пристигна пожълтял при Василча:

— Аман! Помоли го да ме приеме!

Яков го държа пред вратата си доста време и накрая се смили. Като влезе при него, братовчедът падна смирено на колене и се замоли:

— Милост! Остави ми поне една стая, едно легло, един костюм!

— Донеси ми жартиерите, които ти е завещала Златокосата преди смъртта си, и тогава може би ще се смиля!

Когато братовчедът ги постави на масата му, той рече:

— Ако ония разбойници не бяха ме отвлекли, аз щях да ги свалям от краката ѝ!

„Да, ваше благородие. И вие щяхте да ги сваляте!“ — щеше да го клъцне по сърцето братовчедът, но благоразумно си замълча.

Като погледа тъжно някое време жартиерите, Яков въздъхна и рече:

— Било каквото било! А сега си върви! Оставям ти едно легло, една стая и един костюм! И те назначавам портиер на канцеларията

ми. Да ми отваряш вратата всеки път, когато дохождам на работа!

Братовчедът тури портиерска фуражка и всяка заран го поздравяваше с кисела усмивка, но раболепно му отваряше вратата. Въпреки старанието той му действуваше лошо на нервите и затова още на седмия ден реши да се отърве от него. Повика го, даде му една кесия жълтици и му заповяда да замине за Керкирия или за Потидея, или за която ще друга държава, но да не се мярка вече пред очите му.

— Мернеш ли се пред очите ми — предупреди го той, — ще заповядам да те изпратят в мините, за да копаеш олово, докато изплюеш и последния си зъб!

Жартиерите бяха от коприна и сребърни нишки и всеки имаше вместо копче по един великолепен малък бисер. Яков поля жартиерите със спирт и ги изгори, а бисерите даде на един бижутер да му направи златни копчета за ръкавелите. Огънят ги беше „пречистил“ — въобразяваше си Яков — от чуждите погледи и пръсти. Обикна ги и вече не се разделяше с тях.

Единствената жена, която не остави следа в сърцето му, но за която насмалко не се ожени, беше личната му калиграфка Ивана. Той обърна по-сериозно внимание на любовните си връзки с Ивана малко време след като окончателно даде път на съпругата на негово сиятелство. Той дори мислеше, особено когато забързано глътнеше повечко коняк — минути, в които беше най-искрен със себе си, — не трябва ли непременно да се ожени за Ивана не само защото му напомняше с някои свои черти на Златокосата, а защото беше убеден, че за разлика от другите му любовници тя единствена не е равнодушна към него. Веднъж той се наведе от прозореца на кабинета си малко непредпазливо, а тя помисли, че ще падне, и изпищя. Когато се обърна, видя лицето ѝ преbledняло и очите ѝ изпълнени с ужас. Тогава именно си помисли, че тя навярно не е равнодушна към него. Тя не беше естествено такава Афродита като Златокосата, но му напомняше за нея, а освен това го и обичаше малко — предостатъчно основания, за да я повиши някой ден от любовница в съпруга.

И тоя ден щеше да настъпи скоро, ако не беше се случило едно събитие, което подействува на любовните неща, както действа химическият проявител — изкарва истината на бял свят. Събитието не беше кой знае какво, но подействува на Яков, както казват истинските писатели, „потресаващо“. Случи се така, че веднъж я прегърна в кабинета си, както беше застанала гърбом към него, а тя се извърна малко встрани и тогава лицето ѝ се отрази за миг-два в насрещното кристално огледало, което беше вградено в стената. Ах, какво отвращение, какво неописуемо отвращение се беше изписало по Иваниното лице! Ах, бедната Ивана! Дори нослето ѝ се беше набърчило, сякаш току-що беше помирисала, без да иска, някаква ужасна воня! Яков мигновено отпусна ръцете си и замръзна неподвижен. А Ивана, осъзнала светкавично, че беше се издала, отпусна рамене, сви се, наведе глава и смирено зачака наказанието си. Тя приличаше на крадец, спипан в момента, когато измъква чужда кесия.

— Мръсница! — каза Яков. Гласът му беше станал сипкав от болка и възмущение. — Мръсница! — повтори той и зашлеви момичето по бузата.

Ивана се свлече в най-близкото кресло, закри лице с шепи и замря.

— Само най-долните лицемерки правят така! — каза Яков. — Преструват се, че уж обичат, и дават, а всъщност... Това е по-долно от проституция. Защо се преструваше?

— Страх ме беше, че ще ме уволните! — каза тихо Ивана. И без да сваля шепи от лицето си, а като поглеждаше страховливо през пръсти, продължи: — Имам болна майка и две сестрички, които чакат само на моите ръце!

Ах, как лъжеше бедната Ивана! Като всеки благоразумен милионер, който смята да се ожени, Яков беше проучил семейното ѝ положение и отлично знаеше, че майка ѝ пращи от здраве, а двете ѝ сестрички не чакат само на нейните две ръце, защото баща ѝ беше архитект и изкарваше добри пари.

Той се разходи няколко пъти из кабинета си и пак почувствува, както беше почувствувал по-рано, когато чакаше реда си, за да танцува със Златокосата, че пустинята Сахара се е пренесла от край до край в неговата душа.

— Хайде, иди си! — рече той на Ивана, както беше застанал гърбом към нея. — Марш, и вече да не се мяркаш пред очите ми!

— Уволнявате ли ме?

Яков помълча някое време, после махна с ръка.

— Иди при Василча и му кажи, че те местя в рудниците. Да изкара заповед за преместване!

— В рудниците? — ужаси се бедната Ивана.

— Да — каза Яков. — Кажи на Василча да уведоми оня, зеленоокия... Той ще се сети за името му — че те изпращам на негово разпореждане. Какво си ме зяпнала? Върви! На добър час!

И му дожаля, че пустинята Сахара се беше пренесла в душата му. А в тази пустиня Сахара редом с мълчанието и пясъците нещо като че ли шаваше, нещо като че ли шаваше редом с пясъците и мълчанието ѝ. Носеше се неясен шум, толкова тих, че едва можеше да се долови. Не беше ли отново се появил червеят на съмнението?

Докато беседваше в кабинета си с разни министри, банкери и сиятелства, той незабелязано скицираше с молив, с перо, с каквото му попаднеше физиономиите им, а после, в часове, когато не искаше нищо да върши и не знаеше с какво да си убива времето, затваряше се в една тайна стая, където не допускаше никого, дори Василча, и от скиците правеше портрети. Като му омръзваха портретите, захващаше се с разни човечета. Те се носеха, подхванати от вятър, в една гора, която раснеше с корените си нагоре. Той се смееше, от сърце се смееше, после рисуваше къща, която лежеше с покрива си на земята, а от прозорците ѝ се пулеха риби или жени акробатки висяха закачени с един крак на скоба, която напомняше сърпа на месечината. Той се смееше още по-весело и рисуваше разни геометрични фигури, които запълваше с ярки бои, или пък човеци, чиито изумени очи гледаха откъм тила.

Той се развличаше.

Веднъж повика на гости някогашния си ректор, старчето с козята брадичка, действителния член на Академията, почерпи го царски, а сетне го заведе в тайната стая и му показа рисунките.

— Браво! — каза академикът, след като разгледа рисунките. — Виждам, че сте напреднали. — Той посочи портретите. — От академизъм, какъвто видях да правите при покойната княгиня, сега сте преминали към натурализъм. Познавам тия министри и банкери и се кълна, че са те. Браво! А това е — той кимна към обърнатите гори и къщи, към цветните геометрии и изумените до лудост очи, — това е смесица на сюрреализъм с най-разюздан фовизъм и абстракционизъм, тоест извънпланетарен „изъм“, ако мога тъй да се изразя...

Когато и извънпланетарният „изъм“ започна да не го удовлетворява, той се отдаде на колаж. Напълни една тайна стая с бои, разноцветни парцалчета, клечки, връвчици, парчетии от захвърлени обувца, скъсани етикети от консервени кутии, опъна платна върху няколко статива и запретна ръкави. След някое време на платната се появиха чудновати творби.

— Напредвате! — кимна насърчително с глава старчето с козята брадичка, академикът. — Всичко, което сте нарисували, е от ясно поясно! Тука сте изразили по един чудесен начин отчуждението, което е обхванало народните маси, като сте използвали скъсани етикети от консервени кутии. А тия възли, сплетени от връвчици, показват по найочевиден начин безизходицата, в която е изпаднала по-голямата част от нашата интелигенция.

На това място от речта на академика Яков се разсмя много весело.

— Не сте ли съгласен? — изгледа го учуден академикът.

— А, моля ви се! — каза Яков.

— Тогава записвайте си каквото ви казвам, иначе ще забравите!
— академикът го изгледа сърдито.

— Не се безпокойте, професоре! — потупа го Яков по рамото. — Аз съм находчив човек и все ще ми дойде нещо наум!

Това снизходително потупване по рамото не се хареса много на бившия ректор.

— Не разчитайте твърде на паметта си! — рече той. — Едно време Златокосата ме помоли да ѝ подаря хубаво тефтерче, за да си записва в него някои по-забележителни неща от дискретен и интимен характер. Аз ѝ подарих тефтерче с кожени корици, със златно сърце на главната корица и с чудесен златен дявол в долния десен ъгъл на корицата. След една година я попитах: „Е, княгиньо, навярно вече сте изписали тефтерчето си?“ „О, каза тя с онази мила своя усмивка, която, не се съмнявам, още си спомняте. — Нищо не съм записала, професоре, защото не успях да започна. А не успях да започна, защото,

виждате ли, забравила съм междуременно името на първия човек, който ме целуна и когото аз целунах!“

Яков си спомни за тефтерчето и се намръщи. Но се намръщи още по-силно от думите на старчето.

— Това тефтерче беше едно произведение на изкуството! — опита да се усмихне той.

— То беше доста дебеличко! — каза лукаво старчето с козята брадичка. — Доста дебеличко! — показва той с ръце. — Сигурно княгинята е възнамерявала да запише в него кой знае колко интересни възпоминания и случки! — И той неочаквано се изсмя: — Ха, ха!

Сякаш наблизко сипкаво извреця дърт пръч.

— Ха, ха! — изсмя се и Яков, в очите му бяха лумнали зловещи огънчета. — Знаете ли, професоре, каква идея за колаж ми хрумна, като ви гледах колко вдъхновено разказвате за тефтерчето с червените корици?

— Отде ще знам? — каза с подозрително равнодушие академикът.

— Реших да ви използвам! — каза Яков. — И ето как!

Той извади от едно чекмедже 5–6 дълги и дебели гвоздеа, измъкна тежък ковашки чук и не много дълъг дебел волски ремък със стоманена стяга на края.

— Какво сте решили? — на свой ред се намръщи старчето.

— Ами ще ви прикова на стената! — каза Яков. — Ще ви прикова с разперени ръце и разкрачени крака. И отдолу ще напиша: „Летящият фавн“. Великолепно хрумване, нали? Хайде! — И той побутна бившия ректор към стената.

Бившият ректор почисти с ръка мястото, където Яков го беше докоснал, сякаш там се беше полепил невидим прах, усмихна се (е, малко попресилено, но все пак) и рече:

— За хрумването ви поздравявам, а що се отнася до материала, трябва, разбира се, да си намерите друг модел. С мене няма да ви провърви, защото аз съм почти безсмъртен и само ще ме измъчите. А освен това кралят ще ви накаже. Кралят не обича академиците му да бъдат показвани като летящи фавни. А освен това, ако ме употребите за колаж, кого ще викате, моля ви се, за да му показвате картините си? Та аз съм единствената ви публика! От кого ще искате художествена

преценка? Та аз съм единственият ви художествен ценител! Вие не можете, любезни, без мен!

— Е, вие го взехте на сериозно! — каза Яков. — Аз просто си направих една лоша шега. Досмеша ме заради онова тефтерче с червените корици!

Той донесе шише ароматичен златист арманяк, сочен лимон от Ливан, кристален шекер от Цариград, настани професора под картината с връвчиците и някое време се взира мълчаливо по посока на вратата. Не очакваше някой трети човек да влезе, защото тази стая беше тайна. После повдигна високо кристалната си чаша и макар никого да нямаше, никой да не беше прекрачил прага, усмихна се в онази посока и рече с някаква чудновата печал: „Наздраве!“ И изпразни чашата си на един дъх, макар арманякът да се пиеше по правило бавно и на глътки. Чарът на този коняк не беше толкова във вкуса му, колкото в неговия божествен аромат.

Той се пристрасти към златни и сребърни вещи на изкуството, към благородни и безценни камъни и тази страст не се появи случайно, а защото му омръзна да се развлича вечерно време само с наполеони. Най-напред реши да смени наполеоните с камъни, а сетне го връхлетя неусетно, завладя го неутолимата страст да притежава скъпи и редки накити и украшения. Предрешваше се като търговец, слагаше си изкуствени мустаци, за да не го познаят случайно, и по няколко часа на ден обикаляше златарските чаршии и сокаците, където се гушеха потайните малки дюкянчета, натъпкани с вещи, крадени от цял свят.

Но чудноватото при него беше в това, че той не излагаше на показ своите малки, но безценни съкровища, за да буди възхищение и завист, както правеха другите богати колекционери. Той ги криеше от чужди очи в тайната стая, където бяха колажите му, неговите обърнати къщи и лесове, хората, които гледаха на света с безумни очи, ококорени на тила. В тази тайна стая криеше огърлиците си, пръстените си с бирмански рубини, арабските си наргилета, обсипани с изумруди, платинените си обеци със сапфири, които приличаха на миниатюрни късчета сутрешно небе. Какви ли чудеса нямаше още в тази стая, която приличаше на един истински Сезам от „Хиляда и една нощ“...

Когато всичко в Златокосиния дворец заспиваше, той се промъкваше по една тайна стълба в тайната си стая, заключваше се, палеше четири кандила — по едно на всяка стена — и в светлинките на трепкащите им пламъчета съзерцаваше с трескави очи своите приказни красоти. Така ходеше като сомнамбул нагоре-надолу из стаята си и понякога заспиваше от умора за час-два, сврян под някой шкаф с боклуци за колаж, сред които като око на дявол блещукаше едър рубин.

Веднъж, като разглеждаше чифт златни обеци, украсени с полусферични аметисти и с по една висяща перла, смяташе да ги подари на съпругата на Йоасаф, която му беше станала любовница не без знанието на мъжа си, разбира се, изведнъж си спомни за проститутката Лиза. За оная Лиза, която от любов към него беше се отказала от професията си и като сервитьорка при павилиона на градската градина го хранеше със сандвичи през най-мъчното време от неговия живот. За тоя живот и всичко свързано с него той си спомняше много рядко, а когато си припомняше нещо, случки или хора, имаше чувството, че в паметта му изплават спомени от кой знае когашни времена, а пък от онова време не бяха се изминали дори две години. Единствено изключение правеше Златокосата, но тя винаги го спохождаше сама.

И така Лиза изплава в паметта му и появата ѝ се дължеше навярно на Йоасафовата жена, за която си мислеше, когато разглеждаше аметистовите обеци. Нейното ухо и извивката на врата ѝ, розово ухо и нежна извивка на 19-годишна жена-момиче, му напомниха Лиза. Лиза не беше на 19 години, сигурно имаше две-три години повече, но поради недояждане и нередовен живот не беше закръглена като матроните, приличаше по-скоро на мома, наскоро разделила се с моминството си. Ето как си спомни Яков за някогашния си ангел хранител. Сякаш скитник музикант беше преминал с шарманката си покрай магазина и от шарманката беше стигнала до слуха му една мила, стара мелодия, която му напомняше отдавнашни, много отдавнашни скъпи на сърцето неща.

Той купи аметистовите обеци за Йоасафовата съпруга, а за Лиза избра една по-евтина огърлица. Не че му се свидеше за парите, пак ще повторим, не беше стиснат човек, но се боеше, и не без основание, че една по-скъпа огърлица нямаше да стои кой знае колко дълго време върху вратлето на жена като Лиза. Тя не можеше да търпи някой около нея да се свива и измъчва от безпаричие, а пък и парите на приятелите

й, колкото и да ги имаха, не им стигаха никога и се топяха като късен сняг.

Тоя следобед, преди да тръгне за павилиончето си „Сан жен“, където щеше да чака Йоасафовата съпруга, той извика Василчо, даде му огърлицата и рече:

— Ще я предадеш на сервитьорката Лиза.

И му обясни къде да намери сервитьорката Лиза.

Но и в павилиончето „Сан жен“, и в павилиона при градската градина нещата се развиха не тъй, както беше очаквал Яков. Нещата просто се обърнаха, а с тях се обърна изведнъж и Яковата съдба.

До тоя ден в така наричаната „делова“ дейност нему му вървеше като по вода: от мините парите се стичаха в банковите му сметки като буйни потоци, а от строителството те извираха от всяка копка; където и да замахнеше с копача, вадеше пари. Такъв милионер беше станал нашият герой! Скубеше държавата и обираше влоговете на спестителите. На държавата продаваше олово и мед срещу чисто злато, а на спестителите правеше къщи, които им продаваше после на тройно по-висока цена. Йоасаф му пробута жена си за любовница и той го направи уж свой съдружник, колкото да влиза и в неговата кесия по нещо. Но главното съображение при тази сделка не беше Йоасафовица, такива млади дамички Василчо можеше да му доставя по всяко време. Главното съображение беше Йоасаф да си затваря очите, когато Яков незаконно посягаше на някое обществено място. Сделката си беше сделка, но нашият герой беше галантен човек и не се скъпеше да ощастливява Йоасафовица и с по някой веществен израз на своята любов — кога обеци, кога огърлица, а случваше се да ѝ поднесе и букет от орхидеи. Все пак Яков беше наследил душата на един голям артист.

Между другото той се сприятели и с краля. И макар този крал да беше прапраправнук на оня крал, който някога беше изгорил жив прапрапрадядо му, между двамата се завърза деликатна, но топла дружба. Кралят прескачаше понякога тайно в имението му Сансуси, отдалечено от градове и села, глухо и пусто, сгодно за неща, които не бива да види чуждо око, и за разговори, които не следва да чуе чуждо ухо. Яков пък му се примолваше сегиз-тогиз за някой и друг взвод гвардейци. Случваше се измамен съпруг да наеме банда побойници и главорези, за да отмъстят за поруганата му семейна чест, или недоволен новодомец да се сдружи с други недоволни новодомци, за да потърсят заедно възмездие, задето са получили едноетажни

паянтови къщурки вместо обещаните им палати. Кралят даваше на драго сърце гвардейци и Яков оставаше жив и здрав. Ето каква хубава дружба беше свързала краля с нашия именит герой!

Описваме всички тия подробности от обществен и битов характер, за да види читателят на какъв връх се беше изкачил нашият герой, когато нещата, кой знае по чия вина, дяволска или божия, започнаха да се обръщат стремглаво надолу.

Няма да описваме подробности от тоя последен следобед в „Сан жен“, защото събитията, които прекъснаха любовта между Яков и Йоасафовица, бяха от „катастрофически“ характер: Потидея нападна ненадейно държавата Н. и само за няколко часа окупира и заграби районите, където се намираха оловните и медни мини на Яков.

В приказките не се приказва за международна политика, ето защо ние няма да обясняваме надълго и нашироко предисторията на това вероломно потидейско нападение. То беше работа на Керкирия: опасявайки се от война с Н., тя беше насъскала Потидея да забие нож в гърба на Н. Срещу тази услуга Керкирия се задължаваше да отпусне заем на Потидея от няколко милиона златни.

Това са международни работи, а ние се интересуваме от частните неща и по-специално от съдбата на Яков. Тоя същия следобед акциите на неговото минно дружество станаха по-евтини от книжките, на които бяха отпечатани. По тоя случай кралят на сиренето даде величествена, но тайна гощавка в своя дворец. Защо „тайна“, ще запитат някои. Ами защото в дни на национални катастрофи, каквато катастрофа за Н. беше загубата на минния район, в такива дни не е прието да се правят „явни“ гощавки. Катедралата „Свети Стефан“ биеше камбаните си на умряло, а от сградите на министерствата се спущаха черни знамена.

Три дни катедралата „Свети Стефан“ огласяше просторите с тъжен камбанен звън, а есенният ветрец развяваше скръбно траурните знамена. Милионите на Яков се бяха стопили наполовина. Но той имаше още своето строително дружество, дигаше и продаваше къщи на хиляди хора и съвсем не се чувствуваше бедняк. Кога предприемаческата работа не е носила тлъсти печалби? Само от шестетажната луксозна сграда-хотел „Кафе роял“ той щеше да спечели около двеста хиляди златни.

Но нали се казва, че нещастieto не идва никога само, хората не са измислили тази приказка случайно, а от горчив опит. Три дни след като потидейските войски заграбиха мините му и Потидея обяви този район за свещена част от територията си, тъй като преди две хиляди години там пасли овцете си прадедите на днешните потидейци, разкошното здание „Кафе роял“ рухна, сгромоляса се до основите си и погребана под развалините си над двеста души мъже и жени от елитния Н-ски свят. Около сто души приходящи около сградата бяха повече или по-малко засегнати от разлетелите се наоколо керемиди, тухли и парчетии бетон. Паважът и съседните къщи бяха опръскани с кръв.

Кралят на сиренето и негови близки пуснаха слух, че трагедията се дължала на Яковите икономии — икономисвал бил от цимента и желязото, за да спечели повече. По-късно се разбра, че в тази работа Яков нямаше пръст. Няколко конкурентни строителни фирми бяха подкупили главния инженер на Яков и той нарочно беше снижил якостта на бетона и дебелината на железните подпорни греди.

Един час след катастрофата акциите на Яковото строително дружество толкова се обезцениха, че станаха по-евтини от книжките, върху които бяха отпечатани. Но това не беше най-голямата беда. Ох, това в никакъв случай не беше най-голямата беда. Страшното се случи, когато хилядите спестители се втурнаха към касите на дружеството, за да си искат влоговете обратно. Капиталите на Яков се стопиха до стотинка. Той продаде за един ден всичко, каквото можеше да продава — дворци, имения, скъпоценности, — и пак остана длъжник на стотици хора.

На другия ден след катастрофата десетки вложители, които не бяха получили от Яков нито лев срещу влоговете си, решиха да уловят Яков, понеже него смятаха за главен виновник на нещастieto си, и да го запалят жив, ако не им върне обратно поне половината от парите, които бяха внесли. Награбили тояги, катран и въжета, разярени мъже и жени се втурнаха да го търсят из града.

Яков помоли Йоасаф да изпрати войници, които да го пазят, но Йоасаф отговори надменно, че той е по убеждения либерал и че един либерал не може да изпраща войска срещу народа. Сега той не даваше пет пари за нашия герой, защото вече нямаше никаква полза от него. Дори вътрешно гореше от желание да го види намазан с катран и запален. Като получи отрицателен отговор от доскорошния си съдружник, Яков се затири при краля да го моли за гвардейци, но кралят беше отишъл на лов, в ловни развлечения беше решил да търси утеха след националната катастрофа. Отчаян, подгонен като дивеч, Яков реши да се оттегли в павилиончето си „Сан жен“, което не беше още продадено, понеже не беше успял да намери за него купувач. Единственият човек, който се мярна на пътя му за „Сан жен“, беше Лиза, но той не я позна в уплахата си или се направи, че не я познава; до слуха му стигаха разярените викове на побеснялата тълпа и затова не му беше до никакви Лизи.

Тука искаме да отворим малка скоба за огърлицата, която й купи оня ден, когато избра аметистовите обеци за Йоасафовица. Той й изпрати огърлицата по Василчо и Василчо й рече:

— Този подарък благоволява да ти изпрати моят господар, негово благородие Яков!

— Кажу ми на твоя господар — изкрещя Лиза, като чу името му, — че от него не искам нищо, дори копче не искам, разбра ли? — И зашлеви Василчо с огърлицата, колкото имаше сила. Благородните камъни се разпиляха по плочника и няколко проститутки се хванаха за косите, докато да ги съберат. — Не искам да чуя името му, той е един безсърдечен и подъл човек! — продължаваше Лиза да крещи, като в същото време плачеше с изобилни, едри сълзи.

Сега няколко души от тълпата, която гонеше нашия герой, я запитаха, размахвайки тоягите си:

— Видя ли да минава оттук милионера Яков?

— Ами да, видях го! Той хукна по пътя, дето води за кея на дърварите. Навярно ще бяга по море!

Разбира се, преследвачите научиха много скоро, че ги беше излъгала. Те се върнаха, смазаха я с тоягите си, стъпкаха я и още побесни запрепусаха към павилиона „Сан жен“.

Сломен от събитията, Яков седеше вцепенен в салончето на павилиона, беден като просяк, подгонен от озверени хора, лишен от

воля и сили за каквато и да било съпротива. И ако не беше Василчо, той щеше да изгори бездруго като жив факел, жертва на стария, жесток и ненаситен бог Ваал, щеше да изгори напразно за едно щастие, от чиято златна пяна не беше дори вкусил.

Като чу отдалече виковете на беснеещата тълпа, на Василчо се стори, че павилионът пламва от всички страни. Той улови господаря си за ръка и почти насила го изведе навън. Яков рече: „Да ме вземат дяволите, задето кракът ми стъпи на това проклето място!“ И без да разсъждава повече, повлече се бързо подир Василчо, който се провираше през храстите и му правеше път. Като преваляха лазешком няколко оврага, те се мушнаха сред гъстите папрати и храсталаци на един дол и там се криха, докато се свечери. После излязоха на открито, прекосиха полето и стигнаха до една рядка горичка, покрай която се провираше мек път. Тоя път водеше за шосето, което свързваше столицата с южните лозарски краища на страната.

— Ти се сгуши под някое дърво, господарю, да спиш — рече Василчо, — а аз ще ида до съседното село, за да търся превоз до най-близкия град!

Така рече Василчо и скоро се изгуби от очите на Яков. А Яков, като нямаше какво друго да прави, зарови се в шумата под един вековен дъб, сви се на кравай, затвори очи и скоро заспа. Събуди се по някое време през нощта. В оголелите клони на дъба свиреше студен вятър, шумоляха падащи листа, тук-таме се мяркаше по някоя самотна звезда. Яков се разтрепери от студ и мъка. Спомни си за удобствата си, за двореца, за Златокосата, за скъпоценностите си, спомни си за удоволствията, които беше загубил, и скръцна със зъби от яд.

— Дяволите да ме вземат! — проплака той. — Защо живея, защо съм толкова нещастен?

Зарови лице в изсъхналата шума и си пожела да умре.

В тоя миг дочу тихи стъпки до себе си и ето че в светлината на току-що показалата се на хоризонта месечина той видя същия оня човек с наметалото и широкополата шапка. Тоя човек отново застана до него.

— Аз съм дяволът! — каза той.

— Да беше отишъл по дяволите! — прокле го Яков.

— Защо ми се сърдиш? — каза дяволът. — Аз изпълнявам честно договора си с теб, а ти капризничиш! Дадох ти щастие то на

любовта — отказа се от него! Дадох ти щастието на парите — и от него се отказа. Какво искаш още?

— Любовта е самоизмама! — каза Яков, като се взираше в голямото червеникаво кълбо на луната. — Любовта носи ревност и мъка. Носи съмнения и вечно неспокойство. Тя е самоизмама. А парите са нещо като ходене по въже. За да имаш щастието на парите, трябва да бъдеш или изкусен въжеиграч, или трябва да притежаваш непременно голяма власт. Аз бях изкусен въжеиграч, но няхах власт. Затова пропадах.

— Сега какво искаш? — попита дяволът.

— Искам щастието на властта! — каза страстно Яков. — Ако имах навремето власт, аз щях да избяся ония разбойници и сега Златокосата щеше да бъде моя. Ако имах преди няколко дена власт, щях да вдигна голяма войска срещу Потидея и нямаше да им отстъпя мините си. Щях да браня на живот и смърт всяка земя. Ако днеска разполагах с власт, аз щях да изпратя гвардията срещу оная сган и всеки щеше да бъде поставен на място. Да, ако имах власт... сега нямаше да се въргам като последен скитник в тая прогнила шума!

— Добре, ще имаш власт! — каза дяволът. — И дано тоя път станеш най-последен щастлив!

И той нагази сред гъсталака на гората и скоро изчезна в непрогледните ѝ сенки.

Василчо пристигна на разсъмване и завари Яков да спи, завит презглава с пелерината си. Без много да се церемони, той смъкна пелерината му и се развика на висок глас:

— Господарю, събуждай се и бързо ставай!

— Какво се е случило? — стресна се Яков. Той се изправи и уплашено взе да разтърква очите си. — Да не би да са ни открили? — И като си спомни, че преследвачите му се готвят да го изгорят жив, домъчня му и закърши ръце. — Горко ми, горко ми! — завайка се той.

— Напротив! — каза Василчо. — Кралят те търси под дърво и камък, за да те направи министър-председател!

— Откъде пък го съчини това? — погледна го изумено Яков. — Ти подигравах ли се с мен?

— Не, от къде на къде! Напротив! По пътя профучаха в галоп гвардейци, спряха конете си и ме попитаха дали не съм те виждал някъде. Защо? — попитах ги аз. — „Ами кралят го вика! — отговориха

ми те. — Кралят тикна Йоасаф в затвора, задето е допуснал национална катастрофа и задето не е изпратил войска срещу разбунтувалия се народ. Негово величество току-що пристигна от лов и нареди веднага да намерим Яков. Иска да назначи Яков за министър-председател!“ Като ми разправяха тия работи — продължи Василчо, — аз им рекох: Стойте тука, ей сега ще ви го доведе!

— Хубаво! — каза Яков. — Щом като кралят иска, аз не мога да му откажа. Дано тоя път да ми провърви!

Той оправи перото на шапката си и тръгна по пътеката, която водеше напреко през гората.

След малко те съзряха през дърветата групата гвардейци, които нетърпеливо чакаха на пътя.

[1] Сансуси — фр. *sans souci*, без грижи, безгрижие. ↑

[2] *Gene* — фр., затруднение, *sans gene* — в смисъл безгрижен живот. ↑

[3] Червената шапчица, Кумчо Вълчо, Кумица Лисана. ↑

ПРИКАЗКА ПЕТА ЯКОВ И ВЛАСТТА

Щом като Яков стъпи на главния път, следван от Василчо, гвардейците скочиха от конете си и му отдадоха чест. Утрото беше хладно, но светло и шашките на гвардейците блестяха на слънцето като пламъци. И той си даде дума, че ще иска да му отдават всяка заран чест по този начин. Беше много красиво да гледа как утрото го поздравява със святкащи пламъци.

Гвардейците му отстъпиха най-личния си кон, Василчо се метна зад гърба на ротмистъра и начело със знамето и тръбача си малкият отряд пристигна привечер пред кралския дворец.

От назъбените стени на двореца засвириха в един строй двадесет души тръбачи. Отвориха се широките железни порти и гвардейците с орлови пера на калпаците си въведоха нашия герой при краля. Кралят го поздрави хладно и любезно едновременно, по кралски, и му прочете един указ, подпечатан със златни печати. След като министрите поздравиха новия министър-председател и фотографите направиха снимките си, главният редактор на официозния вестник попита нашия герой:

— Каква политика ще следвате, министър-председателю? Консервативна или либерална?

— Глупости! — каза Яков. — Ще следвам политика приятна на краля и на всички дами и господа!

Всички присъстващи ахнаха и след това продължително време мълчаха. После един старши-лейтенант извади без всякаква команда шашката си, отдаде „за почест“ и отново я прибра в ножницата ѝ. Той беше лейтенант красавец, заострените върхове на мустаците му стигаха чак до върха на ушите.

След този жест на лейтенанта фотографите лудешки защракаха с фотоапаратите си, журналистите записаха прочутата фраза на Яков в бележниците си, а примабалерината на кралския театър за опера и балет, която стоеше на втория балкон на тройната зала и оттам наблюдаваше тържеството, направи пирует и изпрати на краля дълга въздушна целувка. Защо изпрати на краля тази въздушна целувка,

когато историческата фраза беше произнесена от Яков, учените, които изследват историята на Н., и до днес не могат да си обяснят. Но малко ли необяснени загадки съдържа всемирната история! Може ли да каже някой например на коя дипломатическа конференция е била произнесена за пръв път прочутата фраза за яйцето — то ли снася кокошката, или кокошката снася него?

Както и да е, след тържествената церемония кралят покани Яков в кабинета си. Той заключи по два пъти двете двойни врати, макар че пред всяка от тях стоеше по един огромен арапин с още по-огромен сатър в краката си.

— Уф! — каза кралят. — Ето че най-последно, приятелю мой, останахме сами! Сега мога, понеже вие сте мой близък човек, да сваля тоя проклет смокинг и да остана насаме с жилетката си, която всъщност е истинският вседържец на тази земя! О, не ме гледайте учудено, приятелю! Без моята жилетка цялата държава ще пропадне за по-малко от двадесет и четири часа! Жилетката е най-великата придобивка на нашата епоха!

Яков, макар да беше схватлив човек, не можеше да угади кралските мисли, затова учтиво помоли негово величество да каже няколко думи за великата придобивка на епохата.

— Търпение! — повдигна кралят показалец. — Всичко по реда си. Най-напред ще изпием по чашка кралски коняк, който държи тайно от кралицата.

Той отиде до желязната си огнеупорна каса, извади връзка с дванадесет ключа и започна търпеливо да отключва една по една дванадесетте ключалки.

— Ваше величество! — не се сдържа Яков. — Вие имате двойни врати и по един арапин пред всяка врата!

— И все пак, и все пак, приятелю! — усмихна се тъжно кралят. — Дванадесетте ключалки не са излишни, а дори са малко! Вие трябва да имате предвид, че двойните врати и арапите със сатърите си са една най-ефирна и, бих казал, ефимерна преграда пред моята кралица-съпруга! Тя ще мине не през две врати, а през двадесет и не през един арапин, а през една дузина и пак ще влезе скришом в моята светая светих! Ще пребърка дрехите ми, ще прочете книжата ми и накрая ще си отсипе от моя коняк, за да занесе на епископа, нейния любовник! Ето защо и дванадесетте ключа от моята каса не са за нея кой знае

каква преграда. Истинската преграда за нея, свещеното табу, до което не може да се докосне, това е, любезни мой, моята чудесна жилетка, незабележима на вид, но неизменима по значение! На нея се крепят устоите на държавата!

Те пиха за кралската жилетка, после кралят започна да вади от всяко джобче на жилетката по едно сгънато листче. Той го разгъваше бавно и го прочиташе със замислена усмивка.

— Днес моята кралска канцелария съдържа следните книжа — каза той. — Първо. Примабалерината от операта на негово кралско величество Жоржета... еди-коя си има на трети този месец рожден ден. — Той остави бележката върху коляното на Яков и му рече: — Жоржета е „прима“ във всяко отношение. Тя е национален капитал. Гордост е на националното ни изкуство. Ние трябва да я пазим като очите си, особено през тежката зима, която се задава. Затова предлагам да ѝ се подари едно хермелиново палтенце, което да я топли... Запиши на бележката, любезни министър-председателю, забележка: „Кралят лично ще купи палтенцето и лично ще ѝ го поднесе!“

— Но защо давате тази бележка на мен? — изпадна в недоумение Яков.

— Как защо! — прихна кралят и дълго се смя със своя волен кралски смях. — Ами давам ви тази бележка, а и други възнамерявам да ви дам, за да ги приподпишете и връчите на министъра на финансите. Той пък ще се разпореди да се отнесат към параграф „Култура“ на държавния бюджет. Нали сам казахте, че в дейността си ще се ръководите от политическия принцип да бъдете приятен на краля и на всички дами и господа!

— О, да! — кимна Яков.

Кралят извади от второто горно джобче на жилетката си друга бележка и прочете:

— На седмо число този месец кралят игра на карти с негово сиятелство... посланика на Керкирия и загуби двеста златни. Дължимата сума да се връчи на краля, който лично ще я предаде на керкирския посланик.

Кралят остави и тази записка върху коляното на Яков и рече:

— Случаят е деликатен, защото засяга междудържавни отношения, затова следва лично аз да връча сумата на посланика, а

министърът на финансите, след като вие приподпишете бележката, да я отнесе към параграф „Дипломатически“.

— Ще я приподпиша! — усмихна се тъжно Яков, като прибра и тази бележка в портфейла си.

— Не бързайте — рече кралят, — има още една! Този път алъшверишът е малък, но друг път се събират по десетина! Ето: „Платени са сто златни за съболезнователен венец, който негово величество е изпратил на негово благородие Яков по случай разбойническото заграбване на мините му от държавата Потидея.“ Запишете си: тази дребна сума да се удържи от заплатата ви и да ми се приведе по сметка. Няма защо да обременяваме държавното съкровище с разходи, свързани със собствените си нещастия.

— Но нали тази бивша моя земя е част от националната територия — каза Яков.

— Тъкмо затова загубата ѝ и всичко свързано с общото нещастие трябва да се разпределя върху цялата нация! А нали и вие сте част от нацията? — засмя се весело кралят. — Ще си платите стоте златни като поп!

— Добре! — каза Яков и отново тихичко въздъхна. — Ами кой ще понесе вината за националното нещастие?

— Разбира се, че Йоасаф! — разпери ръце кралят. — Йоасаф ще понесе наказание за вината си, а ние ще закълнем идното поколение да си възвърне обратно тия земи. Нека помислим и за идното поколение, да му оставим един идеал! — засмя се весело кралят.

— Да, това е една мъдра идея! — каза Яков.

— Ами че тъй, любезни! — усмихна му се насърчително кралят. — Вие сте ми приятел и аз ще ви доверя, че не съм кой знае какъв любител на войните. След всяка война пада по някой трон, а коя пророчица ще ме убеди, че няма да дойде ред именно на моя трон? Не познавам такава пророчица, тия гадателки измряха от лошо гърло още по времето на Макбет! И ще ви доверя още, понеже вие сте мой приятел, че аз не бях кой знае какъв симпатизант и на проектираната война с Керкирия. Е, добре, памукът и прочее, това разбирам. И за костите на дедите, които лежат отпреди две хиляди години на керкирска земя, и това разбирам. Ами „Спящата красавица“? Знаете ли, че през това време трябва да бъде поставена на сцена „Спящата красавица“ и нашата примабалерина е предвидена за ролята на

Аврора? Тия неща взети ли са предвид? Може ли по време на жестока война да се играе „Спящата красавица“?

— Не, разбира се! — каза Яков.

— Тогава, за величието на жилетките! — повдигна чашата си кралят.

Те пиха за величието на жилетките и дълго се смяха.

После продължиха да пият. А към полунощ им хрумна някаква идея и Яков на два пъти излиза в града и се връща със закрыта карета. За държавните работи не се прави разлика между деня и нощта.

Яков беше по душа благ човек и не желаше никому злото. Като се ръководеше от управленческите принципи на краля, наум му дойдоха дори много артистични идеи.

Скоро след като пое властта в ръцете си, той извика Йоасаф, заповяда да свалят белезниците от ръцете му, почерпи го с коняк и кафе и му рече:

— Тия дни възнамерявам да те изправа пред специален съд, за да те съди за държавна измяна. Ти отстъпи на потидейците моите мини, без да гръмнеш с пушка. Според нашето право и според всяко друго право подобно деяние се таксува като предателство към нацията и се наказва със смърт. Най-напред ще бъдеш разчекнат, после одран жив, след това обесен и на края — обезглавен.

— Наказанието е доста тежко! — каза Йоасаф.

— Освен това имаме сигурни сведения, че ти междуременно си прехвърлял в Потидея пари и скъпоценности. Ето защо ти предстои да изтърпиш още едно тежко наказание. След като бъдеш обезглавен, ще трябва да се помъчиш и на кладата, за да изгориш жив.

— Вие направо ме обезсърчихте! — каза Йоасаф.

— Да, наказанията не са от най-леките, ето защо аз ти предлагам следното. Да ми завещаш всичко, каквото имаш, за да се грижа за вдовицата ти. А пък аз ще наредя от своя страна за Потидея да замине не само душата ти, но и тялото ти, и то в живо състояние и с всичките му принадлежности. Съгласен ли си?

— Аз съм предвидил това условие и завещанието е готово! — каза Йоасаф и му протегна един документ с много подписи и печати.

Яков прегледа документа, прибра го и протегна на Йоасаф ръка.

— На добър час! — рече той.

— Благодаря! — рече Йоасаф. — Ще те помня с добро.

След една седмица Яков се сдоби с пари, откупи Златокосиния дворец и се пресели с Василчо да живеят отново там. По отношение на някои идеи Яков беше станал изобретателен човек.

3

Един ден той извика в кабинета си някогашния си неприятел, краля на сиренето.

— Било каквото било — рече Яков, хайде да станем сега съдружници.

— Че какво имате сега зад гърба си, за да ми станете съдружник? — усмихна се презрително маститият крал.

— Имам зад гърба си властта! — каза скромно Яков.

— Властта е като развалена жена — каза кралят на сиренето. Като стар консерватор той държеше упорито, че жените били разделени от бога на две групи малко след сътворението на света — на честни и на развалени. Честните се омъжвали и ставали верни съпруги, а развалените отивали на работа в публичните домове или скитали от мъж на мъж, докато им опадвали носовете от срамната болест. — Властта е като развалена жена! — повтори кралят на сиренето с още по-силни нотки на неприкрито презрение в гласа си.

— Хайде да не сравняваме на какво прилича властта? — засмя се Яков. — Едни наричат съпругите си „чуми“, а проститутките величаят като богини. Други пък правят обратното. Кой са прави — един бог знае, а ние нямаме право да се месим в божиите работи.

— За какво сте ме извикали? — попита нетърпеливо кралят на сиренето.

— Искам да ви стана съдружник.

— Вие? — подскочи кралят на сиренето, въпреки че тежеше над сто килограма. — Вие! А какво имате зад гърба си, освен властта, та се осмелявате да ми правите такива предложения? Къде ви са милионите?

— Ако се съгласите да ви стана съдружник, аз ще ви дам сто милиона наведнъж!

Кралят на сиренето започна да го оглежда от главата до петите с мистично благоговение.

— Вие имате сто милиона? Как успяхте да ги скриете при вашия фалит?

— Ако по време на моя фалит имах тия сто милиона, аз непременно щях да ги раздам на моите кредитори.

— Е, тогава вие се подигравате с мен! — каза кралят на сиренето и се изправи. — Веднъж имате сто милиона и ми ги предлагате, а след това ме уверявате, че нямате нищо. Довиждане! — И той тръгна сърдито към вратата.

— Искате ли сто хиляди декара зелени и сочни пасбища за вашите овце? — попита го спокойно Яков.

— Сто хиляди декара? — облеци се кралят на сиренето и се извърна към него така, сякаш зад министърпредседателското бюро седеше не старият му познайник Яков, а самият тартор на дяволите Сатанаил. — Вие бълнувате ли, или говорите сериозно?

— Ще ви кажа — рече Яков. — Заради войната, която готвихме срещу Керкирия, ние засилихме правенето на топове и занемарихме хляба и сиренето. Сега, щем не щем, ще водим миролюбива политика, а когато човек живее в мир, той иска да има на трапезата си разни приятни и вкусни неща. Например един набор от дванадесет вида сирена.

— Дойде ви най-после умът! — каза язвително кралят на сиренето.

— Поради така стеклите се нови обстоятелства — престори се Яков, че не го е чул — аз реших да засиля скотовъдството. Да го поощря с държавни мерки. Иде ми например наум да национализирам сто хиляди декара пасища и да ги продам на една фирма, която има опит в сиренарските работи и може да осигури на пазара отличен набор от дванадесет вида сирена.

— Та има ли фирма с по-голям опит от моята? — провикна се кралят на сиренето.

Яков запали цигара, издуха няколко колелца синкав дим и рече:

— А ще ме направите ли ваш съдружник?

Кралят на сиренето се завърна на предишното си място, намести се удобно на стола си и на лицето му разцъфна една усмивка като слънце.

— Виждам, че вие имате ум в главата си! — рече той. — И знаете ли какво си мисля? Ако двамата се съберем, ще печелим луди пари!

Някое време подир тия събития той си спомни как гвардейците бяха го срещнали край гората с извадени шашки и как стоманените шашки бяха блеснали на слънцето като истински пламъци. Той нямаше власт над гвардията, но можеше да заповядва на полицията, конна и пеша, водеше се като пръв полицейски командир. Затова заповяда на един полицейски взвод да му отдава всяка заран чест, когато слизаше от каретата си пред сградата на Министерския съвет. Толкова му хареса това вадене на шашките, тоя блясък на стоманата в лъчите на слънцето, че започна да кара кочияша си да обикаля по няколко пъти площада около Министерския съвет и на няколко пъти да спира пред главния му вход. Всеки път, разбира се, полицаите вадеха шашките си за почест и всеки път сърцето на нашия герой се изпълваше с върховно доволство.

След една седмица, както обмисляше оригиналната си идея да превърне всичките дюкяни около Министерския съвет (а те бяха около хиляда) в сладкарници, та илюзията у гражданите между сладкишите и властта да бъде по-непосредствена, дойде му наум да прибави към полицейския взвод, който го поздравяваше заран, и една тумба музиканти. Зрителните възприятия щяха да се съчетаят със звуците и тогава въздействието бездруго щеше да стане неколнократно по-силно.

От тоя ден нататък каретата на министър-председателя започна да обикаля по час-два около площада. Святкаха огнени светкавици, гърмяха маршове, мазурки и народни хора. Ах, какво веселие обхвана сладкарите! Както бяха с престилки и бели островърхи шапки, с набрашнени лица и със замесено козуначено тесто по ръцете си, те се улавяха взаимно — сладкарки и сладкари — и танцуваха, танцуваха, докато оная тумба на площада оставаше без въздух в гърдите си и ококорваше очи.

Вдъхновен от тоя си успех, Яков реши да въведе най-последен някакъв ред в столицата. Той заповяда всичките дюкяни около Министерството на финансите (а те бяха около сто) да се превърнат в дюкяни за карантия. Ах, светци и светици, елате ни на помощ! С каква

страст се нахвърляха финансистите върху рядката стока, която лъхаше с подозрителна, но мамеща миризма! За да се доберат до най-хубавите шкембета, черва и дробове, инспектори се катереха върху гърбове на счетоводители, счетоводители върху рамене на калкулатори, програмисти хапеха информатори, а информаторите виеха, сякаш беше дошъл ред да се вадят техните собствени карантии!

Все повече вдъхновявайки се от идеята си да сложи ред в столицата, Яков заповяда всичките магазини около Академията на науките (а те бяха петдесет) да се превърнат в увеселителни заведения, та след тежкия си труд над реторти, колби, магнетични вълни и папируси от времето на фараона Рамзес Трети да има къде учените да се отморят и да изплакнат малко очите и гърлата си; защото учените бяха национален капитал и редно беше властта да го съхранява.

Ето как Яков, човек с творческа фантазия, успя най-после да сложи ред в столицата на държавата Н.

Наистина няколко дена всичко вървеше като насън.

Духовият оркестър на площада свиреше, та се късаше, полицаите размахваха шашки по цял ден. Сладкари танцуваха със сладкарки, инспектори и счетоводители окачваха шкембета и черва по сметалата и калкулаторните машини, програмистите дъвчеха по цял ден подлютен дамар. Академиците се измъкваха половин час по-рано от лабораториите си, отбиваха се в насрещните заведения и тутакси попадаха в компанията на момичета по къси роклички и накъдрени фусти. Беше умилително да се гледа как тия уморени белобради мъже си отпочиват от тежкия и отговорен академичен труд.

Но всяко чудо свършва за съжаление на третия ден, затова на четвъртия столицата на Н. осъмна с жужене и съскане като разбунен кошер, голям колкото планина. Случвало ли ви се е да чуete как бучи разбунен кошер, огромен като истинска планина? Така бучеше столицата на Н.

Ето какво се беше случило. Сладкарките и сладкарите, капнали от танцуване, жумящи от умора, бяха посолили сладкишите със сол вместо със захар, бяха полели тортите с туткал вместо с шоколад, бяха употребявали обуцарско лепило вместо крем, гума вместо желе. Тия проклети материали бяха останали от по-рано в складовете, но когато човек е преуморен от танцуване, може ли да прави разлика между пораншното и сегашното? Народът, като ядеше тия пасти, вместо да си казва, както казваше доскоро, че и властта е сладка, ругаеше и твърдеше, че и властта в страната е горчива и блудкава като тях.

Финансистите пък от безмерно плюскане на пикантни карантии толкова се настървиха, че започнаха да издирват дългове до девето коляно, да протестираат полици, да наказват за надвзети аванси, да изхвърлят навън за неизплатени наеми, че, дето се казва, „дете в майка пропищя!“.

Народът се люшна из улиците още по-недоволен и разгневен.

Академиците поради десетилетния си навик да бъдат дисциплинирани, дохождаха на работа, без да закъсняват, но поради

преживелици в съседните увеселителни заведения пристигаха гуреливи и сънливи, с проскубани бради (поради семейни дискусии), сядаха разсеяни на работните си места и се захващаха съвестно за работата си. Но какво излизаше от работата им? Ах, смилете се, светци и светици, слезте от иконите си, измъкнете се от прашните си богословски книги и прострете ръце над бедния Н-ски народ! Защото над града започнаха да кръжат и да се вият жълти и жълтеникавовиолетови облаци, замириса едновременно на сяр, азот, бисмут, сулфамид, сероводород, амоняк и на какви ли не още отрови, започнаха да избухват тук-там пожари, а граждани, вдишвайки от отровения въздух, или се смееха неудържимо, или ревяха неутешимо, или бяха обземани от дявола и играеха сатанинско хоро, което приличаше донякъде на свети Витовото, но беше стократно по-буйно и неудържимо.

Работата се състоеше в това, че недоспалите и уморени от отпочиване академици, едни забравили очилата си, други гуреливи поради възрастта си, трети разсеяни поради домашните си дискусии, бъркаха колбите и ретортите, слагаха на огъня жълт пращец вместо синкав, недовиждаха кое е динамит, кое е тротил, а земната ос им се струваше мръднала и някои се мъчеха да я поставят на място, като предлагаха да възпламенят една бъчва с тротил.

Тоя същия ден, нали никое зло не иде само, на Яков донесоха две стихотворения, за да даде мнение кое от тях да бъде удостоено с наградата „Лаврови листа“. Тази награда беше учредена от първия Н-ски поет, Никола Безсандашки, живял две хиляди години пр.н.е.

Едното стихотворение беше посветено на краля-слънце, другото — на кралицата-луна. Яков заповяда да ударят и на двамата автори по пет пръчки на голо (по-нежно, разбира се, като на поети), а след това да ги гостят с по една тава от сгрешените пасти и бонбони. Кралят се нацупи и тоя ден не повика Яков на обичайната аудиенция в кабинета си, а му изпрати по секретаря си незаменимата си жилетка, чиито четири копчета бяха запечатани с печати от червен восък.

Кралицата се разсърди малко по-силно. Тя заповяда да претопят всичките енциклопедии, където се споменаваше името на Яков и неговото потекло.

Обхванат от смътни чувства, Яков реши да си нарисова автопортрет. Той си спомни статуята на Марк Аврелий и намери за уместно да се постави на кон.

Само че конят изобрази като пръч. Той обу краката му в накраищници на чадъри. Едното му око изглеждаше нормално, а другото — рибешко. Зад гърбицата му се източваше перка на акула, а опашката му се разперваше като опашка на паун. Самият той се нарисова такъв, какъвто изглеждаше преди три години, когато рисуваше върху гранитния паваж пред катедралата „Свети Стефан“. От дясната му страна подскачаше дявол, а над главата му хвърчеше ангел и благославяше.

Дойде старецът с козята брадичка. Макар и да се стараеше да изглежда зъл, той се разплака от умиление, като видя картината.

— Това е най-хубавото ти произведение! — каза академикът, като преглътна сълзите си. — Аз съм на хиляда години — продължи той, — но твоята творба ще живее повече от мен!

Недоволството се ширеше и скоро взе застрашителни размери. Яков се отказа от духовата музика. Замени духовата музика от сто и двадесет души с един тръбач. Сладкарските работници, които лекомислено танцуваха, изведнъж се сетиха, че надниците им са ниски, и обявиха стачка. Последваха ги кондукторите на конските автобуси. На другия ден обявиха стачка работниците от тъкачниците и от памукопредачните фабрики. Строителните работници скътаха теслите в дисагите си, нарамиха триони и си заминаха за село. Замириса на революция. Министрите консерватори подадоха оставка и напуснаха правителството. От амвоните на стоте църкви в столицата сто души попове, подучени от епископа, а самият той — насъскан от кралицата, говореха всеки ден против Яков.

Сега при Яков пристигаше само жилетката на краля, а самият крал не благоволяваше да го приеме.

За да поправи работите, Яков реши да състави ново правителство — този път не от политици, а от изтъкнати интелектуалци. Но нещата не потръгнаха още на учредителното събрание. Най-напред писателите наскачаха един срещу друг и извадиха пищови да се стрелят. Художниците се развикаха, всеки измъкна по една-две четки от палтото си и всеки гледаше да извади очите на другия. Учените се опитваха да внесат успокоение, но и те се скараха. Яков заповяда да внесат закуски и временно вътрешното самоизтребление затихна. Но след закуската се разгоряха спорове между писатели и учени, между учени и художници. Нямахше изгледи за скърпване на някакво единство и Яков се отчая.

Писателите казваха на учените:

— Вие замърсявате природата!

Учените казваха на писателите:

— Вие замърсявате хората!

Художниците казваха и на едните, и на другите:

— Махайте се от очите ни, светът може да живее чудесно и без вас!

Тъкмо казаха това, пристигнаха музикантите.

Те извадиха лъкове, тропети и контрабаси и пристъпиха застрашително към художниците:

— А нима вие си мислите, че някой пък има нужда от вас?

Яков излезе в коридора да намокри челото си с вода.

В тоя момент разсилният го доближи и му подаде една жилетка. Тя не беше кралската жилетка, напротив. Беше твърде изтъркана, едното й джобче беше закопчано с безопасна игла. Яков откопча иглата, извади едно листче и прочете:

„Господине! Тази нощ командирът на гвардията в заговор с кралицата ще извърши преврат и ще ви убие. Ако ви е мил животът, подайте си оставката и бягайте, докато е време!“

Листчето беше откъснато от една сива бакалска кесия, почеркът беше разкривен и женски.

„Написала го е някоя домашна прислужница — помисли Яков. — Домашните прислужници знаят много и на тях трябва да се вярва!“

Той не се завърна в залата, където писатели, художници, музиканти и учени продължаваха яростно да спорят. Той се спусна по едни странични стълби и излезе на черния вход. Там за велико свое учудване видя Василчо: дъвчеше твърд локум и закачаше една сладкарка, гъделичкаше я по врата.

Когато сладкарката се отдалечи на достатъчно разстояние, за да не бъде чуто, той каза на Василчо:

— Трябва да бягаме още тая минута, иначе командирът на гвардията ще ни заколи тая нощ. Викни своята сладкарка, за да ѝ подам оставката си.

— На нея? — изумено го погледна Василчо, който досега никога за нищо не беше се изумявал.

— Тя ще я предаде на кралския секретар — каза Яков.

Той извади бележника си, положи го върху гърба на Василчо и си написа оставката.

Сладкарката, щастлива от мисията, която ѝ беше възложена, хукна към двореца.

А нашите герои запрашиха бързо към изхода на града.

ПРИКАЗКА ШЕСТА
ОТНОВО ЯКОВ И ИЗКУСТВОТО

Вървяха, вървяха и стигнаха до една горичка, покрай която кротко бълбукаше бистър поток. От небето грееше бяла, пълна луна, наоколо се виделееше, сякаш беше ден. Миришеше на здравец, на мента, на лайкучка и всякакъв треволяк.

— Дяволите да ме вземат, ако направя една крачка по-нататък! — каза Яков, тръшна се до потока, пи вода и се изтегна на гръб.

— На един час път оттук, оттатък горичката, има пощенска станция — каза Василчо. — Ако разполагахме с малко пари, можехме да наемем коне за град Н.!

Яков мълча някое време, може би твърде дълго мълча, сетне откъсна бисера на Златокосата от единия си ръкавел и го подаде на Василчо.

— Ето! — рече той. — Наемай коне и се върни да ме вземеш!

Василчо взе бисера, скри го в пазвата си и бързо пое пътя за пощенската станция. Когато се сля с тъмната сянка на гората и изчезна, Яков погали с очи бисера, който му беше останал, и дълбоко въздъхна. Образът на Златокосата изгря в душата му, той се унесе в спомени по загубената си любов и от мъка проплака.

— Дяволите да ме вземат! — проплака той. — Защо живея, защо съм толкова нещастен!

Зарови лице в дъхавата трева и затвори очи.

В тоя миг дочу тихи стъпки до себе си и ето че същият оня човек с наметалото и широкополата шапка отново застана до него.

— Аз съм дяволът! — каза той.

— Да беше отишъл по дяволите! — прокле го Яков.

— Защо ми се сърдиш? — каза дяволът. — Аз изпълнявам честно договора си с теб, а ти капризничиш. Дадох ти щастието на любовта — отказа се от него. Дадох ти щастието на парите — и от него се отказа. Поиска ми щастието на властта — дадох ти и него! Какво искаш още?

— Всичко, което изреди дотук — рече Яков, — е един медал с две лица. На едното му лице е изобразена измама, а на другото му лице

— самоизмама. Всичко, което каза дотук — продължи Яков, — е като власинките на глухарчето. Полъхне ветреца, дори най-лек ветреца, и власинките се разпиляват. Всичко, което каза дотук — продължи той, — е целунато от устата на смъртта. Умира любовта, стопяват се парите, изплъзва се властта.

— Но това е животът! — каза дяволът. — Не съм го аз измислил, господ го е създал!

— Искам щастие, което да не мами и в което да не се мамя; искам щастие, което да не излита от първия полъх на ветреца; искам щастие, което да не умира!

— Няма такова щастие! — каза дяволът.

— Не хитрувай! — каза Яков. — Има такова щастие и ти отлично знаеш кое е това щастие. Това е щастието на изкуството. Най-висшето щастие! Аз имах това щастие някога, сега искам да ми го върнеш!

— Не мога отново да ти дам нещо, което вече си имал! — усмихна се с лоша усмивка дяволът. — Не си ли спомняш нашия договор? Ти се отказа от всичко, което притежаваше, за сметка на едно бъдещо щастие!

— Но от рисуването не се отказах!

— Защо крещиш? — каза дяволът. — Рисувай си! Още навремето ти казах, че не мога да ти взема дори с договор нещо, което бог ти е дал. Бог ти е дал талант да рисуваш. Е, хубаво, рисувай си!

— Лесно е да кажеш: „Рисувай си!“. Но аз нямам условия! Искам да ми създадеш условия! — каза Яков. — Да нямам други грижи и вълнения, освен грижите и вълненията да рисувам добре!

— Но това се разбира от само себе си! — усмихна се дяволът.

— Друго не искам! — каза Яков.

— Сбогом! — кимна дяволът и изчезна.

Преди да се качи на коня, който Василчо му доведе, той се наведе над потока, за да наплиска лицето си, и ахна от изненада: чертите на лицето му бяха станали отново нежни, нямаше ги торбичките под очите, нямаше я гушата. Опита хълбоците си — бяха станали мускулести, твърди, стопили се бяха тлъстините, които ги правеха заоблени. О, чудеса! Кой не вярва в чудесата? Ето че той отново беше възвърнал предишната си външност!

— Ваше благородие! — каза Василчо. — Научих на станцията една новина, от която навярно ще останете много доволен. Ректорът на кралската академия, оня старец с козята брадичка, когото веднъж доведох тайно у нас, ви предложил за пожизнен стипендиант на кралската награда „Лаврови листа“. Сега ви търсят навсякъде, за да ви съобщят тази щастлива вест.

— О! — каза Яков. — Ето че се сбъдна сънят, който сънувах, Василчо, аз ставам най-после *наистина* щастлив!

Два или три часа по-късно, има ли значение, Яков се яви при академика с козята брадичка. Академикът му предаде едно удостоверение, подпечатано със златен печат, а после го заведе в ателието, което му се полагаше като пожизнен стипендиант. Ах, какво ателие!

Ателието беше обширно, със специално осветление, със стаичка за моделите, с галерия за почивка, с бар, натъпкан с най-превъзходни напитки и закуски... Какво ателие! Ами боите — стотици туби, от всички възможни цветове и нюанси! Ами палитрите, стативите — те бяха най-малко десет!

— Е, да ви е честито! — каза академикът и си отиде.

Яков гореше, изгаряше от нетърпение да рисува. Той изми грижливо ръцете си, облече една нова, синя манта и застана пред централния статив, където имаше поставено грундирано вече платно. Той разтвори тубите, взе палитрата, приготви четките. И се замисли.

Някога, когато рисуваше на пасажа „Свети Стефан“, преди да сключи договора с дявола, сюжетите се втурваха в главата му като

галопиращи жребци, стига да се замислеше! Така беше дошла и идеята му за онази картина, която той нарече „Пролет“. В душата му идеите извираха като гейзери, буйно и неудържимо... Стига да помислеше само!

Дълго мисли. И понеже нищо *вълнуващо* не му идеше наум, отиде в бара, отвори първата бутилка, която попадна пред очите му, и я надигна. После отново се върна пред статива и пак започна да мисли. И понеже нищо *вълнуващо* не му дохождаше наум, повика Василчо, настани го на подиума за моделите и започна да го рисува.

След една седмица портретът на Василчо беше завършен. Дойде академикът с козята брадичка, погледа портрета и рече:

— Василчо, и никой друг! И при това каква сръчност — гениална! Продължавайте, моля!

Яков свали портрета и постави на статива ново платно. И се замисли.

Дълго мисли. И понеже нищо *вълнуващо* не му идеше наум, отиде в бара и надигна първата бутилка, която му попадна. После отново се върна пред статива и продължи. И тъй като нищо *вълнуващо* не изскачаше от сърцето му, повика Василчо, настани го и захвана да го рисува отново.

След една седмица вторият портрет на Василчо беше завършен. Дойде академикът с козята брадичка.

— Каква сръчност, каква сръчност! — възхити се той. А на излизане го посъветва: — Опитайте извънпланетарните сюжети... Или нещо в стила на вашия автопортрет... Дето сте възседнали пръч с паунова опашка, встрани от вас дявол мърсува, а над главата ви хвърчи ангел и благославя... Опитайте!

Яков свали втория портрет и постави на статива ново платно. После, без да мисли, отиде в бара и надигна бутилката. Като се завърна пред статива, той си рече: „Има много здраве дъртият пръч. Кого ще развълнуват моите обърнати къщи, човеци с очи на тила и пръчове с паунови опашки?“

Той се замисли, дълго мисли и понеже нищо не изскочи от сърцето му, повика Василчо...

Тази история се повтори десет пъти. На единадесетия път Василчо каза, че му се ходи по малка нужда, изчезна и вече не се завърна.

Яков го чака час-два и когато разбра, че Василчо наистина няма да се завърне, отиде в бара и изпи наведнъж цяла бутилка питие. После се завърна, откочи шапката на Василчо, която висеше на един гвоздей, тури я на подиума и започна да я рисува.

След една седмица нарисува едни веhti негови обувки, а още след една — някакви скъсани негови захвърлени гащи.

После си купи един кадифен каменарски костюм, облече го, напълни една чанта с цветни тебешери и отиде да рисува на пасажа „Свети Стефан“. Заобиколиха го старите му познайнички. Нямахше я само Лиза, но Яков не забеляза отсъствието ѝ.

— Познахте ли ме? — попита ги той.

— Ами... като че ли! — отговориха те.

— Не съм ли същият?

— Ами... същият сте!

Една по-устата се обади:

— Същият сте, само оня огнец го няма в очите ви, дето накара бедната Лиза да се влюби във вас! Няма го вече оня огнец в очите ви, няма го!

— Е, нищо! — каза Яков. — По-добре, че го няма. Не ми се ще втора някоя Лиза да се влюби в мен!

— А... То пък сме се затичали! — изкикоти се онази, поустатата, и му обърна гръб.

И другите си отидоха.

Тогава Яков разтвори торбата с тебеширите и дълго мисли какво да нарисува. Група стражари с натъкнати щикове върху пушките си преведоха през пасажа един осъден, окован във вериги. Водеха го на централния площад, за да го обесят.

Яков продължаваше да мисли.

Най-сетне запретна ръкави и нарисува едно езеро. На брега на езерото стоеше жена и белеше платно. Малко по-навътре в езерото плаваха гъски.

Всичко изглеждаше толкова истинско, толкова вярно нарисувано, че едно момченце хвърли камък по гъските, а една млада жена, стъпила, без да иска, във „водата“, изписка и захвана да бърше с кърпичка обувките си. До обяд нищо особено не се случи, минавачите разбраха илюзията и нарочно започнаха да минават през „водата“.

Около пладне Яков огладня силно. Той рисува натюрморт: една варена кокошка, до нея — солница, бутилка вино и чаша. И голяма порязаница хляб.

Той седеше върху бордюра на градината, гледаше картината си и преглъщаше. По едно време някой го замери отдалече със сурово яйце и нажълтената му зелена шапка плюсна на земята. Яков се огорчи. Той изчисти шапката си, метна торбата с тебеширите на рамо и изостави рисунката си на произвола на съдбата. Едно момченце дойде отнякъде, извърна се и свърши малката си работа точно върху въображаемия отвор на чашата.

Повече Яков не стъпи на пасажа „Свети Стефан“.

Когато рисува всичко, каквото Василчо беше изоставил, започна да си доставя разни неща отвън — празни бутилки, стари лампи, грохнали ваксаджийски сандъчета и столове.

Накрая се пристрасти към дребните и най-дребните неща: копчета, безопасни игли, карфици. Когато един ден дойде академикът с козята брадичка, Яков беше изчезнал „яко дим“. На платното, поставено върху централния статив, той с голяма мъка и с двойно увеличително стъкло успя да види последната рисунка на Яков: една БЪЛХА.

Академикът нареди тази последна рисунка на Яков да се занесе в Националния музей. Ако някой посети Н-ския национален музей, той може и сега да види тази картина. Ще потърси диапозитива ѝ в музейния каталог на буква „Я“.

Някой ще каже: „Не, това не е истински край. Приказките не завършват така. Краят е друг. Яков се пробужда на полето, където е бил доведен от гвардееца, и съзира наблизко един овчар. Тоя овчар го е развързал, Яков си припомня сънищата, които е сънувал през нощта, и благодари на съдбата, че са били само сънища. Сетне се възхищава на изгрева и със сърце, преизпълнено с възвишени чувства, тръгва за съседния град, където пак ще рисува с цветни тебешери върху някой паваж «Пролетта», която иде...“

Не, любезни, Яков не пристигна в друг град, защото тази история е истинска — той просто изчезна.

Смали се като своите малки неща и ИЗЧЕЗНА. С неговата смърт Яковият род секна завинаги, тъй като последният Яков не остави подире си деца.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.